

Building a Europe
for and with children
Construire une Europe
pour et avec les enfants

Cartografierea serviciilor disponibile pentru copiii sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea¹ din Republica Moldova, și a bunelor practici din statele membre ale Consiliului Europei

Numele organizației care a dispus efectuarea raportului: Proiectul Consiliului Europei – Protecția copiilor împotriva violenței și prevenirea acesteia, inclusiv în mediul online în Republica Moldova

Conținutul raportului este responsabilitatea consultanților și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Consiliului Europei

Cartografierea serviciilor disponibile pentru copiii sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea din Republica Moldova, și a bunelor practici din statele membre ale Consiliului Europei

Acest raport a fost elaborat în mod independent de:

Netkova Bistra, expertă internațională

Arina Țurcan-Donțu, avocată, expertă națională

CUPRINS

LISTĂ DE ACRONIME	4
SEMNIFICAȚIA CONCEPTELOR-CHEIE	5
1. INTRODUCERE	6
1.1. <i>Context general</i>	6
1.2. <i>Analiza părților interesate</i>	11
2. CADRU DE CERCETARE	14
2.1. <i>Scopuri, obiective și domeniu de aplicare</i>	14
2.1.1. Scopuri	14
2.1.2. Obiectivul cercetării	14
2.1.3. Domeniul de cercetare	15
2.2. <i>Principii etice și directoare</i>	15
2.3. <i>Metode de colectare a datelor și eșantionare</i>	15
2.3.1. Examinarea literaturii de specialitate	15
2.3.2. Interviu semistructurate cu informatori cheie	16
2.3.3. Interviu cu grupuri tematice de informatori cheie	16
2.4. <i>Limitări ale cercetării și măsuri de atenuare</i>	16
3. STANDARDELE INTERNAȚIONALE ȘI CELE ALE CONSILIULUI EUROPEI PENTRU SERVICIILE DESTINATE COPIILOR SUB VÂRSTA MINIMĂ DE RĂSPUNDERE PENALĂ, AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA	18
4. PRACTICI PROMIȚĂTOARE ÎN CEEA CE PRIVEȘTE SERVICIILE OFERITE COPIILOR SUB VÂRSTA MINIMĂ DE RĂSPUNDERE PENALĂ, AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA DIN ȚĂRILE SELECTATE	21
4.1. <i>Regatul Țărilor de Jos</i>	21
4.2. <i>Germania</i>	26
4.3. <i>Suedia</i>	31
4.4. <i>Regatul Unit</i>	35
4.5. <i>Macedonia de Nord</i>	45
4.6. <i>Italia</i>	50
5. SERVICIILE DISPONIBILE PENTRU COPIII SUB VÂRSTA MINIMĂ DE RĂSPUNDERE PENALĂ, AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA ÎN REPUBLICA MOLDOVA	53
5.1. <i>Instituțiile care furnizează serviciile și cooperarea multisectorială</i>	53
5.2. <i>Servicii și programe de prevenție și intervenție timpurie</i>	53
5.4. <i>Servicii pentru copiii peste vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea și adaptarea acestora la copiii sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea</i>	57
5.5. <i>Activitatea organizațiilor internaționale în domeniul prevenției intrării în conflict cu legea a copiilor sub vârsta minimă de răspundere penală</i>	58
5.6. <i>Capacitatea resurselor umane care furnizează serviciile</i>	59
6. DISCUȚII	61
7. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	64
ANEXA 1: Note de final	67

LISTĂ DE ACRONIME

CoE	Consiliul Europei
Copii cu comportament deviant¹	Copiii sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea
IDI	Interviuri individuale
OI	Organizație internațională
VMRP	Vârsta minimă de răspundere penală
MAI	Ministerul Afacerilor Interne
ONG	Organizație neguvernamentală
TR	Termeni de referință
UK	Regatul Unit
SUA	Statele Unite ale Americii

¹ Raportul folosește termenul „copii cu comportament deviant” doar pentru a se referi la titlul actual al Legii nr. 299/2018, deoarece acesta este titlul real al Legii nr. 299/2018. În orice alt context, Raportul se referă la această categorie de copii ca fiind copii în conflict cu legea în temeiul VMRP. De asemenea, raportul se abține de la folosirea termenului de delincvență juvenilă ori de câte ori este posibil și, în schimb, folosește termenul de criminalitate juvenilă, așa cum este prevăzut de Ghidul de la Riyadh și Recomandarea Rec (2003) 20 a Consiliului Europei. Formularea expresiei „copii cu comportament deviant” utilizată de Legea nr. 299/2018 nu este în concordanță cu standardele și cercetările internaționale și este contrară intereselor superioare ale copiilor.

SEMNIIFICAȚIA CONCEPTELOR-CHEIE

În scopul acestui studiu:

Copilul este orice ființă umană cu vârsta sub 18 ani, în conformitate cu articolul 1 din Convenția cu privire la drepturile copilului².

Programele de prevenție sunt definite ca cele destinate copiilor care au fost deja identificați ca având un comportament antisocial și celor care prezintă un risc ridicat de a comite infracțiuni și care nu au vârsta minimă de răspundere penală.

Intervenția timpurie poate fi înțeleasă ca o acțiune cuprinsă între prevenție și tratament și constă în a interveni devreme în viață, dar și într-un stadiu incipient în care problemele evoluează³.

În favoarea copilului descrie o acțiune care ia în considerare dreptul copilului la protecție, la nevoi și opinii individuale ale acestuia, în conformitate cu vârsta și maturitatea copilului, precum și orice proces și interpretare, atitudine, mediu și tratament care este uman, atent și în interesul superior al copilului⁴.

Copii aflați în conflict cu legea sunt copii recunoscuți vinovați printr-o sentință definitivă și irevocabilă de încălcarea legii penale⁵.

Vârsta minimă de răspundere penală este vârsta minimă sub care, potrivit legii, copiii nu sunt pasibili de răspundere penală deoarece nu au capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile⁶.

Practica promițătoare înseamnă orice intervenție, serviciu, protocol, program care include evaluări calitative sau cantitative ale rezultatelor de succes sau cu potențial de succes. Pentru a fi considerat „de succes”, un rezultat trebuie să fie pe deplin conform cu standardele internaționale privind drepturile copilului.

1. INTRODUCERE

1.1. Context general

UNICEF estimează că în fiecare an 4 000 de copii intră în conflict cu sistemul de justiție în Republica Moldova⁷. Mulți băieți și fete din Moldova se confruntă cu un sistem de justiție care se concentrează în primul rând pe rezolvarea cazului, fără a ține cont de nevoile copilului. Copiii care interacționează cu sistemul de justiție se confruntă cu obstacole: de la legi care nu țin cont de drepturile lor specifice și îi tratează ca pe adulți, la lipsa de asistență juridică și programe insuficiente de prevenire a delincvenței juvenile (cele existente sunt sporadice și de scurtă durată)⁸. De fapt, studiile arată că, în majoritatea cazurilor de delincvență juvenilă, copiii sunt victime ale violenței domestice, instituționale sau comunitare și ale neglijenței⁹, majoritatea copiilor provenind din familii vulnerabile din punct de vedere social, în care părinții nu au abilitățile și resursele necesare pentru a rezolva problemele care apar și nu știu cum să răspundă nevoilor copiilor. La nivelul comunității, printre motivele infracționalității juvenile se numără lipsa activităților extracurriculare organizate, concepute special pentru diferite vârste ale copiilor, care pot avea un impact pozitiv asupra dezvoltării copiilor¹⁰. Comportamentul infracțional al copiilor care nu au împlinit vârsta minimă de răspundere penală este adesea rezultatul sărăciei, al violenței în familie și/sau al lipsei de adăpost. După cum s-a menționat mai sus, implicarea lor în comportamente infracționale este un indicator al vulnerabilității potențiale care trebuie abordat de sistemul de asistență socială. Măsurile speciale de protecție pentru copiii sub vârsta minimă de răspundere penală ar trebui să abordeze cauzele profunde ale comportamentului lor și să sprijine părinții/îngrijitorii acestora.

Măsurile ar trebui să fie adaptate la nevoile și circumstanțele copilului și să se bazeze pe o evaluare cuprinzătoare și interdisciplinară a circumstanțelor familiale, educaționale și sociale ale copilului, a sistemului de sprijin social, a motivației comportamentului său infracțional sau problematic, precum și a caracteristicilor specifice și a nevoilor speciale.

Ținând cont de acest lucru, este important de menționat că abordarea în vederea prevenirii infracționalității copiilor este una dublă: 1. copiii aflați în situație de risc să fie identificați și sprijiniți înainte de escaladarea comportamentului lor spre infracționalitate; 2. copiii care se află deja în conflict cu legea, dar nu au vârsta minimă de răspundere penală, să fie deturnați de la a intra din nou în conflict, prin furnizarea de servicii de sprijin, inclusiv sprijin psihologic, schimbare de comportament, ajutor social și programe educaționale destinate copiilor și familiilor, precum și sprijin comunitar¹¹.

Există o multitudine de state membre ale Consiliului Europei care s-au confruntat cu aceeași problemă și care au abordat-o prin crearea de programe și servicii pe mai multe niveluri care au ca scop să îi ajute pe copiii aflați în conflict cu legea care nu au vârsta minimă de răspundere penală, precum și pe părinții lor, pentru a preveni alte infracțiuni și pentru a îmbunătăți bunăstarea copiilor, respectiv **prevenția și intervenția timpurie**. Chiar dacă vârsta de răspundere penală este diferită în diferite state ale Consiliului Europei, iar legislația diferă de asemenea, ar putea fi utilizate practici promițătoare în ceea ce privește serviciile pentru această categorie de copii, pentru a informa părțile naționale interesate relevante din Republica Moldova cu privire la diferite abordări și modalități eficiente de protecție și prevenire a infracționalității copiilor și a recidivei.

Cadrul juridic și de politici privind copiii în conflict cu legea, aflați sub vârsta răspunderii penale din Republica Moldova

- **Vârsta minimă de răspundere penală**

În Republica Moldova, conform legislației, un copil este o persoană care nu a împlinit vârsta de 18 ani. Legiuitorul a stabilit că subiect al răspunderii penale este persoana care a împlinit vârsta de 16 ani¹². Cu toate acestea, cu titlu de excepție pentru anumite categorii de infracțiuni, copii care au vârsta între 14 și 16 ani pot fi atrași la răspundere, așa cum este descrisă în Codul penal al Republicii Moldova¹³. Astfel, copiii cu vârste cuprinse între 14 și 18 ani sunt pasibili de răspundere penală numai dacă se dovedește că aveau capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei comise, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile în momentul comiterii infracțiunii¹⁴. Astfel, în Republica Moldova, vârsta minimă de răspundere penală absolută (VMRP) este de 16 ani, iar la 14 ani este răspunderea penală limitată.

În 2022, conform datelor statistice publicate de Biroul Național de Statistică, numărul infracțiunilor comise de minori a crescut față de anul precedent. Potrivit datelor Ministerului Afacerilor Interne, în 2022 au fost înregistrate 126 de cazuri de fapte penale comise de copii la 100 000 de copii (0-17 ani), față de 118 în 2018. Ponderea cazurilor de fapte penale comise de copii în totalul cazurilor de fapte penale înregistrate a fost de 2,6%¹⁵.

Tabelul 1. Infracțiuni comise de copii, pe sexe și caracteristici ale infracțiunii, 2018-2022¹

	cazuri				
	2018	2019	2020	2021	2022
Infracțiuni comise de minori	688	664	606	695	705
de către fete	86	102	35	47	62
de către băieți	602	562	571	648	643
Infracțiuni comise:					
În mod repetat	88	102	98	126	95
În grup	153	113	147	115	106
sub influența alcoolului	20	15	20	25	35

Numărul total al copiilor care au comis infracțiuni în 2022 a fost de 1 039 de copii, dintre care 990 de copii cu vârsta cuprinsă între 14-17 ani (95,3 %), restul având până în 14 ani.

abelul 2. Copii care au comis infracțiuni, pe sexe și grupe de vârstă, 2018-2022¹

	2018	2019	2020	2021	2022
Total					

Ambele sexe	1 254	1 215	1 137	1 163	1 039
Fete	123	108	81	76	65
Băieți	1 131	1 107	1 056	1 087	974
până la 14 ani					
Ambele sexe	78	70	66	72	49
Fete	16	11	11	10	7
Băieți	62	59	55	62	42
14-15 ani					
Ambele sexe	396	393	377	427	292
Fete	47	52	36	42	19
Băieți	349	341	341	385	273
16-17 ani					
Ambele sexe	780	752	694	664	698
Fete	60	45	34	24	39
Băieți	720	707	660	640	659

Potrivit datelor statistice furnizate de Ministerul Afacerilor Interne (în continuare MAI), în primele șase luni ale anului 2023, au fost înregistrate 178 de cazuri de fapte penale comise de copii sau cu implicarea copiilor, ceea ce reprezintă o reducere de 39,7 %, comparativ cu aceeași perioadă a anului trecut. Copiii au fost implicați în 1,6 % (2,4 % în anul 2022) din totalul infracțiunilor raportate pe teritoriul Republicii Moldova. Fenomenul copiilor care intră în conflict cu legea este mai răspândit în zonele urbane¹⁶.

Infracțiunile cel mai des comise de copii rămân a fi furturile care reprezintă 59,9 % din totalul infracțiunilor, urmate de tâlhării care reprezintă 11,9 % din totalul faptelor penale, huliganismul care reprezintă 4,5% din totalul infracțiunilor comise etc.¹⁷.

Statutul social al copiilor care au fost implicați în comiterea de infracțiunilor în primele șase luni ale anului 2023:

- 132 de copii – făceau parte din familii complete;
- 57 de copii – trăiau cu un singur părinte;
- 22 de copii – erau separați de părinții lor;
- 2 copii – erau fără adăpost.

De asemenea, trebuie remarcat faptul că 293 de copii au intrat pentru prima dată în conflict cu legea, iar 6 copii au avut anterior experiența de comitere a unei infracțiuni. Din numărul total de 299 de copii în conflict cu legea, 66 de copii nu erau încadrați în sistemul de educațional, iar 10 copii se aflau în stare de ebrietate la momentul săvârșirii infracțiunii.

În 2022, sărăcia în rândul copiilor a crescut față de anul precedent. Astfel, în anul 2022, rata sărăciei absolute (indicatorul ODD 1.2.1) la nivelul întregii populații a constituit 31,1 %, fiind în creștere cu 6,6 puncte procentuale față de anul 2021, rata copiilor săraci fiind în proporție de 28, 4 % (+4,0 puncte procentuale față de anul precedent). Situația copiilor diferă semnificativ în funcție de mediul de reședință al acestora. Copiii din zonele rurale sunt expuși unui risc mult mai mare de sărăcie decât copiii din orașe. Astfel, în 2022, rata sărăciei absolute în rândul copiilor din mediul rural era de 40,5 %, față de 13,9 % pentru copiii din mediul urban. În același timp, rata sărăciei în rândul copiilor din mediul

urban a crescut cu 4,7 puncte procentuale față de anul precedent, în timp ce în mediul rural această creștere a fost de 5,5 puncte procentuale¹⁸.

Tabelul 4. Rata sărăciei absolute a copiilor, în funcție de mediul de reședință (indicatorul ODD 1.2.1), 2018-2022^{1,2}

	PROCENTAJ				
	2018	2019	2020	2021	2022
Mediul de reședință					
Urban	9,4	7,1	12,5	9,2	13,9
Rural	34,7	36,0	35,7	35,0	40,5
Total	24,4	24,0	26,0	24,4	28,4

Republica Moldova a făcut pași importanți în reglementarea serviciilor sociale pentru copii și familii, precum și a serviciilor sociale de îngrijire alternativă. Evaluarea intermediară a implementării Strategiei pentru protecția copilului pentru anii 2014-2020¹⁹, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 434/2014, și a Planului de acțiuni pentru anii 2016-2020 aferent strategiei, a constatat că în perioada de referință au fost înregistrate progrese semnificative în domeniul dezinstituționalizării copiilor, remarcându-se scăderea semnificativă a numărului de copii plasați în instituții rezidențiale, inclusiv a celor din grupa de vârstă 0-3 ani. Cu toate acestea, există cazuri de copii sub 3 ani care sunt plasați în centre de plasament, în special în rândul copiilor cu dizabilități. Cei mai mulți dintre copiii lăsați în centre de plasament provin din mediul rural: doi din trei copii instituționalizați provin din mediul rural.

Deși autoritățile au întreprins măsuri de dezinstituționalizare a sistemului și de scoatere a copiilor din sistemul rezidențial, studiul „Analiza sistemului de protecție a copilului”, realizat în anul 2022, sub egida Avocatului pentru drepturile copilului²⁰, a constatat că copiii cu „comportament deviant” (copiii cu comportament deviant este un termen care contravine standardelor internaționale și se referă la copiii sub vârsta de răspundere penală care au comis fapte penale/sunt în conflict cu legea. Astfel, în raport se folosește acest termen între ghilimele ori de câte ori a fost folosit în documente și rapoarte oficiale)²¹ continuă să fie destinatarii acestor instituții. În anul 2018, adoptarea Legii privind situația copiilor cu „comportament deviant” a determinat un pas înapoi, în dezinstituționalizarea sistemului social, deoarece din cauza serviciilor insuficiente la nivel local și a lipsei unor programe de formare profesională a furnizorilor de servicii destinate copiilor cu „comportament deviant” a dus la plasarea acestor copii în servicii de îngrijire instituțională. De asemenea, în raport s-a remarcat faptul că serviciile alternative la plasamentul acestor copii în instituții sunt subdezvoltate și rareori accesibile. În plus, s-a constatat că: nu au fost elaborate programe de prevenție și intervenție timpurie pentru copiii care riscă să intre în conflict cu legea, la niciun nivel, în special la nivel comunitar; identificarea acestei categorii de copii a fost lentă și inadecvată, lipsită de o abordare multisectorială; lipsesc proceduri clare și eficiente pentru lucrul cu copiii sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea; precum și că lipsesc centrele specializate pentru copii.

Dincolo de existența unui cadru legal care stabilește responsabilitatea copiilor cu „comportament deviant”, a fost atestată ineficiența instrumentelor de implementare a Legii nr. 299/2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant.

Analiza datelor colectate în cadrul exercițiului de evaluare ex-post a Legii nr. 299/2018²² a arătat că această lege nu a avut efectele scontate asupra situației copiilor aflați în conflict cu legea care nu au atins vârsta minimă de răspundere penală. Fiind rugați să identifice motivele pentru eșecurile în aplicarea Legii nr. 299/2018, participanții la studiu au evidențiat mai multe probleme în implementarea legii, printre care:

- lipsa unei definiții clare a „comportamentului deviant al copiilor” și a criteriilor de evaluare a acestuia;
- o abordare centrată pe comportament, și nu pe factorii de risc care îl determină;
- o incertitudine juridică pentru copiii care nu au atins vârsta minimă de răspundere penală;
- absența măsurilor și programelor de prevenire a infracționalității copiilor;
- insuficiența serviciilor și programelor specializate pentru copiii cu nevoi specifice, cum ar fi cei cu tulburări de sănătate mintală sau dependență de substanțe.

Cercetările au corelat sistematic comportamentul delincvent al copiilor cu experiențele lor legate de violență, abuz și neglijare în familie, îngrijirea (parentală) inadecvată fiind un factor fundamental și comun al comportamentului antisocial sau „delincvent” al copilului.²³ De asemenea, cercetările au stabilit importanța depistării timpurii a copiilor cu risc de a comite infracțiuni, precum și necesitatea unor servicii care să răspundă la aceste condiții, cum ar fi servicii de promovare a recuperării copilului, evaluare și monitorizare intensive de către asistenții sociali; servicii de sprijin pentru părinți, inclusiv servicii care vizează promovarea abilităților parentale utile și opțiuni alternative de îngrijire (inclusiv plasament familial) etc.²⁴.

În prezent, furnizarea de servicii pentru copiii „în situație de risc” din Republica Moldova este asigurată prin intermediul Legii nr. 140 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți (care se bazează pe Legea nr. 338/1994 privind drepturile copilului), care a fost adoptată în 2013 și a intrat în vigoare în ianuarie 2014. Legea nr. 140 subliniază importanța coordonării serviciilor în etapa de prevenție primară. Instrucțiuni pentru identificare, monitorizare și referire sunt stabilite în Hotărârea Guvernului nr. 270 privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale abuzului, neglijării, exploatării și traficului. Până în 2019, copiii aflați în conflict cu legea care nu împliniseră vârsta răspunderii penale erau tratați în baza Legii nr. 140. Cu toate acestea, în 2019, parlamentul a adoptat „Legea nr. 299/2018 din 30.11.2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant”, care a individualizat copiii aflați în conflict cu legea care nu sunt supuși răspunderii penale ca fiind copii cu „comportament deviant” și i-a recunoscut drept categorie separată, diferită de categoria „copii în situație de risc”²⁵.

Cu toate acestea, este important de menționat că, în acest moment, există o reformă în curs în ceea ce privește legislația care va viza copiii sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea, reformă care vizează alinierea legislației Republicii Moldova la standardele internaționale și la standardele Consiliului European.

1.2. Analiza părților interesate

Următoarea secțiune prezintă părțile interesate care sunt importante pentru punerea în aplicare a protecției și serviciilor pentru copiii sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea din Republica Moldova. Această secțiune reflectă lista **instituțiilor și organizațiilor cheie (informatori cheie)** care sunt incluse în analiză:

Instituții de stat:

- **Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului și a Familiilor cu Copii din cadrul Ministerului Muncii și Protecției Sociale** – *instituție de conducere care creează și pune în aplicare politica și legislația în materie de protecție a copilului, în cooperare cu autoritățile centrale și locale și cu societatea civilă;*
- **Comisia protecție socială, sănătate și familie** – *Parlamentul Republicii Moldova – Protecția socială; acordarea ajutorului social de stat; sănătate și asistență medicală; probleme legate de familie, mamă și copil, persoane în vârstă, persoane cu dizabilități; relații de muncă și salarizare;*
- **Avocatul poporului pentru drepturile copilului (Ombudsman)** – *Ombudsmanul pentru drepturile copilului este unul dintre cei doi ombudsmeni numiți de Parlament și monitorizează punerea în aplicare a drepturilor copilului și eventualele încălcări ale acestora;*
- **Ministerul Justiției** – *Domeniile de activitate ale Ministerului Justiției sunt: elaborarea proiectelor de legi și a hotărârilor guvernului în domeniul justiției, drepturilor omului, precum și a proiectelor celor mai importante legi din alte domenii socioeconomice; perfecționarea legislației, sistematizarea legislației și elaborarea propunerilor de codificare a acesteia; coordonarea activității privind realizarea reformei judiciare;*
- **Ministerul de Interne** – *Ministerul Afacerilor Interne asigură ordinea publică și securitatea publică și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, precum și apărarea proprietății publice și private;*
- **Inspectoratul General al Poliției** – *instituție de stat subordonată Ministerului Afacerilor Interne care reglementează aplicarea legii în Republica Moldova;*
- **Direcția Generală pentru Protecția Drepturilor Copilului a Consiliului Municipal Chișinău** – *instituție cu atribuții de autoritate tutelară în municipiul Chișinău c*
- **Inspectoratul Național de Probațiune** – *structură specializată care, prin Birourile de Probațiune din cadrul birourilor de executare, execută pedepsele penale neprivative de libertate și exercită probațiunea cu persoanele eliberate de pedeapsa penală;*
- **Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat** – *și cele patru birouri teritoriale ale acestuia gestionează furnizarea de asistență juridică garantată de stat. Serviciile sunt oferite cetățenilor moldoveni în mod gratuit, conform cadrului legal existent.*

ONG-uri și organizații internaționale:

- **Asociația pentru Justiție Penală Participativă (AJPP)** – *organizație neguvernamentală care promovează reforme pentru îmbunătățirea dreptului penal, a justiției penale în ansamblu și dezvoltarea elementelor de justiție restaurativă. Printre obiectivele AJPP se numără sprijinirea*

colaborării intersectoriale între profesioniștii din domeniul juridic și cei din serviciile sociale în domeniul justiției penale, inclusiv al justiției pentru copii;

- **Adăpost și Alinare** – *sprijinirea copiilor orfani și a copiilor rămași fără îngrijire părintească; acordarea de asistență socială familiilor sociovulnerabile, celor care au copii sub tutelă și celor care au nevoie de sprijin din partea statului; sprijinirea familiilor monoparentale, în special a femeilor singure care își îngrijesc și educă copiii; dezvoltarea de programe de protecție socială și de recuperare, în special pentru femeile care au consumat alcool/droguri, femeile abuzate sexual și femeile care au fost alungate de acasă;*
- **CCF/HHC Moldova – Copil, Comunitate, Familie** – *sprijinirea familiilor aflate în risc de separare, cu copii mai mici de 18 ani; prevenirea separării copiilor de familiile lor biologice; reintegrarea copiilor în familiile lor biologice sau în servicii alternative create după ce au părăsit instituțiile rezidențiale;*
- **Institutul de Reforme Penale (IRP)** – *bune practici în domeniul justiției juvenile, bazate pe interesul superior al copilului; promovarea serviciilor de asistență juridică, parajuridică și psihosocială care asigură interesul superior al copilului; elaborarea standardelor de formare inițială și continuă a specialiștilor în domeniul justiției juvenile; desfășurarea instruirilor participative specializate în domeniul justiției juvenile; promovarea conceptului de instanțe specializate; elaborarea și dezvoltarea Strategiei de prevenire a delincvenței juvenile; crearea centrelor de reintegrare socială a minorilor;*
- **Terre des Hommes Moldova** – *promovarea metodologiilor participative și favorabile copiilor și crearea de servicii; consolidarea capacității profesioniștilor în domeniul protecției copilului (specialiști în protecția copilului, asistenți sociali, profesori, polițiști, medici, lucrători ai ONG-urilor etc.); îmbunătățirea sistemului de identificare, referire și gestionare a cazurilor de abuz, neglijare și exploatare a copiilor; consolidarea mecanismelor intersectoriale de protecție la nivel local; îmbunătățirea disponibilității informațiilor, precum și creșterea gradului de conștientizare a drepturilor și nevoilor copiilor;*
- **Fundația „Regina Pacis”** – *a dezvoltat un centru de plasament și locuințe asistate social pentru copiii și tinerii aflați în situații de risc; lucrează cu copiii aflați în conflict cu legea care sunt supuși probațiunii; desfășoară cursuri profesionale în Centrul de detenție pentru minori din Goian*
- **Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului (CIDDC)** – *stabilirea copiilor ca subiecți de drepturi/ca titulari de drepturi; mediul familial (și îngrijirea alternativă); educația; protecția copiilor împotriva tuturor formelor de violență;*
- **UNICEF** – *are mandatul de a proteja drepturile tuturor copiilor, oriunde. Acest mandat își are rădăcinile în Convenția cu privire la drepturile copilului (CDC) din 1989, care stabilește drepturi universale și indivizibile, care se aplică fiecărui copil, și în Obiectivele de dezvoltare durabilă (ODD) adoptate de liderii mondiali în 2015, care se aplică în fiecare țară, cu accent pe copiii care sunt neglijăți și lăsați în urmă de progresul economic și social.*

2. CADRU DE CERCETARE

În această secțiune sunt analizate scopurile, obiectivele, publicul țintă și domeniul de aplicare al „Raportului de cartografiere”. Informația prezentată aici se bazează pe: consultări cu echipa Consiliului Europei, analiza documentelor internaționale și naționale relevante și a cercetărilor existente privind justiția pentru copii și copiii în situații de risc din Republica Moldova.

2.1. Scopuri, obiective și domeniu de aplicare

2.1.1. Scopuri

Scopul „Raportului de cartografiere” este de a cartografia serviciile disponibile pentru copiii sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea din Republica Moldova, în conformitate cu standardele internaționale, cele ale Consiliului Europei și în baza practicilor promițătoare din țările membre ale Consiliului Europei.

2.1.2. Obiectivul cercetării

Obiectiv: pentru a răspunde scopului, acest exercițiu urmărește: *„identificarea tuturor serviciilor disponibile oferite de instituțiile naționale, precum și de ONG-uri în toate regiunile țării pentru copiii sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea din Republica Moldova, și prezentarea analitică cu recomandări.”*

Acest obiectiv a fost atins prin:

1. analizarea standardelor internaționale și cele ale Consiliului Europei în domeniul protecției copiilor sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea, prin intermediul serviciilor;
2. prezentarea practicilor promițătoare din țările membre ale Consiliului Europei pentru a proteja copiii sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în situații de risc și în conflict cu legea și, astfel, pentru a preveni infraționalitatea/repetarea infraționalității copiilor prin intermediul serviciilor; selecția țărilor s-a realizat în urma consultării cu părțile interesate naționale și cu cele din Consiliul Europei, ca o continuare a cercetării preliminare efectuate în cadrul raportului: „Evaluarea Legii nr. 299 cu privire la măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant în Republica Moldova”, elaborată în 2022 în cadrul aceleiași proiect implementat de Consiliul Europei. Pe baza celor de mai sus, a fost realizată o selecție de șase țări, Germania, Regatul Țărilor de Jos, Suedia, Italia, Regatul Unit și Țara Galilor, precum și Macedonia de Nord, conform criteriilor de mai jos:
 - a. comparabilitatea cu Republica Moldova în ceea ce privește sistemele juridice;
 - b. existența unor bune practici foarte bine stabilite și consolidate la nivel sistemic – în ceea ce privește specializarea și organizarea generală a sistemelor de justiție juvenilă și a sistemelor de protecție socială –, și la nivel operațional – în ceea ce privește practicile și metodele aplicate în materie de prevenție și intervenție timpurie;
 - c. existența unor practici promițătoare, în special în ceea ce privește răspunsurile specializate pentru tratarea copiilor sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea, prevenția și intervenția timpurie;

3. evaluarea serviciilor care sunt disponibile copiilor sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea din Republica Moldova, implementate la nivel național și care se adresează copiilor, părinților/tutorilor și comunității:

- evaluarea faptului dacă servicii disponibile există în toate regiunile și sunt accesibile tuturor copiilor și părinților care au nevoie de ele;
- evaluarea dacă aceste servicii sunt furnizate de guvern sau de ONG-uri, precum și evaluarea finanțării și durabilității acestora;
- stabilirea serviciilor care lipsesc pentru copiii sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea, în conformitate cu standardele internaționale și cele ale Consiliului Europei și cu practicile promițătoare.

2.1.3. Domeniul de cercetare

Cartografierea se concentrează pe legislația și practicile actuale de protecție a copiilor sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea, precum și prevenirea infracționalității copiilor. Aceasta cuprinde toate regiunile Republicii Moldova și vizează serviciile furnizate la nivel central și local.

2.2. Principii etice și directoare

Principiile directoare pe care se bazează prezentul raport sunt:²⁶

- ✓ interesul superior al copilului este principalul considerent;
- ✓ susținerea nediscriminării pe motive de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau de altă natură (opinie, origine socială, handicap, naștere);
- ✓ evidențierea dreptului la viață, la supraviețuire și la dezvoltare;
- ✓ exprimarea liberă a opiniilor copiilor, participarea copiilor;
- ✓ protejarea dreptului copilului la intimitate și asigurarea confidențialității procedurilor.

2.3. Metode de colectare a datelor și eșantionare

Cercetătorii au adoptat o **abordare participativă** a colectării datelor. În cercetare, s-a adoptat în principal **metoda calitativă de colectare a datelor**. Au fost utilizate date statistice ori de câte ori au fost disponibile, pentru a sprijini obiectivele raportului de cartografiere.

2.3.1. Examinarea literaturii de specialitate

Examinarea literaturii de specialitate a permis echipei să adune informații referitoare la context.

Analiza documentelor a reprezentat un aspect important pentru elaborarea raportului de cartografiere. Experții au consultat documentele juridice și de politică disponibile și literatura de specialitate relevantă pentru această misiune. Literatura de specialitate a inclus, printre altele:

- legislația și documentele de politică națională;
- rapoarte, evaluări și analize privind situația justiției pentru copii în Republica Moldova;
- statistici naționale;
- documente internaționale privind drepturile omului, inclusiv Observațiile generale și comentariul general al Comitetului pentru drepturile copilului privind Republica Moldova din 2017;
- orice alte documente considerate relevante pentru cercetare;
- rapoarte, studii și documente juridice din cele șase țări selectate.

2.3.2. Interviu semistructurat cu informatori cheie

Interviuri semistructurate au fost realizate cu cinci experți în domeniul drepturilor copilului (angajat al Biroului pentru Siguranța Copilului, angajat al Direcției Generale pentru Protecția Drepturilor Copilului, angajat al Direcției Asistență Socială și Protecția Familiei din Bălți, angajat al Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică, reprezentant al ONG-ului Terre des hommes Moldova) din Republica Moldova.

2.3.3. Interviuri cu grupuri tematice de informatori cheie

Au fost organizate cinci grupuri tematice la care au participat următoarele părți interesate la nivel național:

- un grup tematic cu participarea angajaților Direcțiilor de asistență socială și protecție a familiei (autoritatea tutelară teritorială);
- un grup tematic cu participarea profesioniștilor care oferă asistență copiii aflați în conflict cu sistemul judiciar (avocați, consilieri de probațiune, Oficiul Avocatului Poporului, reprezentanți ai mediului academic);
- un grup tematic cu participarea angajaților din poliție (ofițeri desector , ofițeri de urmărire penală);
- un grup tematic cu participarea angajaților Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică și ai Serviciului de Asistență Psihopedagogică;
- un grup tematic cu participarea ONG-urilor active în domeniul asistenței pentru cupluri.

A fost elaborat un chestionar care a fost trimis profesioniștilor din țările selectate prin intermediul punctelor de contact ale Consiliului Europei din țările respective, pentru a primi informații despre practicile promițătoare în ceea ce privește serviciile pentru populația de copii vizată.

2.4. Limitări ale cercetării și măsuri de atenuare

Mai multe limitări ale cercetării au fost proiectate în timpul pregătirii metodologiei și sunt prezentate în tabelul de mai jos, care include posibile soluții care au fost utilizate pentru a aborda limitările identificate:

Tabelul 6: Limitări și măsuri de atenuare

Limitare	Măsuri de atenuare propuse de echipa de cercetare
Disponibilitatea informatorilor cheie poate constitui o problemă în timpul etapei interviurilor	Pentru a asigura participarea, echipa a contactat în prealabil respondenții selectați pentru a le confirma disponibilitatea.
Timpul scurt alocat pentru realizarea misiunii	Echipa de experți s-a bazat pe informațiile colectate prin interviuri și pe datele disponibile, precum și pe datele furnizate echipei de către Consiliul Europei.

De asemenea, limitarea acestui studiu este reprezentată de varietatea contextelor, a dispozițiilor și a practicilor, ceea ce face ca fiecare țară și sistem să fie foarte diferite unul de altul, iar comparațiile să fie adesea nepotrivite. Acest studiu nu propune, de fapt, o comparație substanțială între țări, ci urmărește în principal să descrie modul în care sistemele selectate au introdus practici promițătoare și cum acestea pot oferi informații utile părților interesate din Moldova.

Limba, engleză, este de asemenea un obstacol în ceea ce privește înțelegerea profundă a punerii în aplicare a practicilor în diverse țări selectate. În ciuda resurselor limitate disponibile și a intervalului de timp limitat, studiul oferă o colecție rezonabilă de exemple de practici și servicii care sunt în vigoare sau care au fost experimentate în Europa și au oferit rezultate pozitive. Se speră că va oferi părților interesate din Moldova puncte de discuție și recomandări relevante, precum și o privire asupra unor soluții deosebit de interesante și aplicabile din alte țări, care ar putea fi explorate și cercetate în continuare.

3. STANDARDELE INTERNAȚIONALE ȘI CELE ALE CONSILIULUI EUROPEI PENTRU SERVICIILE DESTINATE COPIILOR SUB VÂRSTA MINIMĂ DE RĂSPUNDERE PENALĂ, AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA

Potrivit notei de orientare a UNICEF privind răspunsurile sistematice la cazurile de copii sub vârsta minimă de răspundere penală, tratamentul copiilor sub vârsta minimă de răspundere penală rămâne o problemă relativ neabordată în ceea ce privește justiția pentru copii din Europa și Asia Centrală²⁷. Abordarea nevoilor copiilor sub vârsta minimă de răspundere penală, care au fost implicați în comportamente infracționale, rămâne o provocare în majoritatea țărilor din Europa și din Asia Centrală²⁸. Prin urmare, este important să se înțeleagă standardele internaționale care creează obligații pentru statele părți, precum și să se creeze orientări privind modul în care se poate aborda această problemă la nivel național.

Convenția cu privire la drepturile copilului (1989) se referă la vârsta minimă de răspundere penală, articolul 40 alineatul (3). Aceasta prevede că „*Statele părți vor căuta să promoveze instituirea de legi, proceduri, autorități și instituții aplicabile în mod specific copiilor despre care se presupune că au încălcat legea penală, sunt acuzați sau recunoscuți că au încălcat legea penală și, în special: (a) stabilirea unei vârste minime sub care se prezumă că copiii nu au capacitatea de a încălca legea penală*”²⁹. În **Comentariul 24 al Comitetului pentru drepturile copilului (CDC)** se afirmă că ar trebui elaborate programe de intervenție bazate pe dovezi care să reflecte nu numai cauzele psihosociale multiple ale unui astfel de comportament, ci și factorii de protecție care pot consolida rezistența. Intervențiile trebuie să fie precedate de o evaluare cuprinzătoare și interdisciplinară a nevoilor copilului. Ca prioritate absolută, copiii ar trebui să fie sprijiniți în cadrul familiilor și comunităților lor, iar statele membre ar trebui să dezvolte servicii și programe comunitare care să răspundă nevoilor, problemelor, preocupărilor și intereselor speciale ale copiilor, în special ale copiilor aflați în mod repetat în conflict cu legea, și care să ofere consiliere și îndrumare adecvată familiilor acestora³⁰. Articolul 3 din Convenția ONU privind drepturile copilului și Comentariul 14 al CDC prevăd că, în toate acțiunile care privesc copiii, interesul superior al copilului trebuie să fie principalul considerent³¹. Acțiunea include decizii, acte, servicii și măsuri prevăzute, date și create care au legătură cu copiii.

Recomandarea (2000) 20 a Consiliului Europei privind intervenția psihosocială timpurie în prevenirea infracționalității³² prevede că programele de intervenție psihosocială timpurie pentru prevenirea infracționalității ar trebui să fie elaborate pe baza faptului că sunt în interesul superior al copilului, al familiilor și al societății și în conformitate cu normele legale existente. Aceste programe ar trebui să cuprindă o serie de măsuri relevante care să vizeze o gamă cât mai largă de factori de risc din cadrul domeniului principal al vieții copilului - familia, școala, grupul de colegi. Acestea ar trebui să includă măsuri de sprijinire și consolidare a familiilor, de promovare a atașamentului față de școală, de încurajare a unui comportament responsabil și prosocial și de dezvoltare a unor cartiere mai sigure și mai coezive. Măsurile care vizează factorii de risc ar trebui să acorde atenție deosebită următoarelor: dificultăți de învățare/hiperactivitate/impulsivitate; abuzul, neglijarea, despărțirea părinților și plasamentul în centre de plasament sau instituții de asistență socială; hărțuirea, absentismul persistent, eșecul școlar și mediul școlar precar; discriminarea rasială, șomajul părinților, privarea pe termen lung; precum și asocierea cu grupuri de colegi cu comportament deviant, abuzul de substanțe,

prostituția infantilă, avansurile și vagabondajul. Recomandarea prevede să se asigure furnizarea de resurse adecvate pentru copii în vederea unei intervenții timpurii pentru a preveni infracționalitatea.

Recomandarea Rec (87) 20³³ a Consiliului Europei privind reacția socială la delincvența juvenilă prevede că statele trebuie să întreprindă sau să continue eforturile speciale pentru prevenirea inadaptării și delincvenței juvenile, în special:

a. prin punerea în aplicare a unei politici cuprinzătoare de promovare a integrării sociale a tinerilor;

b. prin acordarea unei asistențe speciale și prin introducerea de programe specializate, cu titlu experimental, în școli sau în organizații de tineri sau organizații sportive, pentru o mai bună integrare a tinerilor care se confruntă cu dificultăți serioase în acest domeniu.

Recomandarea Rec (2003)20 privind noi modalități de abordare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile³⁴ oferă o perspectivă contemporană asupra sistemului de justiție pentru minori, care ar trebui să fie privit ca o componentă a unei strategii mai largi, bazate pe comunitate, de prevenire a delincvenței juvenile, care să țină seama de contextul mai larg al familiei, școlii, cartierului și grupului de colegi în care se produce infracțiunea. Acesta acordă atenție deosebită părinților (sau tutorilor legali), care ar trebui încurajați să conștientizeze și să accepte responsabilitățile pe care le au în legătură cu comportamentul infracțional al copiilor de vârstă fragedă și să li se ceară, după caz, să participe la cursuri de consiliere sau de formare a părinților, să se asigure că copiii lor frecventează școala și să ofere asistență agențiilor oficiale în aplicarea sancțiunilor și măsurilor comunitare.

Recomandarea CM/Rec (2011) 12 privind drepturile copilului și serviciile sociale în beneficiul copiilor și al familiilor³⁵ reiterează importanța dezvoltării serviciilor sociale pentru copii și familii, care ar trebui să asigure protecția copiilor împotriva tuturor formelor de neglijare, abuz, violență și exploatare, prin măsuri preventive, precum și prin intervenții adecvate și eficiente. Rolul furnizării de servicii sociale pentru copii și familii este de a proteja copiii vulnerabili prin prevenție și intervenție timpurie; ar trebui să existe servicii sociale specializate pentru a asigura intervenții de urgență imediate și pentru a aborda impactul negativ al experiențelor negative din copilărie, precum și pentru a oferi sprijin social și psihologic copiilor și familiilor acestora. Aceste servicii și/sau programe multidisciplinare ar trebui să se bazeze pe evaluarea nevoilor individuale ale copiilor și, de preferință, pe intervenții bazate pe dovezi. **Recomandarea CM/Rec (2009) 10 privind orientările de politică referitoare la strategiile naționale integrate de protecție a copiilor împotriva violenței³⁶** subliniază că este necesar să se stabilească alternative la îngrijirea instituționalizată a copiilor care comit acte de violență, cum ar fi ajutorul, orientarea și supravegherea; consilierea; probațiunea; îngrijitorii familiali; programele de formare profesională și educațională.

În cele din urmă, Orientările 2, 3 și 5 din **Orientările regionale privind colaborarea în cazurile de copii sub vârsta minimă de răspundere penală³⁷** prevăd să se furnizeze copilului și părinților/îngrijitorilor acestuia informațiile necesare, într-o manieră sensibilă la nevoile copilului, sensibilă la gen și adaptată vârstei, inclusiv cu privire la următoarele etape, proceduri, servicii de sprijin disponibile, care

profesionist sau profesioniști vor lua legătura cu ei (dacă este cazul) și în cât timp; să se pregătească raportul psihosocial privind nevoile și circumstanțele copilului, precum și nevoile și circumstanțele părinților/îngrijitorilor și ale familiei copilului; să se elaboreze un răspuns adaptat și individualizat în colaborare cu copilul și cu părinții/îngrijitorii acestuia pentru a preveni apariția unui viitor comportament infracțional, dacă este necesar; să se planifice procesul și să se ia decizii ghidate de interesul superior al copilului ca principal considerent; să se explice, într-un mod sensibil la nevoile copilului, sensibil la gen și adecvat vârstei acestuia, motivele pentru care decizia finală nu ar putea fi în concordanță cu opiniile și preocupările copilului, dacă este cazul; să se furnizeze sprijinul necesar și să se organizeze programe sau servicii necesare pentru copil și/sau pentru părinții/îngrijitorii și familia acestuia și/sau să se trimită aceștia către programe sau servicii gestionate de alte organizații (OSC, ONG-uri, organizații educaționale, organizații de sănătate mintală și organizații responsabile cu ocuparea forței de muncă); să se monitorizeze participarea și progresele copilului în cadrul programelor sau serviciilor și dacă beneficiază de acestea părinții/îngrijitorii/familia acestuia.

4. PRACTICI PROMIȚĂTOARE ÎN CEEA CE PRIVEȘTE SERVICIILE OFERITE COPIILOR SUB VÂRSTA MINIMĂ DE RĂSPUNDERE PENALĂ, AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA DIN ȚĂRILE SELECTATE

Această secțiune este menită să informeze și să ghideze Guvernul Republicii Moldova cu privire la modul în care să dezvolte un răspuns sistematic pentru copiii sub vârsta minimă de răspundere penală care se află în conflict cu legea sau riscă să intre în conflict cu legea.

4.1. Regatul Țărilor de Jos

În Regatul Țărilor de Jos, prevenirea intrării copiilor în conflict cu legea și lucrul cu copiii vulnerabili (copii aflați în situații de risc) include o gamă largă de organizații și instituții care pot interveni în viața copilului, denumite colectiv „îngrijirea tinerilor” („Jeugdzorg”)³⁸. „Îngrijirea tinerilor”, care a fost descentralizată din ianuarie 2015, cuprinde serviciile de protecție a copilului, centrele de îngrijire, serviciile de îngrijire a sănătății mintale și serviciile de probațiune pentru tineri³⁹.

Organizațiile și instituțiile care se implică în orice caz în care se consideră că un copil riscă să intre în conflict cu legea pot include o instituție de asistență socială pentru tineret, poliția, antrenorii locali de stradă/echipele de cartier, precum și școlile⁴⁰.

În Regatul Țărilor de Jos, copiii sub 12 ani nu pot fi urmăriți penal, ceea ce înseamnă că aceasta este vârsta răspunderii penale. În cazul copiilor care se află sub vârsta minimă de răspundere penală atunci când intră în conflict cu legea, poliția fie vorbește cu părinții lor, fie îi trimite pe copii și pe părinți la un **birou de asistență pentru tineri**⁴¹.

Cu toate acestea, guvernul neerlandez are în vedere creșterea vârstei minime de răspundere la 14 ani, pe baza observațiilor finale ale Comitetului ONU pentru drepturile copilului privind raportul de țară al Țărilor de Jos⁴².

Cadre instituționale, legislație și măsuri

În Regatul Țărilor de Jos, Ministerul Sănătății, Bunăstării și Sportului este responsabil pentru politica generală în domeniul tineretului și pentru majoritatea serviciilor specializate pentru familii și copii. Ministerul Securității și Justiției este responsabil de politica în domeniul justiției juvenile și de instituțiile conexe. Cele 15 autorități provinciale/zone urbane mari și 408 autorități locale au, de asemenea, responsabilități în ceea ce privește politica de tineret și serviciile conexe. Acestea își îndeplinesc sarcinile cu un grad mare de autonomie. Sistemul neerlandez de asistență pentru tineri constă în **servicii universale, servicii preventive și servicii specializate**⁴³. Diferite niveluri ale guvernului neerlandez sunt responsabile pentru coordonarea acestor servicii. **Politica generală și preventivă în**

domeniul tineretului este sarcina localităților din Țările de Jos⁴⁴, în conformitate cu Legea privind sprijinul social⁴⁵. În ceea ce privește dezvoltarea preventivă pentru copii și sprijinul parental pentru părinți, toate localitățile trebuie⁴⁶:

- să ofere informații și consiliere, să identifice posibilele probleme, să ofere îndrumări pentru a ajuta; să ofere ajutor pedagogic, să coordoneze îngrijirea.

Legea privind tineretul reprezintă cadrul legal al serviciilor de asistență pentru tineri dedicate tinerilor aflați în situații de risc și familiilor acestora. Aceasta urmărește să asigure tinerilor și părinților acestora o îngrijire de înaltă calitate și să consolideze poziția tinerilor și a părinților acestora⁴⁷.

- Serviciile universale (îngrijire de bază) sunt, de exemplu, activități pentru tineret, îngrijirea copiilor și școli obișnuite. Aceste servicii urmăresc să faciliteze dezvoltarea normală a copiilor și să împiedice transformarea micilor probleme ale copiilor și ale familiilor în probleme grave; ele sunt foarte abile în ceea ce privește identificarea copiilor și a familiilor aflate în situații de risc⁴⁸.
- Serviciile preventive (servicii primare de asistență pentru tineri) sunt, de exemplu, asistența medicală pentru copii, asistența socială generală, sprijinul pentru părinți și centrele pentru tineret și familie. Aceste servicii preventive au ca scop detectarea problemelor într-un stadiu incipient, intervenția într-un stadiu incipient, coordonarea sprijinului și trimiterea copiilor și a familiilor către serviciile provinciale de asistență pentru tineri⁴⁹.
- Serviciile specializate (îngrijire secundară) sunt responsabilitatea atât a guvernului regional, cât și a celui național pentru tineri și familii. Serviciile specializate sunt, de exemplu, serviciile provinciale de îngrijire a tinerilor, serviciile de îngrijire a sănătății mintale a tinerilor și serviciile de protecție a copilului. În Țările de Jos, 12 provincii și 3 zone urbane mari sunt responsabile pentru așa-numitele Agenții de îngrijire a tinerilor și pentru serviciile de îngrijire a tinerilor⁵⁰.

1. Agenții de îngrijire a tinerilor⁵¹

Agențiile provinciale de îngrijire a tinerilor sunt puncte de acces pentru serviciile provinciale de îngrijire a tinerilor. Centrele pentru tineret și familie formate la nivel local fac parte din aceste agenții și sunt birouri de prim ajutor ale localității. Acestea reprezintă pivotul de legătură între sprijinul preventiv (de exemplu, îngrijirea de bază și dispozițiile pedagogice universale) și asistența primară (de exemplu, asistența medicală pentru copii, asistența socială generală, sprijinul parental) și asistența specializată (de exemplu, serviciile de îngrijire a tinerilor, asistența medicală mintală specializată, protecția copilului, asistența psihiatrică intensivă, asistența rezidențială pentru tineri). Aceste agenții independente evaluează nevoile și situația copiilor și a familiilor cu probleme grave de dezvoltare și/sau de educație parentală și îi îndrumă către aceste servicii. Acestea sunt, de asemenea, responsabile de coordonarea îngrijirii, de protecția tinerilor și de probațiunea tinerilor.

2. Furnizori de îngrijire

În schimb, mai multe tipuri de furnizori de servicii de îngrijire oferă îngrijire specializată, coordonare a îngrijirii și îngrijire ulterioară. Aceasta include serviciile provinciale de îngrijire a tinerilor care oferă îngrijire specializată pentru tineri, cum ar fi asistență ambulatorie intensivă și asistență pedagogică specializată la domiciliu pentru familiile cu probleme multiple, îngrijire semirezidențială, îngrijire rezidențială, îngrijire în centre de plasament și îngrijire securizată. Alte tipuri de îngrijire specializată includ, de exemplu, îngrijirea sănătății mintale a tinerilor și îngrijirea tinerilor cu dizabilități mintale, precum și probațiunea pentru tineri și protecția copilului.

3. Consiliul pentru îngrijirea și protecția copilului⁵²

Consiliul pentru îngrijirea și protecția copilului are mai multe atribuții, printre care și protecția copilului. Acesta se poate implica în familie în cazurile în care alte forme de asistență nu au efect sau au un efect insuficient. Ministerul Securității și Justiției este responsabil pentru Consiliul pentru îngrijirea și protecția copilului. În unele cazuri, circumstanțele unui copil și ale familiei sale sunt atât de alarmante încât asistența voluntară nu mai este suficientă. Uneori, o familie nu acceptă ajutorul. În astfel de cazuri, se va apela la Consiliul pentru îngrijirea și protecția copilului (Raad voor de Kinderbescherming). Acesta analizează necesitatea de a impune o măsură de protecție. În timpul unei investigații, anchetatorul pentru bunăstarea copilului din cadrul consiliului va stabili astfel dacă dezvoltarea copilului este într-adevăr în pericol și, în caz afirmativ, în ce măsură. În cazul în care, în urma unei investigații, consiliul ajunge la concluzia că copilul ar trebui să fie asistat, acesta va sfătui instanța să impună măsuri de protecție a copilului.

- **Măsuri de protecție a copiilor**

Există diferite tipuri de măsuri de protecție a copilului pe care instanța le poate impune, și anume ordinul de supraveghere a familiei și o suprimare consensuală sau neconsensuală a răspunderii părintești.

- **Ordinul de supraveghere familială**

Cea mai frecventă măsură de protecție a copilului este ordinul de supraveghere a familiei („ondertoezichtstelling”/ OTS). Obiectivul ordinului de supraveghere a familiei este de a găsi o soluție pentru problemele care amenință dezvoltarea copilului. Odată cu acest ordin, un supraveghetor de familie de la Agenția de Îngrijire a Tinerilor este desemnat copilului. Supraveghetorul de familie oferă ajutor în ceea ce privește îngrijirea și educația copilului și consiliază copilul și părinții în rezolvarea problemelor parentale. Supraveghetorul familial elaborează un plan în acest scop, împreună cu părinții, și rămâne implicat până când situația copilului se îmbunătățește. Familia este obligată să accepte această asistență din partea supraveghetorului familiei. În astfel de cazuri, părinții își păstrează răspunderea părintească. În ultimă instanță, aceștia rămân responsabili de educația copilului. Dacă este necesar, autoritatea lor părintească poate fi limitată la cererea supraveghetorului familial. În principiu, un copil care se află sub incidența unui ordin de supraveghere continuă să locuiască la domiciliu. În unele cazuri, este în interesul superior al copilului să fie plasat, cel puțin temporar, într-o casă de copii sau într-un centru de plasament. Acest lucru necesită acordul instanței sub forma unei autorizații de plasament în custodie.

Practici promițătoare:

- La nivel individual

Prevenție – Munca și participarea tinerilor⁵³

Condițiile lucrului cu tinerii sunt ușor accesibile pentru toate persoanele tinere. În Țările de Jos, lucrul cu tinerii este împărțit pe grupe de vârstă. Există activități pentru copii (4-12 ani), activități pentru adolescenți (10-14 ani) și activități pentru tineri (12-23 de ani). Un lucrător care se ocupă de tineri este un îndrumător și un consilier pentru tineri în propriul lor mediu de viață. Potrivit Institutului pentru Tineret din Țările de Jos, lucrul cu tinerii:

- are loc în afara școlii, a locului de muncă și a familiei;
- se concentrează pe (grupuri de) copii;

- se concentrează pe grupa de vârstă 10-23 de ani;
- sunt organizate activități pentru și cu tinerii;
- are un scop pedagogic: promovarea dezvoltării personale a copiilor și confruntarea acestora cu propriul comportament, prevenind infracțiunile;
- are un obiectiv social: promovarea incluziunii sociale a copiilor și a cetățeniei democratice, precum și prevenirea problemelor de comportament (vandalism, infracționalitate, abandon școlar etc.).

Scopul principal al activităților pentru tineri oferite de profesioniști și voluntari este de a oferi îndrumare bazată pe încredere, sprijin și intervenții de grup pentru a permite tuturor tinerilor să își dezvolte competențele și să participe pe deplin în societate. Munca unui lucrător care se ocupă de tineri este variată, iar activitatea sa vizează promovarea participării tinerilor, formarea non-formală, educația în interiorul și în afara școlilor, problemele de parentaj, consolidarea legăturilor sociale în cadrul comunității, întâlnirile cu oamenii și crearea de oportunități de recreere.

***Prevenția și intervenția timpurie – Noi Perspective (Nieuwe Perspectieven)*⁵⁴**

Noile Perspective se adresează unor grupuri diferite de copii cu vârste cuprinse între 10 și 23 de ani, care manifestă un comportament considerat inacceptabil din punct de vedere social sau delincvent (au intrat în conflict cu legea) și care au probleme în diferite domenii ale vieții (de exemplu, în familie, la școală sau în timpul liber). Noile Perspective își propune să le ofere tinerilor noi oportunități prin intermediul unei traiectorii mobile de scurtă durată, în timpul căreia tânărul învață să se bazeze pe „contactele pozitive” din cadrul rețelei sale sociale. Noile Perspective este un program acreditat, care a fost evaluat în termeni pozitivi și este inclus în banca de date a Institutului pentru Tineret din Țările de Jos privind intervențiile eficiente. Pornind de la ipoteza că perspectivele de viitor ale copiilor aflați în conflict cu legea, care sunt văzuți ca având un comportament inacceptabil din punct de vedere social, sunt suboptime, inițiativa se străduiește să schimbe comportamentul și circumstanțele acestor copii, sprijinindu-i să dezvolte noi perspective. Scopul inițiativei este de a lucra pentru a ajunge la o situație în care copiii aflați în situații de risc și în conflict cu legea să continue să se implice activ în societate, să își „reia viața pe drumul cel bun” și de a le oferi noi perspective sociale. Mai concret, obiectivul principal al inițiativei poate fi descris ca fiind prevenirea comportamentelor infracționale și de risc, precum și prevenirea comportamentului infracțional repetat. Inițiativa constă din trei etape:

1. Întâlnire, înscriere și primire, având ca rezultat o analiză a „mediului social” și un plan de acțiune pentru diferite domenii ale vieții identificate ca fiind problematice. Copilul și lucrătorul de intervenție se angajează să respecte planul de acțiune;
2. Se lucrează la soluții. Copilul beneficiază de sprijin intensiv și individual pentru a realiza diferitele obiective secundare identificate. În plus, copilul primește sprijin pentru a-și construi o rețea socială pe care o poate folosi după ce intervenția a fost finalizată. Noile Perspective servesc, de asemenea, drept punte de legătură între copil și traiectoriile de urmărire și serviciile de sprijin (obișnuite), de exemplu, în ceea ce privește ocuparea forței de muncă, educația, formarea și îngrijirea;
3. Îngrijire ulterioară. Pe parcursul unei perioade de trei luni se menține contactul între copil, lucrătorul de intervenție și alți membri ai rețelei sociale. Dacă este necesar, copilul primește sprijin pentru a rezolva problemele (noi).

Persoanele implicate sunt: copilul, lucrătorul de îngrijire a tinerilor, „persoanele foarte importante” identificate de tânăr și profesioniștii (lucrător de îngrijire a tinerilor) din rețeaua socială a copilului. Partenerii instituționali ai programului sunt: guvernul (la nivel municipal), poliția, instituțiile de îngrijire a tinerilor, sistemul judiciar. a

Intervenție timpurie – Tools4U⁵⁵

Acest program este finanțat de guvern și este conceput ca o pedeapsă educativă pentru tinerii cu vârste cuprinse între 12 și 23 de ani care au comis una sau mai multe infracțiuni, cum ar fi furtul, violența în public, furtul în asociere/furt prin efracție, agresiune și vandalism. Acești tineri au deficiențe cognitive și/sau în ceea ce privește abilitățile sociale, care au jucat un rol în săvârșirea infracțiunii.

Scopul este de a-i învăța pe tinerii care au comis o infracțiune abilități cognitive și sociale relevante care reduc riscul de recidivă (noi infracțiuni). Aceasta implică compensarea deficiențelor cognitive și de abilități sociale care au jucat un rol în comiterea infracțiunii și consolidarea factorilor de protecție. Tools4U este o formare individuală care se impune pentru 12 sau 15 întâlniri. Dacă este indicat, formarea va fi extinsă cu o parte de patru întâlniri pentru părinți, dintre care două întâlniri cu părinții sau tutorii și tânărul și două întâlniri doar cu părinții sau tutorii. Tools4U constă din trei etape:

1. Introducerea, colectarea de informații și pregătirea planului de formare: tehnicile și instrumentele fixe sunt utilizate pentru a colecta informații, a le analiza și a le transforma în obiective de formare;
2. Competențe de formare: există, de asemenea, tehnici specifice de formare a abilităților, care pot fi utilizate în diferite moduri. În acest sens, sunt esențiale exercițiile comportamentale pentru exersarea abilităților sociale, termometrul cu card de prim ajutor pentru a recunoaște și a regla acumularea de stres sau furie și antrenamentul cu creion și hârtie pentru a consolida abilitățile (cognitive) de rezolvare a problemelor. Partea dedicată părinților se referă la consolidarea abilităților care vizează comunicarea pozitivă, înțelegerea și supravegherea (monitorizarea), consultarea și rezolvarea problemelor (împreună);
3. Închiderea: la finalul formării, are loc o închidere standard cu evaluare.

- La nivel comunitar

Prevenție – Mediere între colegi⁵⁶

Medierea între colegi este o formă de mediere a conflictelor în care elevii învață să găsească o soluție sub supravegherea unuia sau a doi elevi. Atunci când oamenii lucrează împreună și trăiesc împreună, apar diferențe de opinie, conflicte și certuri. Deși conflictele fac parte din viața de zi cu zi, uneori pot scăpa de sub control și pot afecta atmosfera din cadrul unui grup, a unei clase sau chiar a întregii școli. Școlile nu pot evita conflictele, dar se pot strădui să le gestioneze și să depună eforturi pentru a le soluționa. Medierea între colegi poate avea un impact pozitiv în acest sens. Practica a demonstrat că elevii sunt mai înclinați să își asculte colegii. Copiilor de aceeași vârstă le este mai ușor să comunice între ei, deoarece nu trebuie să își adapteze limbajul și se simt liberi să fie ei înșiși.

Prevenție – Rețeaua de îngrijire a tinerilor⁵⁷

O întâlnire periodică a profesioniștilor dintr-un cartier pentru a discuta despre copii și riscuri, pentru a identifica problemele într-un stadiu incipient și pentru a lua măsuri preventive.

- La nivel de familie

Programul de prevenție-Solid Start⁵⁸

În 2018, guvernul neerlandez a inițiat programul Solid Start pentru a oferi fiecărui copil cel mai bun start în viață, ceea ce înseamnă că măsurile sale preventive și de sprijin vizează abordarea factorilor care influențează sănătatea și bunăstarea într-o etapă timpurie, pentru a preveni sau a atenua problemele ulterioare din viață. Măsurile de politică au fost puse în aplicare în trei perioade: înainte de sarcină, în timpul sarcinii și după naștere, pentru a preveni inegalitatea și pentru a îmbunătăți sănătatea și bunăstarea ulterioară. Măsurile vizează prevenirea sarcinilor nedorite, o mai bună pregătire a părinților pentru sarcină, identificarea mai rapidă a problemelor medicale și nemedicale și o mai bună susținere a (viitorilor) părinți aflați în situații vulnerabile. Guvernul neerlandez a sprijinit financiar localitățile pentru a construi o abordare intersectorială pentru primele o mie de zile prin formarea sau consolidarea coalițiilor integrate „Solid Start”. Aceste coaliții sunt formate din reprezentanți ai organizațiilor și furnizorilor locali care lucrează în domeniul medical, social și al sănătății publice, inclusiv moașe, obstetricieni, asistenți maternali, furnizori de asistență medicală pentru tineri, echipe de cartier/sociale, asistenți sociali și funcționari municipali. Abordarea ar trebui să se bazeze pe date locale, pe provocări și pe rețelele existente. Prin urmare, fiecare municipalitate își formulează propriile obiective, acorduri, acțiuni și strategii pentru a aborda problemele locale.

4.2. Germania

În Germania, copiii (persoane cu vârsta mai mică de 14 ani) sunt considerați incapabili de vinovăție⁵⁹, prin urmare, nu sunt răspunzători penal. Cu toate acestea, sunt posibile consecințe nepenale, care pot fi inițiate, de exemplu, de către poliție, biroul de servicii pentru tineret, familie, tribunalul pentru familie. Părinții sunt în primul rând responsabili de educația copiilor, inclusiv în caz de delincvență. Nu de fiecare dată când un copil intră în conflict cu legea este exprimată nevoia de educație. Datorită structurii federale a Germaniei, subiectul prevenirii este repartizat pe mai multe niveluri și domenii de responsabilitate diferite. Municipalitățile sunt principalii actori (instituții de servicii pentru tineret), dintre care unele sunt sprijinite/finanțate de programe de stat și federale. Pe lângă programele proprii ale statelor, fiecare stat federal are propriile oferte, cu responsabilități instituționale diferite.

Cadre instituționale, legislație și măsuri

Cu toate acestea, rolul principal în prevenția și intervenția timpurie revine serviciilor sociale. Obiectivele serviciilor, astfel cum sunt definite în secțiunea 1 din Kinder- und Jugendhilfegesetz (Legea privind serviciile pentru copii și tineri; KJHG) sunt:

- să promoveze dezvoltarea personală și socială a tinerilor și să evite sau să reducă discriminarea împotriva acestora;
- să sprijine părinții și alte persoane care au dreptul legal de a participa la creșterea și educarea lor;
- să protejeze copiii și tinerii de riscuri pentru binele lor și
- să contribuie la menținerea sau crearea unor condiții de viață pozitive pentru tineri și familiile acestora și a unor medii favorabile copiilor și familiilor.

În contextul acestor obiective, se poate spune că serviciile pentru copii și tineri contribuie cel mult la prevenția primară a infraționalității în rândul copiilor și tinerilor. În mod indirect, nu direct, dispozițiile acestora urmăresc, printre altele, să prevină comportamentele „deviante” și infracțiunile penale⁶⁰.

Biroul de servicii pentru tineret nu intervine în mod automat în cazul copiilor care intră în conflict cu legea. Biroul de servicii pentru tineret stabilește nevoile educaționale. Numai în cazul în care există o nevoie educațională, biroul de servicii pentru tineret începe să acționeze (inițierea/acordarea de servicii pentru tineret). În cazul copiilor aflați în conflict cu legea, accentul se pune pe protecție și pe (sprijinirea părinților în) educație. Prin urmare, în conformitate cu mandatul serviciului pentru tineret, toate serviciile din SGB VIII (Codul social, Cartea 8, Serviciul pentru copii și tineret) sunt disponibile pentru copii și părinții acestora⁶¹. Instanța de familie poate sprijini părinții în exercitarea îngrijirii personale. Este posibil să se plaseze copiii în centre de servicii pentru tineri (acestea nu sunt închisori), dacă există un risc pentru copil sau pentru alte persoane (este necesară aprobarea instanței de familie). În anumite circumstanțe, poate fi necesară internarea la psihiatrie pentru copii și tineri.

Gama vastă de măsuri de prevenție primară abordează practic toate aspectele vieții, cuprinzând sărăcia, șomajul și o mare varietate de alte poveri sociale și/sau psihologice și implicând sprijin pentru familii, școli, dezvoltare urbană, asistență medicală, stabilizarea și consolidarea personalităților individuale, educație socială și combaterea prejudecăților. Măsurile de prevenție secundară se concentrează pe un grup mic, clar definit: copiii și tinerii a căror dezvoltare personală și/sau circumstanțe de educație îi predispun să devină potențiali infractori (sau, într-adevăr, victime). Membrii acestui grup li se acordă ajutor în cazuri specifice. Acest ajutor poate implica fie lucrul cu minorii care locuiesc în zone defavorizate din punct de vedere social, fie munca de stradă pentru tinerii care sunt greu de atins în alte moduri.

În multe locuri, au fost înființate consilii de prevenire a infracționalității, care sunt în mare parte de natură locală. Aproape toate includ o echipă responsabilă cu infracționalitatea în rândul tinerilor. Consiliile organizează schimburi de informații și de experiență practică, coordonează activitățile diferitelor organizații și, ocazional, realizează proiecte proprii. Recent, acestora li s-a alăturat Deutsches Forum Kriminalprävention (Fundatia Forumul german pentru prevenirea infracționalității, DFK), un organism înființat de guvernul federal, de landuri și de diverse organizații economice pentru a coordona activitățile de prevenție din întreaga țară și pentru a promova abordări inovatoare⁶².

Asistența socială în școli, testată de ceva timp în anumite părți ale Germaniei, dar care încă nu este disponibilă în toată țara, a fost completată de multe dispoziții dezvoltate de serviciile pentru copii și tineri ca mijloc de abordare a conflictelor din școli⁶³.

În plus, întrucât ordinea constituțională federală germană conferă celor 16 „Länder” (landuri) suveranitatea în materie de poliție pe teritoriul lor, fiecare land are propria strategie de prevenire a infracționalității în rândul tinerilor. Cu toate acestea, landurile fac schimb de opinii în cadrul „Comisiei pentru prevenirea infracționalității de către poliție”. Strategiile și conceptele de prevenire a violenței în Germania au ca scop crearea de competențe care să țină violența la distanță:

- formarea competențelor sociale și emoționale prin intermediul școlilor;
- cursuri referitoare la reacția la agresiune și cursuri de educație civică.

Practici promițătoare

- La nivel individual, familial și comunitar

O strategie de prevenție finanțată din fonduri federale „Comunități cărora le pasă”⁶⁴

Programul sprijină municipalitățile în dezvoltarea și punerea în aplicare a unei strategii de prevenție eficiente, orientate către nevoi și durabile, pentru a promova dezvoltarea personală și socială sănătoasă a copiilor și pentru a contracara în mod sistematic comportamentele problematice (de exemplu, violența în rândul tinerilor, infracționalitatea, abuzul de alcool și droguri etc.) înainte ca acestea să apară. În acest sens, programul folosește descoperiri științifice dovedite despre factorii de risc care cresc probabilitatea apariției unui comportament problematic la tineri și despre factorii de protecție care reduc probabilitatea apariției unui comportament problematic. Utilizând date locale detaliate privind distribuția acestor factori, toți actorii relevanți dintr-o zonă ar trebui să fie în măsură să își coordoneze mai bine activitățile și să elimine lacunele existente pentru a reduce în mod eficient factorii de risc și a consolida factorii de protecție. Strategia „Comunități cărora le pasă” conduce la planuri locale, bazate pe nevoi și durabile, cu următoarele obiective:

- să utilizeze măsuri a căror eficiență a fost testată;
- să sprijine și să consolideze familiile;
- să îmbunătățească condițiile pentru o bună performanță școlară;
- să încurajeze un comportament responsabil și să creeze un mediu propice.

„Comunități cărora le pasă” este o strategie cadru pe care municipalitățile o pot utiliza pentru a-și planifica și gestiona activitatea de prevenție, în vederea îmbunătățirii cooperării dintre autoritățile, organizațiile și locuitorii unui district sau ai unei localități. În acest fel, dezvoltarea socială a copiilor și a tinerilor poate fi concepută într-un mod precis, eficient și verificabil. Abordarea dezvoltată în SUA a fost transferată în Germania de către Consiliul de prevenție de stat din Saxonia Inferioară.

- La nivel individual

Prevenție și intervenție timpurie – Cursuri de formare socială⁶⁵

Este introdusă ca mijloc de îmbunătățire a abilităților sociale ale tinerilor infractori, astfel încât aceștia să nu mai încalce legea și a stat la baza diferitelor dispoziții elaborate de serviciile pentru copii și tineri. Scopul cursurilor este de a „depăși dificultățile de dezvoltare și problemele de comportament” în rândul celor care nu au vârsta răspunderii penale.

- La nivel de familie

Prevenție – „Sprijin familial integrativ”⁶⁶

Proiectul model federal „Sprijin familial integrativ” a fost demarat în 1995. Acesta a fost unul dintre cele patru proiecte sponsorizate de guvernul federal și se aștepta să deschidă noi drumuri în domeniul socioeducațional. Temeiul juridic pentru acest tip de ajutor este articolul 27 din Legea privind serviciile pentru copii și tineri. Cuvântul „integrator” sugerează că orice măsură luată ar trebui să combine formele de sprijin rezidențiale, parțial rezidențiale și nerezidențiale. Dar înseamnă, de asemenea, integrarea diferitelor concepte profesionale în beneficiul familiilor care au nevoie de ajutor și care au copii în situații de risc. Ideea centrală a sprijinului familial integrativ este munca în grup cu familia. Obiectivele sprijinului familial integrativ:

- evitarea segregării copiilor;

- reintegrarea rapidă și semnificativă a celor care au fost segregati; pentru a ajuta familiile să se ajute singure;
- oferirea de sprijin în situațiile de zi cu zi;
- implicarea părinților ca parteneri;
- aprecierea familiilor individuale;
- folosirea experienței comune ca bază pentru diagnostic și terapie;
- „viața de zi cu zi de succes” – pentru a descoperi modalități alternative de conviețuire;
- acceptarea propriei familii;
- perceperea familiilor ca membri ai unui grup: gândește în termeni relativi, se reglează și se corectează, dă un sens lucrurilor și își dezvoltă o identitate.

Lucrul în grup cu familiile

- Un curs pentru părinți. În cursul pentru părinți, se acordă o atenție deosebită comportamentului educațional al părinților. Înregistrările video sunt folosite pentru a analiza modelele de interacțiune în cadrul familiei, așa cum apar ele în activitățile de sculptură, jocurile de rol etc. Părinții își pot expune opiniile despre educație și pot învăța de la alte familii, ceea ce este încurajator și motivant. În acest context, pot fi practicate noi forme de comportament și comunicare și pot fi obținute cunoștințe speciale în domeniul psihologiei dezvoltării.
- Grupul de autocunoaștere. Aici, părinții au ocazia să analizeze mai atent subiectele care le influențează sentimentele actuale despre viață. Pot fi luate în considerare aspecte psihoterapeutice și psihodinamice. Nu este necesar ca subiectele să fie legate direct de educația copiilor. De exemplu, o temă poate fi relațiile dintre părinți, aspecte ale vieții cu care se confruntă părinții sau dinamica grupului. Grupul de autocunoaștere poate fi organizat în diferite moduri, în funcție de tipul de grupuri familiale care participă. De exemplu, cuplurile pot discuta în afara grupului sau grupul poate avea un caracter terapeutic. Cât de mult dorește fiecare persoană să se implice într-un subiect rămâne la libera sa alegere.
- Acțiunea părinte-copil. Aici, persoanele care lucrează în domeniul sprijinului familial integrativ oferă familiilor sarcini specifice de interacțiune. Este important ca familiile să negocieze și să se înțeleagă între ele. Aceste sesiuni sunt înregistrate video și discutate ulterior. Modelele distructive de interacțiune pot fi recunoscute și pot fi încercate alternative.
- Grupul pentru copii și adolescenți. Acest grup funcționează în paralel cu grupurile de adulți. Este singurul moment în care profesioniștii care lucrează în sprijinul familial integrativ își asumă responsabilitatea pentru copii. În caz contrar, părinții sunt întotdeauna responsabili. Aici se presupune că îmbunătățirea competenței educaționale poate avea loc doar dacă părinții sunt, într-adevăr, responsabili. În cadrul grupurilor de copii și adolescenți, accentul se pune pe educație. Într-un spațiu protejat, tinerii ar trebui să aibă posibilitatea de a experimenta sau de a învăța interacțiunile sociale. Punctele importante aici sunt:
 - să se arăta în mod deschis așa cum este;
 - să învețe să își asume responsabilitatea pentru propriile acțiuni;
 - să învețe să trateze în mod responsabil deschiderea altora;
 - să găsească soluții constructive la probleme;
 - să interacționeze în mod deschis;

- să experimenteze limite.

Pentru a atinge aceste obiective se folosesc diferite metode, cum ar fi jocurile, designul creativ, aventurile și altele asemenea. Discuțiile de grup fac parte din programul obișnuit.

4.3. Suedia

În Suedia, autoritățile sociale, mai degrabă decât poliția, se ocupă de tinerii cu vârsta sub 15 ani⁶⁷ și oferă o multitudine de servicii pentru copiii sub vârsta minimă de răspundere penală care au comis infracțiuni, inclusiv asupra familiilor lor. Principiul primordial în Suedia, de exemplu, este că intervențiile ar trebui să se bazeze pe nevoile, mai degrabă decât pe faptele tânărului.

Cadre instituționale, legislație și măsuri

Legea privind serviciile sociale din 1998 prevede că interesul superior al copilului trebuie respectat în mod specific⁶⁸. Legea privind serviciile sociale nu conține măsuri coercitive⁶⁹. Această lege, care se aplică, de asemenea, copiilor care au intrat în conflict cu legea, prevede că acele măsuri care au ca scop înlăturarea cauzelor infracționalității unei persoane fizice trebuie să fie luate în cooperare cu persoana însăși, părinții săi și serviciile sociale⁷⁰.

În ceea ce privește copiii cu antecedente penale minore, aceste măsuri se limitează, de obicei, la una sau la o serie de discuții cu copilul în conflict cu legea și cu părinții acestuia. În cazurile în care, în timpul discuțiilor, se identifică probleme grave în familie, cum ar fi probleme economice, conflicte interne etc., se va încerca rezolvarea acestor probleme de către serviciile sociale prin intermediul serviciilor adecvate⁷¹. Familia are apoi anumite posibilități de a primi sprijin economic, terapie, o persoană de contact și alte forme de sprijin. În anumite cazuri, familia poate primi un asistent social care se poate întâlni cu ei la domiciliu pe o perioadă mai lungă de timp pentru a-i ajuta pe membrii familiei să rezolve diverse probleme (de exemplu, planificarea economică a familiei, problemele legate de timpul liber și conflictele din relații)⁷².

În cazurile de comportament antisocial de amploare care constituie o amenințare la adresa dezvoltării actuale a unui tânăr, se poate recurge la o lege care conține măsuri coercitive, cunoscută sub numele de Legea cu dispoziții speciale privind îngrijirea tinerilor (LVU)⁷³. O altă lege care conține măsuri coercitive care pot fi folosite de serviciile sociale este Legea privind îngrijirea consumatorilor de droguri în anumite cazuri⁷⁴. Normele care reglementează cazurile în care o persoană poate fi luată cu forța în custodie în scopul îngrijirii de către serviciile sociale sunt foarte restrictive.

În conformitate cu Legea serviciilor sociale (1982), consiliile locale de asistență socială au dreptul de a decide cu privire la luarea unui copil sau a unui tânăr în custodie pentru îngrijire socială⁷⁵. Aceste consilii, care sunt formate din politicieni locali și reflectă repartizarea partidelor politice la nivelul administrației locale, au fost înființate prin lege în fiecare municipalitate suedeză⁷⁶. În municipalitățile mai mari, au fost înființate comisii locale suplimentare. Toate deciziile privind custodia pentru serviciile sociale luate de aceste comisii trebuie să fie aprobate de o instanță administrativă județeană⁷⁷. Consiliul local are o divizie pentru copii și tineri care este responsabilă de sprijinul preventiv prin intermediul asistenților sociali din școli, consilieri parentali și asistenți sociali de proximitate, consilieri de sprijin familial care se adresează copiilor și familiilor care au copii cu vârste cuprinse între 0 și 18 ani și între 12 și 17 ani. Acești profesioniști pun în aplicare măsuri adaptate nevoilor în cadrul asistenței

sociale familiale pentru tineri, în ceea ce privește absența de la școală, delincvența juvenilă, abuzul de substanțe și comportamentul antisocial. Un grup operativ de lucru convocat pentru fiecare tânăr în parte este format din coordonator, lucrător de caz, ofițer de poliție desemnat și, de exemplu, un terapeut de familie, asistenți sociali, personal de la centrele de tineret și școli, printre alții. Grupul operativ se reunește în funcție de nevoile curente, aproximativ o dată pe lună. Procesul de lucru cu copiii aflați în pericol sau care au comis infracțiuni este:

1. O anchetă este inițiată pe baza delincvenței tinerilor, a abuzului de substanțe, a comportamentului antisocial de încălcare a normelor sau a absenței de la școală – Investigația/ancheta arată că familia sau tânărul are nevoie de sprijin.
2. Consultarea consilierilor/lucrătorilor sociali din cadrul unității de sprijin familial.
3. Decizia asupra necesității unui tratament familial. Se trimite o sesizare către serviciul de sprijin familial. După consultarea și acordul părinților și al tinerilor (peste 15 ani), se ia decizia de a oferi tratament familial.
4. Confirmare din partea consilierilor familiari desemnați, se programează o primă întâlnire cu familia. Consilierii de familie/lucrătorii sociali confirmă sesizarea și programează o primă întâlnire potrivit recomandării asistentului de caz. Asistentul de caz informează familia cu privire la oră și loc.

Măsurile pot fi inițiate individual prin intermediul grupului de lucru social sau al programelor de tratament familial care îi sprijină pe copii să vadă tiparele propriului comportament și îi ajută să reflecteze asupra modului în care acest lucru are un impact asupra situației lor și a relațiilor din cadrul familiei⁷⁸.

De obicei, școlile au propria organizație pentru a rezolva problemele elevilor⁷⁹. Școlile au în subordine un psiholog școlar, un asistent social (consilier școlar) și personal medical (medic, asistentă)⁸⁰. Acest personal, împreună cu cei din administrația școlii și cu anumiți profesori, constituie o echipă de îngrijire a elevilor care, printre altele, are sarcina de a decide cum să reacționeze atunci când elevii prezintă simptome de comportament deviant⁸¹. Majoritatea școlilor au, de asemenea, profesori special pregătiți să se ocupe de elevii cu probleme școlare, dificultăți de comportament etc. Inițial, școlile încearcă să rezolve problemele care apar prin discuții cu elevul și cu părinții acestuia⁸². O altă posibilitate pe care o au școlile este aceea de a scoate elevii din clasele obișnuite și de a-i plasa în grupe de educație specială, unde pot primi mai mult sprijin și pot fi supuși unui control mai mare⁸³. În anumite cazuri dificile, elevii pot fi plasați în școli speciale separate, administrate de consiliile școlare locale. Cu toate acestea, scopul este de a separa cât mai puțin posibil elevii cu probleme de adaptare de ceilalți elevi și de a se asigura că aceștia sunt menținuți în clasele lor obișnuite în cea mai mare măsură posibilă. În plus, conform legislației în vigoare, școlile din cadrul sistemului de învățământ obligatoriu nu pot exclude complet elevii din sistemul educațional. În schimb, studenților cu probleme grave din grupele de vârstă mai înaintată li se oferă opțiunea de a urma un program de cursuri cu jumătate de normă și de a lucra în restul timpului (fără plată) la un loc de muncă din apropiere. În astfel de cazuri, școala este responsabilă pentru a oferi elevului o îndrumare adecvată⁸⁴.

Practici promițătoare

- La nivel individual și familial

FFT⁸⁵ Terapie familială funcțională – măsură care vizează copiii și familiile la risc – intervenție timpurie

Vizează tinerii cu vârste cuprinse între 11 și 18 ani, provenind din diverse grupuri etnice și culturale, dar oferă tratament și fraților mai mici ai adolescenților trimiși la tratament. FFT este o intervenție pe termen scurt, incluzând în medie 8-12 ședințe pentru cazurile ușoare și până la 30 de ore de servicii directe (de exemplu, ședințe clinice, apeluri telefonice și întâlniri care implică resurse comunitare) pentru cazurile mai dificile. În cele mai multe cazuri, ședințele se desfășoară pe o perioadă de trei luni. Indiferent de populația vizată, FFT subliniază importanța respectării tuturor membrilor familiei în condițiile lor. FFT este aplicat în prezent în cadrul proiectului „**Punct de cotitură pentru copii prin intermediul părinților**”, care implică copii care au fost raportați pentru prima dată pentru o infracțiune. Participarea la acest proiect este voluntară. Proiectul se desfășoară în colaborare cu școlile, poliția și serviciile sociale, finanțat de Consiliul național suedez pentru prevenirea infracționalității și alte trei organizații care lucrează cu copiii și adolescenții

Tineri în pericol⁸⁶ – prevenție – copii în pericol la nivel comunitar

Serviciile le oferă tinerilor un mentor adult din comunitate, numit „partener angajat”. Întreaga comunitate, adică diferiți administratori ai autorităților locale, mediul de afaceri și organizațiile de voluntariat, este implicată în activitatea cu tinerii.

Community Parent Education Program⁸⁷ – program de prevenție și intervenție timpurie pentru familie și copii

Acesta se concentrează asupra familiilor cu copii preșcolari care prezintă probleme de comportament. Intervenția constă în sesiuni de grup cu părinții care vizează promovarea unui comportament pozitiv al copilului, stabilirea de limite și evitarea conflictelor. Sunt implicați părinți cu copii între 3-12 ani și 12-18 ani. Scopul programului este de aducere la cunoștință a drepturilor copiilor, permițând părinților să exerseze luarea în considerare a perspectivei copilului. Programul a fost inițial dezvoltat pentru părinții copiilor cu comportament agresiv, dar astăzi se adresează tuturor părinților care simt că au nevoie de sprijin pentru a face față problemelor de zi cu zi. Programul constă în întâlniri de grup care au loc între orele 9 și 11, de două ori, ore în care grupul se întâlnește o dată pe săptămână. Este posibil să se reducă numărul de ocazii la 7, cu condiția ca prima și ultima ocazie să fie prelungite. Programul se bazează pe participarea activă a părinților, cu conversații reflexive atât în grupuri mici, cât și în grupuri mari. Programul poate fi urmat în Suedia, iar studiile sunt oferite și în format digital. În plus, există flexibilitate în ceea ce privește orele la care pot fi organizate întâlnirile. Programul face parte din suportul de cunoștințe al Consiliului Național de Sănătate și Asistență Socială din 2021, cu recomandări pentru activitatea serviciilor sociale, ca exemplu de programe de sprijin pentru părinți, bazate pe comportament la nivelul indicat care ar trebui să fie utilizate.

Programul KOMET⁸⁸ – program de intervenție timpurie și prevenție pentru copii și părinți

COMMunication METHod, Komet în suedeză, este un program standardizat conceput pentru părinții copiilor cu vârste cuprinse între 3 și 11 ani, ai căror copii prezintă tipare comportamentale precum tulburarea de deficit de atenție/hiperactivitate (ADHD), tulburarea de deficit de atenție sau tulburarea

de opoziționism provocator. Komet combină componente din alte practici de formare a părinților bazate pe dovezi pentru combaterea opoziționismului și a sfidării.

Programul se desfășoară pe parcursul a 11 săptămâni, în cadrul unor sesiuni de două ore și jumătate și o sesiune de monitorizare, fiecare dintre acestea fiind susținută de doi lideri de grup calificați. În fiecare grup au participat între 3 și 10 părinți. Sesiunile includ instrucțiuni din partea facilitatorilor, scurte secvențe video care prezintă interacțiunile dintre părinți și copii, jocuri de rol și atribuirea de teme pentru acasă pentru a exersa concepte specifice cu copilul lor pentru săptămâna următoare.

Grupuri de acțiune socială sau SIG (Sociala insatsgrupperna)⁸⁹ – Program de intervenție timpurie și prevenție pentru copii

Este o inițiativă guvernamentală din 2012 care reunește poliția, serviciile sociale, școlile, agenția de șomaj, actorii locali din mediul de afaceri și societatea civilă. Inițiativa oferă grupurilor misiunea de a coopera pentru a propune copiilor aflați în conflict cu legea sprijin individual care să se potrivească exact situației lor. Serviciile sociale au responsabilitatea principală pentru activitatea grupului, în orașul în care locuiesc copiii.

Scopul acestei inițiative este de a lupta împotriva recrutării pentru infracționalitate și bande și de a ajuta copiii care au început deja o carieră, dar care doresc să o părăsească. Aceste grupuri sociale se referă cu adevărat la acțiuni rapide și concrete, iar succesul se bazează într-adevăr pe cooperarea dintre diferitele autorități.

- La nivel comunitar

Platforma de informare SSPF⁹⁰ – program de prevenție la nivel comunitar

Forumul pentru schimbul de informații SSPF între școli (inclusiv activități extracurriculare), serviciile sociale și poliție a fost lansat la Göteborg. Schimbul de informații despre copiii dintr-o zonă de risc a fost întotdeauna considerat relevant. Dar acest forum merge mai departe și permite funcționarea unei structuri stabile cu informații continue despre tinerii care abandonează școala, comit infracțiuni, au o dependență sau trăiesc în relații sau cămine disfuncționale. Toate cartierele din orașul Göteborg au acces la acest sistem. Dar acest sistem se bazează, de asemenea, pe autorizația dată de părinți celor trei instanțe de a depăși obligația de păstrare a secretului și de a împărtăși informații despre copilul lor.

4.4. Regatul Unit

Cele patru națiuni ale Regatului Unit – Anglia, Irlanda de Nord, Scoția și Țara Galilor –, au fiecare propriul sistem de protecție a copiilor. În Anglia, Țara Galilor și Irlanda de Nord, vârsta răspunderii penale este de 10 ani, iar în Scoția este de 12 ani⁹¹. De copiii sub această vârstă se ocupă serviciile sociale.

Legea 1998 privind infracționalitatea și tulburarea ordinii publice din Regatul Unit a definit obiectivul principal al sistemului de justiție pentru tineret ca fiind „prevenirea infracțiunilor comise de copii și tineri”. Aceasta a impus fiecărei autorități locale obligația de a înființa și de a finanța o echipă multiagenție de combatere a infracțiunilor în rândul tinerilor pentru zona lor, pentru a coordona serviciile de justiție pentru tineri. La nivel național, a fost înființat un consiliu pentru justiția pentru tineret, care să monitorizeze și să consilieze secretarul de stat în legătură cu sistemul de justiție pentru tineret; să monitorizeze măsurile luate pentru a preveni infracțiunile comise de tineri; să identifice, să disemineze și să acorde subvenții pentru dezvoltarea bunelor practici; și să încheie acorduri pentru furnizarea de spații de cazare sigure pentru detenția minorilor sub 18 ani aflați în custodie⁹². În plus, în 2023, guvernul britanic a elaborat un Plan de acțiune privind comportamentul antisocial, care are o secțiune privind prevenția și intervenția timpurie, care prevede crearea de servicii și programe bazate pe cercetare și evaluarea nevoilor⁹³.

Cadre instituționale, legislație și măsuri

În Anglia și Țara Galilor, echipa de servicii sociale care se ocupă de copiii aflați în dificultate oferă un serviciu de asistență socială familiilor în care copiii sunt considerați a fi „în dificultate”, conform definiției din secțiunea 17 din Legea privind copiii din 1989 [Anglia și Țara Galilor – Scoția și Irlanda de Nord au propria legislație paralelă, respectiv Ordinul privind copiii (Irlanda de Nord) și Legea privind copiii (Scoția)]⁹⁴. În ceea ce privește copiii aflați în situații de risc, aceasta lucrează cu precădere cu: copii ale căror nume sunt înscrise în registrul de protecție a copilului, copii care se consideră că au nevoie de servicii de sprijin familial, pe baza unui nivel evaluat de nevoi⁹⁵. Asistenții sociali vor evalua nevoile familiei și vor elabora împreună cu părinții un pachet de sprijin familial pentru a permite copiilor să fie îngrijiți în siguranță și în mod eficient în cadrul familiei lor. Echipa de asistenți sociali oferă un sprijin care asigură protecția copiilor care pot fi marginalizați, promovând în același timp bunăstarea lor și prevenind posibilitatea ca aceștia să intre în conflict cu legea. Scopul principal al sistemului de justiție pentru tineret este de a preveni infracțiunile comise de copii și tineri. Activitatea de prevenție este definită de Youth Justice Board (YJB) ca „...sprijin și intervenție pentru copiii (și părinții/îngrijitorii acestora) care pot manifesta comportamente care pot indica nevoi sau vulnerabilități subiacente... Scopul este de a aborda nevoile nesatisfăcute, de a proteja, de a promova rezultate pozitive și de a împiedica intrarea copiilor în sistemul formal de justiție pentru tineret”⁹⁶. De asemenea, serviciile sociale au echipe speciale, cum ar fi echipa de combatere a infracțiunilor

juvenile⁹⁷, care sunt prezente în fiecare municipalitate și care încearcă să prevină infracțiunile și recidivele în rândul copiilor și oferă sprijin pentru victimele infracțiunilor. Aceste organizații statutare sunt finanțate de guvern.

Programele de prevenție sunt abordări locale de parteneriat dezvoltate între servicii care vizează prevenția timpurie și/sau orientată pentru a-i sprijini pe copiii (și pe părinții/îngrijitorii acestora) care pot prezenta comportament asociat cu infracțiunile, comportament antisocial sau vulnerabilitate. Intervenția urmărește să protejeze copiii și să promoveze rezultate pozitive pentru a-i împiedica să intre în sistemul oficial de justiție pentru tineri. Aceasta ar trebui să fie asigurată de serviciul (serviciile) din cadrul parteneriatului cel mai potrivit pentru a răspunde nevoilor individuale ale copiilor.

Conceptul de „copilul pe primul loc” ghidează activitatea de îndrumare, standardele și supravegherea pe care Consiliul pentru justiție pentru tineret o exercită asupra echipelor de justiție pentru tineret. Aceasta înseamnă că:

- acordarea priorității interesului superior al copiilor, recunoscând nevoile, drepturile și potențialul acestora, pornind de la punctele forte și capacitățile individuale ale copiilor pentru a le sprijini identitatea socială și pentru a opri orice implicare ulterioară în infracțiuni. Acest lucru duce la comunități mai sigure și la mai puține victime;
- lucrul cu copiii în mod constructiv pentru a-i ajuta să își realizeze potențialul și să aducă contribuții pozitive în societate;
- încurajarea participării active a copiilor, a implicării și a incluziunii sociale mai largi. Toată activitatea este o colaborare semnificativă cu copiii și cu părinții/îngrijitorii acestora;
- promovarea unei copilării departe de sistemul judiciar, prin intermediul prevenției, al diversificării și al intervenției minime.

Există diverse programe de prevenție care au ca scop să îi țină pe tineri departe de infracționalitate. Acestea se desfășoară în cadrul comunităților locale și pot implica părinții și familiile.

Tinerii sunt incluși în aceste programe dacă:

- au avut probleme cu poliția;
- sunt „expuși riscului” de a comite o infracțiune;
- sunt implicați într-un comportament antisocial.

Participarea la unul dintre aceste programe este voluntară. Multe programe sunt gestionate de echipa locală a consiliului local de combatere a infracțiunilor juvenile sau de alte organizații locale, cum ar fi organizațiile caritabile pentru tineret. Programe de intervenție timpurie care funcționează în Anglia și în Țara Galilor în următoarele domenii⁹⁸:

- intervenții centrate pe individ și bazate pe familie;
- intervenție axată pe școală;
- intervenții la nivelul cartierului și al comunității;

- **Intervenții centrate pe individ și bazate pe familie**

Mulți dintre factorii de risc asociați cu delincvența juvenilă și comportamentul antisocial sunt caracteristici individuale sau familiale, iar acest lucru se reflectă în accentul pus pe aceste tipuri de strategii de intervenție timpurie.

Turnaround⁹⁹

Acesta este un program de intervenție timpurie în rândul tinerilor, administrat de Ministerul Justiției. Programul oferă 56,5 milioane de lire sterline pentru finanțarea multianuală a echipelor de combatere a infracțiunilor juvenile (Youth Offending Teams - YOT) din Anglia și Țara Galilor până în martie 2025, permițându-le să intervină mai devreme și să îmbunătățească rezultatele pentru copiii care sunt pe punctul de a intra în sistemul de justiție pentru minori. Această finanțare suplimentară va permite echipelor YOT să sprijine copiii cu care nu lucrează în prezent, cu până la 17 500 de copii în plus în Anglia și Țara Galilor. Programul a fost anunțat în mai 2022 și a fost pus în aplicare în decembrie 2022. Acesta se va desfășura până în martie 2025. Turnaround își propune să dezvolte succesul programului guvernamental Supporting Families (Sprijinirea familiilor), care a demonstrat beneficiile colaborării cu copiii și familiile acestora pentru a răspunde nevoilor prin intermediul unui sprijin exhaustiv oferit de servicii locale comune. Deși nu există o singură cale de a ajunge la delinquența juvenilă, există anumite nevoi și vulnerabilități asociate cu o probabilitate crescută de a intra în conflict cu sistemul de justiție pentru tineri sau de a fi implicat în comportamente infracționale. Printre acestea se numără:

- probleme de sănătate mintală;
- abuzul de substanțe;
- contactul cu sistemul de îngrijire;
- a fi victima unei infracțiuni/unui abuz;
- mediul familial instabil;
- absența de la școală și exmatriculările;
- nevoi educaționale nediagnosticate.

Echipele de combatere a delinvențelor juvenile (YOT) pot utiliza finanțarea Turnaround pentru a le oferi copiilor și familiilor acestora o evaluare de tip Early Help, pentru a răspunde nevoilor și pentru a valorifica punctele forte individuale, cu scopul de a preveni infracțiunea sau recidiva. Copiii și familiile sunt implicați în deciziile privind sprijinul și intervențiile pe care le primesc. Programul recunoaște că echipele YOT înțeleg cel mai bine nevoile copiilor din zona lor locală și le oferă în mod deliberat flexibilitatea de a decide ce intervenții ar trebui folosite, cu condiția ca acestea să fie bazate pe dovezi. Programul este voluntar. Copiii eligibili nu trebuie să își recunoască vinovăția pentru a primi sprijin. Acest aspect voluntar ar trebui să îi ajute pe copiii care sunt în mod tradițional greu de atins să primească sprijinul de care au nevoie și să prevină o escaladare a infracțiunilor sau a recidivei.

În cadrul programului Turnaround, echipele YOT pot lucra cu copii care:

- au intrat în atenția agențiilor cu atribuții de aplicare a legii pentru implicare repetată în comportamente antisociale (ASB); sunt implicați în comportamente antisociale care au primit: avertisment/notificare de protecție a comunității (CPW/N); contract de comportament acceptabil (ABC); ordin civil privind comportamente antisociale;
- primesc ordine de protecție comunitară (CPO), ordin civil și/sau contract de comportament acceptabil (ABC) pentru comportament antisocial;
- sunt interogați sub avertisment pe bază voluntară în urma arestării sau care fac obiectul unei anchete penale și participă la un interogatoriu voluntar;
- care fac obiectul unei decizii de neîncepere a acțiunii (NFA) (inclusiv rezultatul 22);
- se află sub rezerva unei rezoluții comunitare (rezultatul 8);

- care primesc pentru prima dată un avertisment pentru tineri, fără a include un avertisment condiționat;
- sunt eliberați în cadrul anchetei (RUI) sau sub rezerva unei cauțiuni înainte de punerea sub acuzare (PCB);
- sunt eliberați de obligații de către o instanță;
- sunt achitați în instanță și/sau
- sunt amendați de o instanță.

Terapia multisistemică (MST)¹⁰⁰

Serviciul de sănătate mintală pentru copii și adolescenți (CAMHS) aplică o abordare complexă, relațională și sistemică a lucrului cu copiii. Aceștia pun în aplicare terapia sistemică, de relaționare, cu programe comportamentale și TCC suplimentare, după caz. În mod similar, aceștia utilizează programul de evaluare, intervenție și recuperare (AIMS) în urma infracțiunilor sexuale comise asupra copiilor, ca parte a unei oferte mai largi, care include terapii sistemice sau de familie care abordează traumele familiale complexe. Echipa CAMHS lucrează adesea cu copiii pe o perioadă de peste un an și dincolo de perioada de timp a hotărârii judecătorești. Este important faptul că echipele CAMHS sunt detașate la serviciul de justiție pentru tineret (YJ), astfel încât activitatea lor este integrată în răspunsul YJ. Acest lucru a sprijinit discuțiile multidisciplinare de caz cu accent pe traume, iar profesioniștii din domeniul sănătății mintale au putut oferi instruire și sprijin pentru lucrul cu copiii care au suferit traume.

Terapia familială funcțională (FFT)¹⁰¹

FFT este un program de intervenție pe termen scurt, de înaltă calitate, cu o medie de 12 până la 14 ședințe pe parcursul a 3 până la 5 luni. Acesta cuprinde copiii care au fost trimiși pentru probleme comportamentale sau emoționale de către serviciile de justiție juvenilă, de sănătate mintală, asistență socială sau școală. Serviciile se desfășoară atât în clinici, cât și la domiciliu, și pot fi oferite și în școli, în centre de asistență socială pentru copii, în serviciile pentru tineri infractori și în centre de sănătate mintală. FFT este un model bazat pe putere, construit pe o bază de acceptare și respect. În centrul său se află accentul pus pe evaluare și intervenție pentru a aborda factorii de risc și de protecție care apar în interiorul și în afara familiei.

Îngrijirea familială cu tratament multidimensional – MTFC, cunoscută și sub numele de îngrijire intensivă sau IF (Intensive Fostering)¹⁰²

Schema de plasament intensiv plasează copii de toate vârstele care au nevoi complexe sau un comportament foarte dificil în cadrul comunității locale, atunci când acest lucru este în interesul lor:

- copii cu nevoi complexe cu vârste cuprinse între 7 și 18 ani;
- copii care fac obiectul unui ordin de îngrijire și care, conform planului de îngrijire, vor locui permanent în afara familiei lor naturale;
- copii ale căror comportamente dificile impun exigențe extreme celor care îi îngrijesc;
- copii care au suferit mai multe întreruperi de plasament și, prin urmare, sunt greu de plasat;
- copiii care au nevoie de un pachet intensiv de sprijin din partea mai multor profesioniști pentru a ajuta la menținerea stabilității plasamentului;
- copii care, în caz contrar, ar putea fi luați în considerare fie pentru un plasament specializat, fie pentru o resursă rezidențială terapeutică.

Aceste tipuri de plasamente pot fi temporare, permanente sau axate pe sarcini specifice și oferă supraveghere și sprijin intensiv într-o anumită perioadă din viața unui copil¹⁰³. Îngrijitorii vor primi un element de cheltuieli sporite în cadrul alocației de plasament. Îngrijitorii au posibilitatea de a propune prieteni sau membri ai familiei din propriile rețele de sprijin pentru a acționa ca îngrijitori de rezervă. Este necesar ca toate verificările și vizitele profesionale relevante să fie efectuate înainte de a se acorda un serviciu de respiro. Odată ce asistentul social care asigură supravegherea (SSW) a confirmat acordul, îngrijitorii de tip respiro vor primi un tarif IFP pentru perioadele de îngrijire de tip respiro furnizate. Îngrijitorii din cadrul IFP pot solicita să utilizeze în mod flexibil serviciile lor de respiro, transferându-și fondurile de respiro pentru a sprijini plățile pentru excursii educaționale de pe o zi pe alta pentru tânăr sau pentru o vacanță în familie, de exemplu. Acest lucru trebuie să fie discutat și convenit în prealabil cu asistentul social care îi supraveghează. Este disponibil un pachet de asistență consolidată. Aceasta poate include: referințele pentru lucrătorii de sprijin din cadrul echipei de plasament intensiv (IPT) vor avea prioritate. Acest serviciu va face obiectul unei revizui. În cazul în care se stabilește că nu mai este necesară alocarea unui lucrător de sprijin, se poate lua în considerare identificarea unui lucrător cu frecvență redusă. Îngrijitorii pot beneficia de sprijin de lucru pe sesiune pentru copil, oferit săptămânal sau la două săptămâni, în cazul în care nu este alocat un lucrător de sprijin IPT. Lucrătorii sociali care supraveghează plasamentele intensive vor efectua vizite cel puțin o dată pe lună, dar în general mai frecvent, deoarece este necesar un nivel mai intensiv de sprijin. Asistenții sociali supraveghetori vor menține întotdeauna un contact telefonic cel puțin o dată pe săptămână cu îngrijitorii lor. În absența asistentului social supraveghetor și în caz de criză, se va identifica un alt asistent din echipa IPT pentru a oferi un răspuns imediat.

- **Intervenții axate pe comunitate/vecinătate/școlară**

În Regatul Unit, există puține programe școlare axate în mod explicit pe reducerea infracționalității și a comportamentului antisocial în rândul tinerilor.

Clear, Hold, Build (CHB)¹⁰⁴

Forțele de poliție locale colaborează cu Consiliul național al șefilor de poliție (National Police Chiefs Council - NPCC) pentru a consolida răspunsul forțelor de poliție în vederea combaterii grupurilor de crimă organizată (OCG) și a reducerii și prevenirii infracțiunilor pe care acestea le cauzează. Aceasta include proiecte pilot ale abordării noastre emblematică „Clear, Hold, Build”, susținute de coordonatorii comunitari SOC care desfășoară activități la nivel local. Clear, Hold, Build (CHB) este un program local care vizează reducerea durabilă a amenințării OCG, a infracționalității și a violenței grave în zonele cu puncte fierbinți ale infracționalității organizate și grave (SOC). „Clear, Hold, Build” oferă o abordare solidă pentru ca poliția să colaboreze cu partenerii săi locali pentru a viza grupurile de crimă organizată și pentru a reduce în mod durabil infracțiunile oribile și daunele pe care le provoacă comunităților noastre, integrând în același timp inițiative solide de prevenție/intervenție timpurie în punctul nevralgic, în speranța de a descuraja, de asemenea, cât mai mulți copii să se implice în activități infracționale. CHB își propune să construiască comunități puternice, mai bine pregătite și mai rezistente la amenințări și mai puțin tolerante față de activitățile ilegale. Obiectivele generale ale acestui proiect pilot CHB sunt: 1) „curățarea” zonelor cu puncte fierbinți prin arestări și confiscarea

bunurilor, inclusiv a bunurilor ilicite, 2) „menținerea” zonei pentru a se asigura că alte grupuri de crimă organizată nu preiau aceste zone și lanțurile de aprovizionare și 3) „construirea” prosperității și a coeziunii comunitare în zonele respective prin colaborarea cu autoritățile locale, organizațiile caritabile, întreprinderile locale, inclusiv angajatorii și comunitatea însăși.

Coordonatori comunitari (CC) în materie de crimă organizată gravă (SOC)¹⁰⁵

Acest program prevede introducerea SOC și a CC, care sunt responsabili pentru înțelegerea și reducerea impactului SOC la nivel local. Ei fac acest lucru prin adoptarea unei abordări coordonate „4P” pentru a aborda această problemă. Acestea sprijină activitățile locale de perturbare a SOC, dezvoltă rezistența la SOC în comunități și utilizează intervenții specifice pentru a redirecționa tinerii implicați (sau care ar putea fi implicați) în infracțiuni SOC, inclusiv distribuirea de droguri și violență. Coordonatori comunitari în materie de crimă organizată gravă au fost direct implicați în activități operaționale la nivelul forțelor pentru a reduce amenințarea SOC în ceea ce privește cultivarea canabisului, furnizarea de droguri de clasa A, crima organizată în materie de imigrație și sclavia modernă. Activitatea lor implică și o serie de inițiative sportive și de ocupare a forței de muncă pentru a-i implica și sprijini pe cei mai expuși la risc sau deja implicați în infracțiuni și droguri să ia decizii mai bune. De asemenea, au crescut legăturile sociale, cunoașterea resurselor comunității, legăturile dintre partenerii locali, cunoștințele și sprijinul pentru cei care prezintă cel mai mare risc de a se implica în infracționalitate, precum și o mai bună colaborare la nivel local, regional și național.

Parteneriate pentru o școală mai sigură (SSP)¹⁰⁶

Acest program încearcă să abordeze problemele comportamentale cheie, cum ar fi hărțuirea, absenteismul, comportamentul antisocial și infracționalitatea la toți elevii din școală. Introdus în 2002, SSP adoptă o abordare a comportamentului și a disciplinei la nivelul întregii școli și implică poliția și alți lucrători de sprijin în mod mai proactiv în școli, pentru a promova siguranța și a reduce victimizarea, infracționalitatea și comportamentul antisocial. În plus, programul se bazează pe comunitatea generală, deși, în acest caz, este reprezentată de forțele de poliție locale, ceea ce dă totuși o conotație de supraveghere. În Regatul Unit, proiectele iau diferite forme, în funcție de modul în care sunt finanțate și de strategia poliției locale în raport cu școlile. Trei proiecte finanțate de YJB, de exemplu, au un ofițer de poliție complet operațional și o echipă de sprijin localizată permanent într-o școală secundară. Alte modele de SSP tind să includă o abordare mai „ușoară”, cu un ofițer de poliție care este responsabil de mai multe școli, și abordări mai intensive de tip Behaviour and Education Support Team (echipă de sprijin în ceea ce privește comportamentul și educația), în care un ofițer de poliție face parte dintr-un parteneriat între mai multe agenții dedicat unui grup de școli. Cu toate acestea, la fel ca în cazul altor programe universale, lipsa unor date de referință bune privind infracționalitatea și siguranța în școli, aici, la nivelul școlii, limitează măsura în care orice evaluare poate aprecia în mod solid impactul pe care îl au SSP asupra reducerii infracționalității și a comportamentului antisocial.

Comisiile de incluziune și sprijin (YISP)¹⁰⁷ au ca scop prevenirea comportamentelor antisociale și a infracțiunilor comise de copiii cu vârste cuprinse între 8 și 13 ani, care sunt considerați ca având risc ridicat de a comite infracțiuni. Acestea au fost concepute pentru a ajuta Consiliul pentru justiție pentru tineret să își atingă obiectivul de a pune în aplicare programe care vor identifica și reduce probabilitatea ca tinerii să comită infracțiuni, în fiecare YOT din Anglia și Țara Galilor. Comisiile sunt alcătuite din mai mulți reprezentanți ai diferitelor agenții (de exemplu, poliția, școlile, serviciile sociale și de sănătate). Principalul obiectiv al activității unei comisii de experți este de a se asigura că copiii și familiile lor pot avea acces, cât mai curând posibil, la serviciile publice generale.

În **Scoția**, Legea privind copiii și tinerii (Scoția) din 2014 abordează cinci domenii: consolidarea rolului drepturilor copilului în conceperea și furnizarea de politici și servicii; legiferarea pentru „Getting it Right for Every Child” (Corectitudine pentru fiecare copil)¹⁰⁸; îmbunătățirea serviciilor de îngrijire din primii ani de viață; îmbunătățirea serviciilor pentru copiii aflați în grija unei autorități locale, care pot fi acasă sau pot locui departe de casă); remedierea anumitor lacune juridice în cazarea securizată (de exemplu, copiii nu pot părăsi liber această cazare) și alte domenii. A fost elaborat un cadru, denumit „Anii timpurii”, care este deținut în mod oficial de guvernul scoțian, Convenția autorităților locale scoțiene, Asociația șefilor de poliție din Scoția, Administrația scoțiană pentru copii și Biroul Coroanei și Serviciul procurorului fiscal (COPFS), în calitate de agenții cheie de punere în aplicare¹⁰⁹. Cadrul este, de asemenea, aprobat de inspectoratele și organizațiile profesionale relevante. Cadrul vizează combaterea infracțiunilor comise de copii:

- consolidarea capacității parentale și familiale înainte și după naștere;
- crearea de comunități care să ofere un mediu de sprijin pentru copii și familii;
- furnizarea de servicii integrate care să răspundă nevoilor globale ale copiilor și familiilor;
- dezvoltarea unei forțe de muncă adecvate pentru a sprijini cadrul.

Pentru a sprijini prevenirea, este esențial ca agențiile să colaboreze pentru a oferi sprijin acelor familii care au nevoie de ajutor suplimentar, sub forma unui sprijin pentru părinți și a unor răspunsuri mai intensive pentru familiile aflate în dificultate, pentru a aborda cauzele profunde ale infracțiunilor și ale altor comportamente negative într-un stadiu incipient. Aceasta ar trebui să se concentreze pe sprijinirea familiilor pentru a avea acces la sprijin, a se angaja pozitiv cu agențiile relevante, a-și schimba propriul comportament, a-și îmbunătăți abilitățile parentale și, în acest fel, a fi împuternicite să își asume responsabilitatea pentru copiii lor.

✓ **Intervenție timpurie și eficientă**

Răspunsurile eficiente la infracțiuni implică recunoașterea nevoilor și a punctelor forte, precum și atenția acordată riscurilor. În acest sens, această agendă este strâns legată de programul „**Getting it right for every child**” (Corectitudine pentru fiecare copil), care este menit să ghideze și să stea la baza principiilor de lucru ale tuturor agențiilor relevante. Programul „Getting it right for every child” se bazează pe aplicarea principiilor intervenției timpurii, prin intervenții adecvate, proporționale și oportune și oferă un cadru pentru punerea în aplicare a acestora pentru toți copiii și tinerii la nivel individual. În cazul în care a fost identificată necesitatea unei intervenții, agențiile relevante trebuie să acționeze cu promptitudine și în concordanță cu ceea ce fac alte agenții, pentru a oferi răspunsuri care să fie oportune, proporționale, eficiente și care să inspire încrederea comunității. Este esențial ca toate agențiile să fie capabile să ofere răspunsuri timpurii și eficiente bazate pe o evaluare adecvată a circumstanțelor individuale, nu în ultimul rând pentru ca copiii și tinerii să poată face legătura între acțiunile lor și impactul și consecințele acestora și să învețe din această experiență. Toate agențiile, inclusiv sectorul terțiar, ar trebui să planifice și să colaboreze în parteneriat cu copiii, cu familiile acestora și cu alte persoane, pentru a face tot posibilul pentru a oferi răspunsuri timpurii și eficiente la

comportamentele problematice, care să se potrivească cel mai bine circumstanțelor fiecărui caz în parte.

Un răspuns timpuriu și eficient va sprijini copilul sau tânărul să se implice în servicii, inclusiv servicii universale, cum ar fi educația, asistența pentru tineret și asistența medicală, pentru a răspunde nevoilor identificate. În acest context, răspunsurile:

- ✓ se referă direct la nevoile și comportamentul tânărului;
- ✓ țin seama de impactul asupra altora și fac reparații și restabilesc situația, dacă este cazul;
- ✓ sprijină responsabilitatea parentală și a copiilor.

Practici promițătoare

- La nivel individual

Programul de intervenție timpurie Screening pentru trimiteri preliminare (PRS) Edinburgh¹¹⁰

Screeningul pentru trimiteri preliminare (PRS) a început în iulie 2008, în Edinburgh. Scopul PRS este de a redirecționa copiii implicați în comportamente infracționale către intervenții adecvate prin intermediul agenților parteneri. Astfel, copiii vor primi ajutorul de care au nevoie, atunci când au nevoie de el. Screeningul pentru trimiteri preliminare (PRS) este o întâlnire săptămânală a unui grup operațional format din parteneri cheie, inclusiv poliția, asistența socială, siguranța comunității, educația și Serviciul de sănătate mintală pentru copii și adolescenți (CAMHS). Aceștia se întâlnesc pentru a discuta despre copii cu vârste cuprinse între 8 și 17 ani care au fost reclamați pentru o infracțiune. Dacă este cazul, copiii și tinerii în discuție vor fi redirecționați de la administrația scoțiană de raportare pentru copii sau de la procuratorul fiscal către servicii. Partenerii au convenit asupra unui protocol de schimb de informații. Reprezentanții agenților parteneri care participă la reuniunea PRS au autoritatea de a alocă resursele identificate. În fiecare săptămână, ofițerul de legătură al poliției pentru minori examinează toate formularele de notificare a infracțiunilor juvenile, care au fost trimise de către ofițerii din Edinburgh. Ofițerul de legătură pentru minori trimite reprezentanților o listă cu copiii și tinerii despre care urmează să se discute în cadrul PRS, pentru a fi verificați în baza de date a fiecărei agenții. Informațiile disponibile pentru fiecare caz în parte constituie baza pentru discuțiile săptămânale privind PRS. Pentru fiecare caz, PRS are la dispoziție următoarele opțiuni:

- Poliția: cazul este reținut de către Poliția din Scoția pentru a emite un avertisment al poliției sau un avertisment al justiției reparatorii.
- Siguranța comunitară: copilul sau tânărul este redirecționat către Siguranța comunitară, care poate aborda infracțiunea prin emiterea unei scrisori de avertisment, a unui contract de comportament acceptabil sau a unei activități în comunitate.
- Educație: copilul sau tânărul este redirecționat către Serviciul de asistență socială în domeniul educației pentru ca problemele să fie abordate fie de către ofițerul de asistență socială în domeniul educației, fie de către personalul școlii. Informațiile sunt transmise directorului școlii și sunt păstrate în dosarul școlar al elevului.
- Redirecționarea către Serviciul pentru delincvenți juvenili sau către echipa de asistență socială.
- Trimiterea către Sistemul de raportare pentru copii

- La nivel individual și familial

Prevenție și intervenție timpurie – Practici restaurative în educație (RP)¹¹¹

Practicile restaurative pun accentul pe dorința umană de a se simți în siguranță, de a aparține, de a fi respectat și de a înțelege și de a avea relații pozitive cu ceilalți. Acestea recunosc potențialul

abordărilor de învățare socială și experimentală care le permit elevilor (și personalului) să înțeleagă și să învețe să își gestioneze propriul comportament. Practicile variază pe un continuum, de la abordări la nivelul întregii școli la cele utilizate în situații mai dificile sau cu elevii individuali. Acestea includ construirea unui etos restaurativ; concentrarea curriculumului pe relații/rezolvarea conflictelor; limbajul restaurativ și utilizarea de scenarii; anchete restaurative; conversații sau discuții restaurative; cercuri; întâlniri restaurative, conferințe informale, conferințe în clasă, miniconferințe și conferințe formale.

Anchetă restaurativă¹¹²

Ancheta restaurativă constituie punctul de plecare pentru toate procesele restaurative care implică o ascultare activă, fără a judeca. Aceasta are rolul de a clarifica problema sau situația. Procesul poate fi folosit cu o persoană pentru a o ajuta să reflecteze asupra unei situații și să găsească modalități de a progresa. De asemenea, este utilă înainte și în timpul întâlnirilor față în față. Ancheta restaurativă descrie, de asemenea, un mod de a asculta și de a răspunde la punctele de vedere ale altor persoane. Aceasta implică, de asemenea, utilizarea unui limbaj corporal deschis, ascultarea cu empatie și ascultarea sentimentelor și nevoilor. Ascultătorul adoptă o perspectivă neutră și urmărește să ajute cealaltă persoană să identifice ceea ce trebuie făcut pentru a îndrepta lucrurile sau pentru a merge mai departe. Într-un cadru școlar, aceasta ar putea include o discuție între un profesor și un elev în urma unui incident care a provocat îngrijorare pentru oricare dintre ei.

Întâlniri restaurative, conferințe informale, conferințe în clasă și miniconferințe¹¹³

Întâlnirile restaurative implică adesea adoptarea unei abordări restaurative sau introducerea practicilor restaurative în cadrul unor întâlniri care au loc deja în școli, de exemplu, revizuirile de caz, întâlnirile cu părinții, reintegrarea după excludere și consiliile elevilor. Aceste întâlniri se vor desfășura folosind principiile și limbajul restaurativ, deși pot avea scopuri mai largi decât abordarea conflictului sau a prejudiciului.

- Conferințele informale, numite uneori conferințe de coridor, au loc atunci când un grup de persoane se adună pentru a aborda o problemă, folosind metode de investigare restaurativă, eventual folosind un scenariu, pentru a discuta și a rezolva o problemă. De exemplu, în cazul în care un grup de elevi întâmpină dificultăți în clasă, profesorul le poate cere să iasă din clasă și să organizeze o conferință informală.

- Conferințele în clasă au loc ca răspuns la problemele unei clase întregi, de exemplu, o clasă „perturbatoare”. Aceasta este pregătită și, în multe privințe, structurată ca o conferință, dar include toți membrii clasei care doresc să participe.

- Miniconferințele au unele dintre caracteristicile conferințelor, de exemplu, o structură formală și un scenariu, însă nu au aceeași amploare ca o conferință completă și este posibil să nu includă tot personalul relevant sau susținătorii.

- Conferințele îi implică pe cei care ar fi putut fi implicați într-un conflict sau care au cauzat prejudicii sau suferință, care se întâlnesc în mod oficial în cadrul unei conferințe prestabilite cu cei afectați și, în mod ideal, cu alte persoane cheie implicate, cum ar fi colegii și/sau familiile. Scopul acestor conferințe este de a permite tuturor părților să fie ascultate, de a găsi modalități de a restabili și repara relațiile

și de a preveni viitoare prejudicii. În practică, poate fi destul de dificil să se facă distincții clare între diferitele practici - granițele și definițiile sunt oarecum neclare, iar termenii sunt utilizați în mod interschimbabil.

4.5. Macedonia de Nord

Vârsta răspunderii penale în Republica Macedonia de Nord este de 14 ani. Copiii sub această vârstă nu pot fi urmăriți penal și sunt tratați de serviciile sociale.

Cadre instituționale, legislație și măsuri

Legea privind justiția pentru copii¹¹⁴ stipulează tratamentul și gestionarea copiilor aflați în situații de risc și a copiilor în conflict cu legea. Acesta definește condițiile de aplicare a măsurilor de acordare de asistență, îngrijire și protecție. Această lege, împreună cu legea privind protecția socială¹¹⁵, prevede servicii și măsuri pentru copiii aflați în situație de risc – legislația consideră copiii care nu au vârsta minimă de răspundere penală și care au comis infracțiuni ca fiind copii în situație de risc –, astfel încât toate acțiunile întreprinse de serviciile sociale sunt de natură protectivă și preventivă.

Centrul de asistență socială joacă un rol cheie în procesul general de gestionare și tratare a copiilor aflați în situații de risc. În cadrul centrelor de asistență socială se formează departamente speciale și echipe de experți pentru minori, care sunt obligați să participe la cursuri de formare specializate naționale sau internaționale în domeniul delincvenței juvenile, care durează cel puțin cinci zile într-un an calendaristic.

Natura specifică a activității cu copiii aflați în situații de risc este pusă în aplicare printr-o echipă multidisciplinară formată din pedagog, asistent social, psiholog și consilier juridic. Echipa de experți elaborează un plan cu măsuri și activități pentru lucrul individual cu copilul și părinții și/sau părintele, respectiv tutorele/tutorii și informează părinții sau tutorele cu privire la programul elaborat, pentru a asigura participarea activă a acestora la procesul de implementare a măsurilor de asistență și protecție și, în același timp, subliniază posibilele consecințe în cazul în care aceștia nu cooperează cu centrul. Obligația de participare a familiei: echipa de experți se întâlnește cu părinții sau părintele, respectiv cu tutorii și/sau cu tutorele cel puțin o dată pe lună. În cazul în care familia sau tutorele nu pune în aplicare programul centrului, în termen de șapte zile de la constatarea acestei situații, centrul notifică judecătorul responsabil pentru copil, care, în termen de trei zile, trebuie să pronunțe o hotărâre de punere în aplicare a măsurilor cuprinse în plan, cu orientări adecvate pentru acțiunile ulterioare ale centrului. Decizia judecătorului pentru copil poate fi adoptată și la propunerea avocatului copilului aflat în situație de risc sau la propunerea părinților sau a părintelui, respectiv a tutorilor și/sau a tutorelui copilului. În cazul în care părinții sau părintele, respectiv tutorele sau tutorii nu întreprind acțiuni în conformitate cu decizia instanței, instanța va notifica procurorul pentru a întreprinde acțiuni suplimentare. În cazul în care măsurile definite în planul individual al centrului nu pot fi puse în aplicare din cauza indisponibilității copilului sau a părinților sau a părintelui acestuia, respectiv a tutorilor sau a tutorelui, centrul notifică procurorul și Ministerul Afacerilor Interne.

Evaluarea copilului aflat în situație de risc și a nevoilor acestuia constituie baza pentru elaborarea planului individual de tratament al copilului aflat în situație de risc. Evaluarea fiecărui copil cuprinde două tipuri de evaluare:

- evaluarea individuală care se concentrează pe factorii care sunt direct legați de funcționarea fizică, cognitivă și emoțională a copilului și
- evaluarea situațională, care se concentrează pe situații specifice din mediul copilului. Evaluarea se realizează cu participarea strânsă a copilului, a părinților și a echipei de experți din cadrul centrului.

De îndată ce se realizează evaluarea nevoilor, următorul pas este elaborarea planului individual de tratament al copilului aflat în situație de risc, în funcție de serviciile necesare și ținând cont de nevoile și punctele forte ale copilului și ale familiei sale.

Planul individual de lucru cu copilul conține obiectivele planificate, măsurile și activitățile necesare care trebuie implementate pentru a asigura asistență și sprijin adecvat pentru copil și familia acestuia, persoanele/organismele de implementare, calendarul de implementare a planului și rezultatele așteptate. În procesul de elaborare a planului individual de lucru cu copilul, membrii echipei de experți cooperează cu copilul și cu membrii familiei sale, precum și cu alte persoane și instituții, dacă este necesar. Perioada de timp a *planului individual* este de minimum un an, cu posibilitatea de continuare a activităților în conformitate cu nevoile individuale, ținând cont de nevoile fizice, psihologice, psihiatrice, juridice și sociale ale copilului aflat în situație de risc. Măsurile de asistență și protecție a copilului aflat în situație de risc sunt stabilite prin legi în domeniul locuinței, protecției sociale, legilor din domeniul educației, familiei și altor forme de protecție. Măsurile și activitățile, precum și drepturile și serviciile din domeniul protecției sociale care se aplică pentru protecția copiilor și a familiilor acestora sunt protecția neinstituțională și dreptul la asistență financiară.

Protecția neinstituțională a copiilor aflați în situație de risc cuprinde servicii sociale primare și asistență individuală pentru copil, asistență pentru familia copilului, adăpost zilnic și temporar și plasarea copilului aflat în situație de risc într-o familie de plasament (există familii de plasament special pregătite pentru copiii cu comportament antisocial). *Serviciul social primar* pentru copilul aflat în situație de risc include evaluarea riscului și acordarea de asistență pentru găsirea de soluții, servicii, mijloace și modalități de protecție și detectarea instituțiilor care ar putea oferi serviciile și programele necesare pentru copil.

Asistența individuală a copilului se realizează prin motivarea acestuia de a participa la procesul de sprijin oferit în mod continuu de către Centrul de Asistență Socială. Asistența individuală este asigurată prin expertiză, consultanță și consiliere pentru a spori capacitățile și pentru a utiliza potențialul disponibil al copilului.

Asistența acordată familiei este asigurată prin activități de expertiză, consultanță și consiliere pentru a spori capacitățile și potențialul familiei copilului în vederea inițierii unei schimbări pozitive de atitudine, evaluare și comportament în rândul membrilor familiei și al copilului. Părinții sunt instruiți să folosească abilități de a face față comportamentului copilului, prin crearea unui sistem de sprijin.

Serviciul psihopedagogic al școlii este implicat în permanență în acordarea de sprijin pentru copil. Asociațiile de cetățeni care sunt furnizori de servicii licențiați pot fi, de asemenea, implicate în furnizarea de servicii și programe.

Practici promițătoare

- La nivel individual și familial

Intervenție timpurie – Mediere¹¹⁶

În cazul în care un copil comite o infracțiune și nu a împlinit vârsta de răspundere penală, iar acest lucru a avut ca rezultat obținerea de bunuri sau a cauzat daune altor persoane, Centrul de asistență socială mediază între copilul aflat în situație de risc și părinții săi sau părintele său, respectiv tutorii sau tutorele său și persoana sau persoanele care au suferit daune specifice, pentru a permite concilierea reciprocă și promisiunea că o astfel de acțiune nu se va repeta și că pierderea de bunuri sau daunele vor fi rambursate sau compensate.

Prevenție – Programul de abilități de comunicare și prietenie¹¹⁷

Programul a fost dezvoltat și implementat pentru:

- copii aflați în situații de risc de conflict cu legea care locuiesc cu părinții/tutorii lor (≥ 12 ani până la < 18 ani);
- copii aflați în situații de risc de conflict cu legea care sunt plasați într-un centru mic de plasament (≥ 12 ani până la < 18 ani);
- copii aflați în conflict cu legea care locuiesc cu părinții/tutorii lor (≥ 14 ani până la < 18 ani);
- copii în conflict cu legea care sunt plasați în centre mici de plasament sau privați de libertate în casa de corecție sau în penitenciarul pentru minori (≥ 14 ani până la < 18 ani).

Numărul de participanți la acest program este de 8 până la 15 copii (program de grup). Scopul programului este de a le permite beneficiarilor:

- să dobândească modele și modalități de comunicare adaptative;
- să exerseze abilități de comunicare adecvate în diferite medii;
- să înțeleagă ce sunt prejudecățile și cum pot afecta comunicarea și relațiile;
- să adopte noi abilități sociale și să le aplice în viața de zi cu zi;
- să conștientizeze aspectele pozitive ale relațiilor și prietenilor;
- să consolideze abilitățile de a-i ajuta pe alții și de a primi ajutor de la alții;
- să dobândească abilitatea de a realiza o comunicare formală în anumite contexte.

Programul este implementat pe parcursul a 6 săptămâni consecutive.

Prevenție – Programul de consolidare a familiilor¹¹⁸

Acest program este destinat familiilor cu copii cu vârste cuprinse între 10 și 14 ani. Nu este un program terapeutic, ci un program educațional-preventiv prin care sunt încurajate gânduri, procese și schimbări prin diferite situații familiale. Situațiile prezentate sunt realiste, cotidiene, familiare. Programul este vizual și nu se bazează exclusiv pe prezentări orale, ca majoritatea programelor, ci se oferă imediat o soluție concretă la o anumită problemă, prin prezentarea unei familii model și discutarea problemei. Programul este alcătuit din șapte sesiuni care se desfășoară în șapte întâlniri, prin lucrul cu ambele grupuri în paralel (grupul de părinți și grupul de copii) timp de o oră fiecare, iar în ultima oră cele două grupuri se reunesc și lucrează la sesiuni de familie. În acest sens, se folosesc diverse activități de învățare prin jocuri, discuții, lucru în perechi, în plen și prin vizionarea unor scene din scurtmetraje în care sunt prezentate situații din familii și se propune soluționarea lor. Dimensiunea grupurilor variază

între 8 și 13 familii, respectiv între 20 și 30 de persoane. Programul este potrivit pentru familii, familii monoparentale și pentru familiile cu copii din căsătorii anterioare. În mod ideal, fiecare copil ar trebui să fie însoțit de doi adulți, respectiv de părinți, dar este posibil să fie inclus un bunic, un tată vitreg, un tutore, o mătușă, un unchi sau un alt prieten apropiat al copilului. Pentru a participa la program, este necesar ca în familie să existe cel puțin un copil cu vârsta cuprinsă între 10 și 14 ani.

1. Sesiune pentru părinți

Fiecare ședință pentru părinți se bazează pe seria video. Conducătorul grupului anunță tema sau conținutul sesiunii și începe activitățile. Materialul video este, de asemenea, urmărit pe un CD, iar la sfârșitul fiecărei situații prezentate există o întrebare care este discutată de grup. Sesiunile sunt menite să îmbunătățească abilitățile parentale prin educarea părinților cu privire la aspecte cum ar fi influențele sociale asupra copiilor, stabilirea unor reguli clare și disciplină, așteptările părinților care ar trebui să fie adecvate vârstei copiilor, coeziunea familială, precum și stabilirea unor reguli în ceea ce privește lipsa consumului de droguri și alcool.

2. Sesiune pentru copii

În sesiunea destinată copiilor, există mai multe activități de tip joc, care încurajează gândirea și conversația, precum și creativitatea. În unele sesiuni există și materiale video. Copiii învață abilități complementare celor predate de părinți, printre care se numără comunicarea, stabilirea obiectivelor, gestionarea stresului și a emoțiilor puternice, cum să spună „nu” conținutului negativ, cum să facă față presiunii colegilor etc.

3. Sesiuni de familie

Ședințele de familie se desfășoară prin combinarea celor două grupuri care anterior aveau activități separate; dar pentru conținuturile complementare care sunt adăugate, completate și lucrate împreună în cadrul ședinței de familie, părinții și copiii creează o relație de parteneriat, se stabilește comunicarea și se pun întrebări. Atmosfera este pozitivă, spontană, apropiată, adesea cu prezența glumelor și a râsului. Fiecare sesiune se încheie cu un motto pronunțat de toți participanții din grup. De obicei, la sfârșitul programului, toată lumea își cunoaște mottoul. Acestea sunt diferite mesaje pozitive pentru grupul de copii, pentru părinți și pentru familii. De asemenea, după fiecare ședință, participanții primesc o temă de casă din viața de zi cu zi a familiilor, pentru a observa o anumită situație, incident, sentiment. Fiecare grup, pe lângă mottoul său, are și propriul său semn, care împreună alcătuiesc semnul programului. La finalul PZS 10-14, se acordă certificate fiecărei familii.

Prevenție și intervenție timpurie – Programul de rezistență la presiunea colegilor: abilități de refuz al substanțelor psihoactive¹¹⁹

Scopul acestui program este de a-i ajuta pe copii să înțeleagă ce înseamnă presiunea exercitată de colegi de la egal la egal și de ce este greu de rezistat la această presiune. Acesta urmărește să îmbunătățească capacitatea de a spune „nu” prin învățarea rolurilor, prezentarea și exersarea tehnicilor (abilităților) de refuz al substanțelor psihoactive și al comportamentului antisocial.

Programul se adresează următoarelor grupuri de copii:

- copii cu risc de conflict cu legea din cauza abuzului de substanțe sau a altor comportamente problematice/de dependență, care locuiesc cu părinții/tutorii lor (≥ 10 ani până la 13 ani și ≥ 14 ani până la < 18 ani);
- copii care prezintă risc de conflict cu legea din cauza abuzului de substanțe sau a altor comportamente problematice/de dependență și care sunt plasați într-un centru mic de plasament (≥ 10 ani până la 13 ani și ≥ 14 ani până la < 18 ani);

- copii aflați în conflict cu legea care locuiesc cu părinții/tutorii și care abuzează/sunt dependenți de substanțe psihoactive sau de alte comportamente adictive/problematic (≥14 ani până la <18 ani);
- copii aflați în conflict cu legea care sunt instituționalizați și dependenți de substanțe psihoactive sau de alte comportamente adictive/problematic (≥14 ani până la <18 ani) [centre mici de plasament, instituții de corecție, închisoare pentru copii].

Copiii care participă la acest program privind abuzul/dependența învață cum să reziste la presiunea colegilor, respectiv primesc abilități de a rezista la presiunea colegilor și își explorează preocupările legate de ceea ce cred colegii despre ei atunci când spun nu. Copiii exersează să spună nu colegilor care le cer să încerce substanțe psihoactive sau alte droguri ilegale, să se implice în comportamente abuzive (furt, vandalism, hărțuire sexuală etc.), să li se alăture la jocuri de noroc sau la alte activități pe care copilul le consideră incorecte.

Prevenție – Centre de zi pentru copiii străzii¹²⁰

Centrele de îngrijire de zi pentru copiii străzii sunt susținute de Ministerul Muncii și Asistenței Sociale și sunt disponibile în regiuni. Acolo, copiii aflați în situații de risc dobândesc obiceiuri de igienă de bază, devin alfabetizați prin educația oferită acolo și sunt încurajați să înceapă și să se implice în învățământul primar oficial.

Acolo primesc două mese pe zi și se uită la filme. Familiile copiilor sunt incluse în programele oferite de centre, cum ar fi lucrul individual cu copiii, lucrul cu familia și cu copilul și familia.

Prevenție și intervenție timpurie – centre mici de plasament pentru copii aflați în situații de risc¹²¹

Odată cu procesul de dezinstituționalizare care a fost finalizat în 2017, copiii aflați în situație de risc în conflict cu legea care, în mod normal, ar fi fost trimiși în instituții de tip rezidențial, sunt acum plasați în centrele mici de plasament (copii cu vârsta de până la 14 ani). Centrele mici de plasament nu găzduiesc mai mult de cinci copii și sunt de tip deschis. În țară, nu există facilități de tip închis pentru copiii cu vârsta sub 14 ani. În centrele mici de plasament, profesioniștii se străduiesc să creeze un mediu cald și familial pentru copii, pentru a-i ajuta în procesul de reabilitare și tratament, dacă este necesar. Experiența profesioniștilor arată că toți copiii progresează și că aproape nu mai există situații de fugă din momentul de când au fost deschise centrele. Copiii din centrele de plasament sunt incluși în procesul educațional obișnuit și sunt implicați în activități comunitare.

4.6. Italia

Atât prevenția timpurie, cât și cea secundară sunt transferate tuturor actorilor publici și privați care operează în sistemele de justiție, îngrijire și protecție a minorilor. Cu toate acestea, neexistând o intervenție centralizată, modul în care sunt implementate activitățile din perspectiva prevenirii delincvenței se schimbă la nivel regional și local. Regiunile și celelalte entități locale din Italia au primit diferite forme de autonomie: legislativă, administrativă și financiară. Sistemul italian de justiție juvenilă este considerat unul dintre cele mai avansate din lume, în special datorită faptului că se pune accentul pe bunăstarea copilului¹²².

Cadre instituționale, legislație și practică

Art. 97 din Codul penal prevede că nu pot fi acuzați copiii care nu au împlinit vârsta de 14 ani. Art. 98 din Codul penal prevede că „pot fi inculpați cei care, în momentul săvârșirii unei infracțiuni, aveau peste 14 ani, dar nu împliniseră încă 18 ani, dacă aveau discernământ”¹²³.

Protecția și îngrijirea copiilor, inclusiv prevenirea intrării copiilor în conflict cu legea și intervenția timpurie, sunt de competența regiunilor și a entităților locale, prin crearea de structuri publice și private, care depind de regiuni sau de localități și care sunt puternic interconectate¹²⁴. Administrațiile locale trebuie să aplice dispozițiile tribunalului pentru minori în cazurile de copii care au nevoie de îngrijire (în caz de abuz, neglijare etc.) și de copii „aflați în situații de risc”, oferindu-le sprijin din partea serviciilor locale: servicii sociale, asistență medicală, educație, comunități rezidențiale¹²⁵. Legea nr. 285/1997 a generat sistemul interinstituțional și a consolidat serviciile sociale și educaționale destinate copiilor și adolescenților și a consolidat o abordare locală: este important să fie luate în considerare contextul și comunitatea copilului pentru a face intervențiile mai participative și mai eficiente¹²⁶. Cele trei entități principale care, în Italia, compun sistemul de protecție a copilului sunt asistența socială (servicii sociale, asistență medicală, școli/educație, comunități educaționale, instituții de plasament etc.), familia și justiția, care ar trebui să lucreze în strânsă legătură între ele¹²⁷. Este important de menționat că, la nivel național, școlile de formare a personalului oferă operatorilor din domeniul minorilor o formare pe teme legate de minori, inclusiv în materie de prevenire a delincvenței juvenile. De asemenea, fiecare minister și instituție oferă operatorilor săi cursuri de formare pe probleme specifice ale minorilor (în cadrul sistemelor de educație, sănătate, îngrijire și protecție, precum și în cadrul agențiilor de aplicare a legii).

Marea majoritate a programelor și proiectelor puse în aplicare în Italia în scopul prevenirii timpurii se încadrează în una dintre aceste trei categorii¹²⁸:

- Acțiuni de **sensibilizare** și educație stradală: această metodă constă în a ajunge la copii și tineri direct pe străzi, acolo unde aceștia își petrec cea mai mare parte a timpului, în special la cei care se află în situații de risc și provin din familii și contexte dezavantajate. Odată ce au stabilit un prim contact cu operatorii, vor avea posibilitatea de a beneficia de servicii informative și educaționale, precum și de activități recreative implementate direct pe străzi.
- **Medierea socială și familială**: medierea este o modalitate de soluționare a conflictelor, cu intervenția unui al treilea actor imparțial care intervine între cei direct implicați, pentru a găsi o soluție satisfăcătoare pentru ambele părți. Aceasta poate fi aplicată în orice context, iar medierea socială și familială are ca scop sprijinirea copiilor și tinerilor care trăiesc în familii deosebit de defavorizate (sprijin economic, asistență psihosocială etc.), precum și sprijinirea

integrării sociale a acestora. Această metodă este, de fapt, foarte eficientă în cazul copiilor migranți și neînsoțiți.

- **Intervenții pentru prevenirea abandonului școlar:** această categorie cuprinde toate intervențiile care vizează îmbunătățirea condițiilor de învățare, lucrul asupra motivației copiilor și profesorilor, dezvoltarea orientării școlare și a pregătirii profesionale practice, îmbunătățirea și ameliorarea propunerii educaționale

Practici promițătoare

- La nivel individual și școlar

Prevenție – mediere între colegi¹²⁹

Urmând principiile restaurative, a existat recent o tendință de a dezvolta relații pozitive între colegi, de a învăța rezolvarea conflictelor și de a aborda semnele de comportament antisocial în școli prin proiecte de mediere (a se vedea www.mediation-eu.net). Elevii sunt instruiți ca mediatori, ceea ce îi ajută la dezvoltarea abilităților de negociere și de conducere, precum și a abilităților sociale ale celor implicați în conflict.

Prevenție și intervenție timpurie – Fundația Orașul Invizibil – Școala de viață „Falcone-Borsellino”¹³⁰

Obiectivul programului este de a abate copiii și tinerii de la abandonul școlar și de la activități ilicite în numele crimei organizate, printr-o ofertă educativă și culturală de înaltă ținută. Acesta vizează:

- stimularea stimei de sine a copiilor și conștientizarea propriului fel de a fi, luarea de angajamente față de ceilalți, prin îndrumarea colegilor nou veniți și desfășurarea de activități (pe termen lung);
- crearea unui grup pentru a implica copiii în sentimentul de identitate de grup și pentru a le crește simțul legalității, prin angajamentul lor ca grup, ca orchestră (pe termen mediu);
- învățarea copiilor cum să construiască relații pozitive cu ceilalți, cu respect, prin cursuri de muzică și prin cursuri colective despre legalitate (pe termen scurt).

Acest program se adresează copiilor cu vârste cuprinse între 4 și 14 ani din cartierele cu risc. Activitățile care sunt implementate sunt împărțite în 4 etape:

- primire și inițiere într-un instrument, prin cursuri practice de grup;
- desfășurarea de concerte pentru a verifica progresele copiilor și a-i stimula să se îmbunătățească, prin cursuri ghidate pentru a-i motiva;
- organizarea de evenimente care să implice familii și personalități, menite să revalorifice mediul social în care trăiește copilul;
- participarea la un stagiu de voluntariat și ucenicie în calitate de îndrumător pentru a-i îndruma pe noii elevi, împreună cu profesorii adulți, sprijinindu-i pe ceilalți în dificultăți și în stimularea motivației.

Principala constrângere rămâne îmbunătățirea stimei de sine, care necesită mai multă muncă. În acest scop, în ultima vreme au fost implementate unele activități, cum ar fi teatrul și psihodrama. Fondurile

pentru acest program provin din activități de strângere de fonduri (80 %) și din fonduri publice mici (20 %).

- La nivelul familiei și al comunității

Prevenție – formare și supervizare a cadrelor didactice, a familiilor și a serviciilor actorilor locali¹³¹

Acest program este conceput pentru a învăța cadrele didactice, familiile și operatorii serviciilor locale principiile generale ale medierii în societatea civilă și în școală. În același timp, se desfășoară activități cu elevii, atât cu mediatorul de grup al elevilor, cât și cu elevii.

Prevenție – observator local privind hărțuirea¹³²

O altă măsură importantă a fost Directiva ministerială nr. 16/2007 intitulată „Orientări generale și acțiuni naționale pentru prevenirea și combaterea hărțuirii în școli”, care a oferit un cadru pentru prevenirea și combaterea hărțuirii. De asemenea, orientările generale atribuie fiecărei școli sarcina de a aplica sancțiuni disciplinare împotriva elevilor care își agresează colegii. În plus, în fiecare regiune a fost înființat un observator format din cadre universitare, membri ai școlilor, autorități locale și membri ai societății civile, cu scopul de a colecta date despre hărțuire și de a răspândi informații cu privire la acest fenomen. Mai recent, noile orientări ale Ministerului Educației, Universității și Cercetării, aprobate în aprilie 2015, au invitat școlile să lucreze la prevenție și au oferit resurse financiare pentru formarea profesorilor și au înființat o echipă de experți în cadrul unei rețele de școli (unitatea de sprijin în domeniu). Noile orientări au prevăzut reorganizarea sistemului de guvernare prin transferul funcțiilor îndeplinite anterior de către Observatoarele regionale împotriva hărțuirii către Centrele teritoriale de sprijin, care reprezintă punctul de referință pentru toate acțiunile de combatere a hărțuirii. Obiectivul acestui program este de a facilita și de a sprijini combaterea și prevenirea hărțuirii și este pus în aplicare prin consiliere și formare. Activitățile care sunt implementate în cadrul acestui program sunt: observatorul colectează date și informații despre fenomen prin cercetare calitativă și cantitativă și oferă asistență tehnică și instruire operatorilor sociali, cadrelor didactice, copiilor și părinților acestora. Alte activități ale observatorului sunt: realizarea unui jurnal școlar pentru copii, un blog, o colecție de filme pe această temă și documentație utilă pe site-ul web, câteva „sfaturi și ponturi utile” oferite cu pliante adaptate copiilor pe site-ul web. Programul se adresează copiilor din școli, părinților, cadrelor didactice, operatorilor sociali, oricărui actor public și privat interesat în îmbunătățirea cunoștințelor și abilităților privind hărțuirea. Observatorul este finanțat de către membrii constituenți (finanțare publică).

5. SERVICIILE DISPONIBILE PENTRU COPIII SUB VÂRSTA MINIMĂ DE RĂSPUNDERE PENALĂ, AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA ÎN REPUBLICA MOLDOVA

5.1. Instituțiile care furnizează serviciile și cooperarea multisectorială

Protecția copiilor în situație de risc și a copiilor care nu au împlinit vârsta minimă de răspundere penală și au intrat în contact cu legea din Republica Moldova este organizată în baza Legii nr. 140/2013. În principal, serviciile sociale sunt responsabile pentru lucrul cu acest grup de copii atunci când vine vorba de intervenția timpurie și de prevenirea intrării copiilor în conflict cu legea. Activitatea cu copiii aflați în situații de risc și în conflict cu legea se desfășoară prin intermediul autorității tutelare și a sistemului de gestionare a cazurilor serviciilor sociale, în cooperare cu alți actori relevanți, prin intermediul instrumentului de cooperare multisectorială elaborat în temeiul Legii nr. 140/2013. Activitățile de prevenție sunt organizate în principal de către angajații poliției subdiviziune a Inspectoratului Național de Securitate Publică (în continuare INSP), în cooperare cu instituțiile de învățământ, de asistență socială, precum și cu instituțiile de sănătate. Activitățile de intervenție timpurie pentru copiii sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea, sunt implementate de serviciile sociale și de instituțiile de sănătate, dar sunt oferite și copiilor care riscă să intre în conflict cu legea pentru a preveni infracțiunile. Astfel, mai jos vom prezenta servicii și programe care sunt doar de natură preventivă și programe și servicii de intervenție timpurie care sunt, de asemenea, de natură preventivă.

5.2. Servicii și programe de prevenție și intervenție timpurie

În prezent, serviciile de prevenție în Republica Moldova sunt implementate în principal prin intervenții educaționale și de monitorizare de către poliție, inclusiv prin implementarea unor campanii de prevenție care sunt finanțate de sectoare guvernamentale, emiterea de amenzi administrative pentru părinți, furnizarea de ajutor social și servicii de consiliere psihologică prin intermediul Direcțiilor de asistență socială și protecție a familiei. În special, respondenții au remarcat o lipsă de servicii care să vizeze sau să fie accesibile copiilor care sunt sau au fost săvârșit infracțiuni și sunt sub vârsta minimă a răspunderii penale.

Interviurile cu profesioniștii au arătat că activitățile de prevenție sunt implementate la toate nivelurile, la nivel individual, vizând copiii aflați în situații de risc, la nivel de familie, vizând părinții, și la nivel de comunitate, incluzând școlile. Activitățile de prevenție sunt desfășurate în principal de către angajații în teritoriu al Inspectoratului Național de Securitate Publică, care monitorizează situația generală a infracționalității copiilor la nivel central. La nivel regional, angajații INSP monitorizează situația copiilor în conflict cu legea la nivel de comunitate și implementează activități de prevenție, inclusiv în școli.

Potrivit Legii nr. 140/2012, subiecții legii fiind copiii aflați în situație de risc, victimele infracțiunilor și contravențiilor, precum și cei care intră în conflict cu legea, autoritățile publice locale creează consiliile/comisii raionale, municipale și locale pentru protecția drepturilor copilului. Poliția, este implicată în mod special în aceste activități de prevenire precum lecții publice, razii în locuri cu risc sporit de comitere a infracțiunilor și a organizat în mod regulat prezentări la consiliile raionale, municipale și locale pentru protecția drepturilor copilului. Astfel, s-a constatat că angajații poliției colaborează îndeaproape și sesizează Comisiile pentru protecția copiilor aflați în dificultate (H.G. nr. 7/2016 cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate), și autoritatea tutelară teritorială cu referire la existența situațiilor de risc în privința copiilor, inclusiv atunci când aceștia comit sau sînt în risc de a comite infracțiuni.

Inspectoratul Național de Securitate Publică implementează și conduce diverse campanii și programe în scopul prevenirii intrării copiilor în conflict cu legea, în colaborare cu diverse instituții și profesioniști, cum ar fi: „**Poliția în imaginația mea**”, care este o campanie care are ca scop asigurarea unor spații sigure pentru copii, cum ar fi locurile de joacă, drumurile naționale, precum și identificarea copiilor neînsoțiți de adulți etc.; campanii orientate spre reducerea fenomenului de fugă a copiilor de acasă, care se implementează prin intermediul tinerilor voluntari care vizitează școlile împreună cu poliția și asistenții sociali și vorbesc despre pericolele fugii de acasă. Acest sistem de la **egal la egal** s-a dovedit a fi de mare succes, deoarece copiii voluntari ajută la identificarea copiilor aflați în situații de risc, discută despre comportament, legi, probleme familiale etc. La fel ca și campania **16 zile împotriva violenței**, care se desfășoară anual și care implică și părinții.

De asemenea, angajații poliției, în colaborare cu școlile, organizează cursuri pentru copii despre vîrsta la care copii sunt pasibili de răsăundere penală, consecințele infracționalității, despre beneficiile respectării legislației etc. La unele dintre aceste cursuri sunt implicați specialiști/profesioniști care cresc gradul de încredere a celor instruiți și sporesc valoarea cursurilor (ex. judecători, procurori, avocați). Această cooperare cu Ministerul Educației este pusă în aplicare pe baza unui memorandum de înțelegere între cele două instituții. Programele de prevenție în școli se adresează copiilor din clasele I-XI. Cursurile sunt opționale, însă, așa cum au subliniat profesioniștii, aceste cursuri au fost considerate foarte utile de către copii și au fost urmate de marea majoritate a acestora. La nivelul comunității, merită menționată campania **Dance and Play** care se adresează copiilor mici și taților, cu scopul de a îmbunătăți comunicarea taților cu copiii lor. Această campanie a fost implementată cu implicarea ONG-urilor locale prin intermediul unui memorandum de înțelegere cu sectorul ONG-urilor.

Din nefericire, campaniile și programele de până acum au fost finanțate sau finanțate în mare parte de organizații internaționale sau de ONG-uri. Finanțarea continuă din partea statului și planificarea strategică a acestor programe lipsesc încă. Programele au fost puse în aplicare sporadic, cu scopul de a răspunde nevoilor imediate, mai degrabă pentru a răspunde nevoilor pe mai multe niveluri, cum ar fi imediat, pe termen mediu și pe termen lung, ceea ce împiedică eficacitatea lor generală pe termen lung.

În conformitate cu Legea nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, Instrumentul multisectorial stă la baza creării echipelor multidisciplinare formate din: asistenți sociali și profesioniști din domeniul educației sau instituții de învățământ, medici de familie, reprezentanți ai ONG-urilor. Toți profesioniștii intervievați au menționat

importanța echipeleor multidisciplinare în prevenirea intrării în contact cu sistemul de justiție a copilor. În mare parte, specialiștii prezenți la interviuri au identificat echipele multidisciplinare ca fiind principalul serviciu de prevenție utilizat pentru copiii cu risc de infracțiune/copii cu comportament antisocial. Echipele sunt operaționale în toată țara. Aceste echipe efectuează vizite la familiile și copiii aflați în situații de risc pentru a verifica situația lor de trai și pentru a asigura bunăstarea copiilor. În acest fel, echipele identifică copiii și familiile care au nevoie de servicii și programe de sprijin. Echipele organizează întâlniri cu toți profesioniștii care lucrează cu copii și părinți, cu părinții și cu alți membri relevanți ai comunității pentru a discuta și a rezolva problemele din domeniul siguranței copilului.

Cazurile de copii aflați în situație de risc sunt identificate și sesizate către membrii echipelor multidisciplinare, de către poliție, membrii comunității, asistenții sociali, alți profesioniști. Cu toate acestea, în timpul interviurilor s-a observat că profesioniștii, în special în regiuni, au probleme de identificare a acestor copii și, dacă sunt identificați, sunt văzuți mai degrabă ca o problemă de securitate publică decât ca o problemă de protecție a copilului, cu referire rapidă la plasamentul instituțional al copiilor. Profesioniștii intervievați au declarat că, atunci când au identificat copii aflați în situație de risc, echipa multidisciplinară utilizează o abordare individuală de lucru cu copiii aflați în situație de risc, inclusiv copiii sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea, cum ar fi: terapia psihosocială, monitorizarea prezenței copiilor la școală, abordarea nevoilor de sănătate ale copiilor (abordarea problemelor de dependență, probleme de sănătate mintală etc.) prin elaborarea unui plan de lucru. Serviciile sociale în parteneriat cu poliștii asigură plasarea copiilor în instituții de plasament, inclusiv în plasament de urgență în situațiile în care acest lucru este în interesul superior al copilului.

Deoarece majoritatea copiilor aflați în conflict cu legea sau în risc de a intra în conflict cu legea provin din orașul Chișinău, cele mai multe servicii specializate de sprijin și protecție sunt dezvoltate în acest oraș. Potrivit reprezentantului Direcției Generale pentru Protecția Drepturilor Copilului din Chișinău, acești copii au nevoie de o abordare specifică care să țină cont de cauzele și consecințele comportamentului deviant/antisocial al acestora. Autoritatea tutelară din Chișinău asigură următoarele servicii:

Centrele comunitare pentru copii și tineri sunt o instituție importantă care joacă un rol în prevenirea comportamentului delincent/antisocial. În subordinea Direcției Generale pentru Protecția Drepturilor Copilului sunt 27 de centre comunitare pentru copii și tineri din localitatea de domiciliu, care sunt frecventate de diverse categorii de copii aflați în situație de risc, inclusiv de copii care practică vagabondajul / cerșetoria sau care lipsesc de la școală. Centrele asigură activități instructiv-educative și profilactice, cu implicarea diversilor actori sociali (inspectorate de poliție, asociații medicale teritoriale, organizații neguvernamentale, reprezentanții ai bisericii etc.).

Cu toate acestea, s-a observat că serviciile oferite în centre sunt insuficiente sau inadecvate pentru copiii străzii, pentru copiii cu comportament delincent/antisocial care au, de asemenea, probleme de

sănătate mintală sau probleme de dezvoltare, care au și/sau sunt dependenți de alcool și/sau de substanțe psihotrope. Aceste categorii de copii au nevoie de servicii mai complexe, deoarece în centre sunt îmbrăcați și hrăniți, dar multe dintre nevoile lor complexe nu sunt satisfăcute; în plus, centrele sunt deschise, astfel încât copiii fug sau manifestă un comportament violent față de personal, punându-se în pericol pe ei înșiși și pe ceilalți copii din centru.

În scopul îmbunătățirii situației copiilor străzii, a fost creat **Serviciul de Asistență Stradală din Chișinău** prin decizia Consiliului municipal Chișinău nr. 5/20 din 24 iulie 2018, în subordinea direcției. Serviciul este operațional din 2019 și oferă un „Complex de servicii” pentru copiii străzii. Serviciul presupune intervenția timpurie, asistența și protecția copiilor aflați în situații de risc și a copiilor identificați în situații de stradă.

Centre de îngrijire de zi pentru copii în situații de risc. Acest serviciu social cuprinde un set de activități desfășurate pentru a răspunde nevoilor sociale și speciale, individuale, familiale sau de grup ale copiilor, pentru a depăși situațiile dificile, pentru a preveni și combate riscul de excludere socială, pentru a promova incluziunea socială și pentru a crește calitatea vieții. Serviciul social dispune de 10 centre de îngrijire de zi în municipiul Chișinău, câte două centre fiind amplasate în fiecare sector al capitalei, acoperind astfel un număr de 560 de copii anual. Centrele dispun de spații favorabile copiilor, adaptate vârstei și nevoilor acestora. În cadrul centrelor se aplică programe specializate, inclusiv pentru copiii în conflict cu legea/care au comportament antisocial. Scopul serviciului este de a preveni separarea copilului de familie, marginalizarea, excluderea socială și instituționalizarea și de a facilita procesul de incluziune a copilului în situație de risc în familie și în comunitate. Implicarea copiilor și a familiilor acestora are ca scop responsabilizarea și creșterea nivelului de independență a acestora. Procedura de admitere pentru copii este următoarea:

1. depunerea cererii;
2. evaluare inițială și evaluare complexă;
3. echipa multidisciplinară a sectorului și reprezentantul serviciului - elaborarea planului de acțiune;
4. fișa de trimitere pregătită;
5. decizia de admitere este emisă în 3 zile de la sesizarea/autosesizarea cazului;
6. beneficiarul sau familia este informat cu privire la admiterea în serviciu în termen de 3 zile;
7. evaluarea primară a copilului și a familiei sale cu elaborarea planului de servicii în 7 zile;
8. elaborarea planului de asistență care va fi implementat de fiecare specialist al serviciului, implementat timp de 6 luni;
9. organizarea EMD și informarea ATL cu privire la rezultatele asistenței copilului în centru;
10. transmiterea (notă de informare) privind încetarea serviciilor către DGPDC;
11. emiterea dispoziției de ieșire din serviciu a beneficiarului;
12. informarea beneficiarului cu privire la părăsirea serviciului.

Grupul țintă al beneficiarilor sunt familiile cu copii cu vârste cuprinse între 7 și 18 ani.

Profesioniștii prezenți la interviuri au remarcat că la nivel local, nu există activități speciale de prevenție pentru copiii care intră în conflict cu legea. Lucrul cu copiii cu un comportament delinvent/antisocial este implementat prin managementul de caz, de obicei la sesizarea serviciilor sociale de către anagajații poliției, prin care copiii sunt trimiși la centre comunitare, se oferă consiliere psihologică și părinții sunt, de asemenea, incluși în proces. De asemenea, se primesc informații de la școli cu privire la problemele și aspectele care trebuie rezolvate.

Copiii cu probleme de sănătate mintală sunt trimiși la centrul de sănătate prietenos Novavita, unde se oferă asistență psihologică copiilor și părinților. În cazul copiilor sub vârsta minimă de răspundere penală care au comis infracțiuni/sunt în conflict cu legea, supravegherea familiei este impusă de către autoritatea tutelară locală, iar părinților li se oferă servicii, de exemplu li se oferă un loc de muncă, se desfășoară activități psihosociale cu aceștia etc. După cum s-a subliniat anterior, toate serviciile oferite copiilor care riscă să intre în conflict cu legea și copiilor care au intrat în conflict cu legea fac parte din oferta obișnuită de servicii sociale, prin aplicarea managementului de caz care se aplică tuturor copiilor și familiilor, și nu sunt special concepute pentru aceste categorii de copii. În Hîncești s-a raportat că există un program de prevenție, un centru de prevenire a delincvenței juvenile, unde copiii stau 6 luni sau mai mult și unde se lucrează individual pentru fiecare copil. Cu toate acestea, instituționalizarea copiilor nu este o activitate de prevenție prietenoasă cu copiii și nu este în conformitate cu standardele internaționale și cu standardele Consiliului European, iar alternativele la instituționalizare nu au fost dezvoltate în regiuni, creând astfel un decalaj în procesele de intervenție timpurie.

De asemenea, potrivit profesioniștilor intervievați, municipalitățile diferă în ceea ce privește nivelul de calitate a serviciilor oferite, nu există o standardizare, centrele comunitare nu sunt prezente în toate districtele și chiar dacă sunt prezente nu oferă servicii complexe, iar plasamentul copiilor în îngrijire alternativă nu este disponibil în toate raioanele. Potrivit tuturor profesioniștilor, pe lângă serviciile și programele la nivel individual pentru copii, cea mai urgentă nevoie este dezvoltarea de programe preventive destinate părinților, care să se desfășoare de la concepție, până la nașterea copiilor și mai departe, orientate spre pregătirea persoanelor pentru a fi părinți și spre învățarea unor practici parentale mai bune, care ar contribui în cele din urmă la prevenirea conflictelor copiilor cu legea și ar reduce comportamentul antisocial.

În plus, profesioniștii au subliniat faptul că instituțiile de învățământ nu implementează programe de prevenție regulate și bine dezvoltate, precum și că există o mare lacună în ceea ce privește serviciile pentru copiii cu probleme de sănătate mintală, de dependență, atât cele de prevenție, cât și cele de intervenție, astfel, copiii care au deja astfel de probleme, trebuie să fie direcționați către spitalele regionale sau în Chișinău.

5.4. Servicii pentru copiii peste vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea și adaptarea acestora la copiii sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea

Interviurile cu reprezentanții Inspectoratului Național de Probațiune au arătat că serviciile de probațiune pentru copiii ce au atins vârsta minimă de răspundere penală și au săvârșit infracțiuni sunt bine dezvoltate și reprezintă o bună alternativă la detenție. Aceste servicii asigură reeducarea riscului de comitere repetată a infracțiunilor și resocializarea copiilor care au comis fapte penale mai puțin grave. Având în vedere absența programelor și serviciilor pentru copiii sub vârsta minimă de răspundere penală care sunt în conflict cu legea, s-a sugerat că această categorie de copii ar putea

deveni eligibilă pentru a beneficia de programe personalizate ale serviciilor de probațiune. Unul dintre argumentele suplimentare pentru această sugestie a fost acela că consilierii de probațiune au resurse și sunt, de asemenea, bine pregătiți pentru a lucra cu copiii aflați în conflict cu legea. Cu toate acestea, există mai multe probleme care apar în această conversație. În primul rând, Legea privind probațiunea nu prevede ca copiii aflați sub vârsta răspunderii penale să fie subiecți ai probațiunii, precum și problema resurselor și a capacităților de extindere a domeniului de activitate al acestor servicii. Deși această propunere a fost susținută de majoritatea participanților la interviuri, inclusiv de reprezentantul Fundației Regina Pacis, care desfășoară activități cu copiii aflați în probațiune, aceasta nu este o propunere fezabilă, atât în ceea ce privește standardele internaționale și regionale care implică copii sub vârsta minimă de răspundere penală într-o procedură pentru copiii aflați peste vârsta minimă de răspundere penală, cât și în ceea ce privește capacitățile acestor servicii. Cu toate acestea, ar putea fi dezvoltat și implementat un serviciu de tip probațiune pentru copiii sub vârsta minimă de răspundere penală care sunt în conflict cu legea, sub umbrela birourilor de probațiune.

5.5. Activitatea organizațiilor internaționale în domeniul prevenției intrării în conflict cu legea a copiilor sub vârsta minimă de răspundere penală

În timpul interviurilor, au fost identificate mai multe programe și proiecte care au fost implementate de-a lungul anilor și care au vizat copiii sub vârsta minimă de răspundere penală care riscă să intre în conflict cu legea sau care se află deja în conflict cu legea. Aceste intervenții au inclus cercetare, cursuri de formare, dezvoltarea de programe și altele similare în ceea ce privește prevenirea infracționalității copiilor. De exemplu, în 2018, Institutul de Reforme Penale (IRP), în parteneriat cu Fondul Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF) în Republica Moldova, a elaborat programe de prevenție a delincvenței juvenile, care se concentrează pe nivelurile de intervenție de prevenție primară, secundară și terțiară. Instrucțiunea metodică pentru aplicarea practicilor de lucru și prevenirea delincvenței juvenile a fost aprobată prin Ordinul șefului Inspectoratului General al Poliției nr. 219 din 24 iunie 2019 și este utilizată în cadrul instruirii inițiale și continue a angajaților poliției.

Terre des hommes Moldova a dezvoltat programe de educație parentală în mai multe școli, cu scopul de a sprijini părinții să își dezvolte abilități parentale pozitive. Prin intermediul activităților de grup, părinții au avut ocazia să învețe despre prevenirea și combaterea violenței, neglijării, exploatarei și traficului de copii. Pentru a asigura durabilitatea proiectului, Terre des hommes a instruit directorii adjuncți pentru a deveni formatori de profesori în școlile partenere. Evaluarea proiectului a arătat că programele au contribuit la reducerea comportamentului antisocial al copiilor din comunitățile vizate.

Programul „Prevenirea delincvenței juvenile” este un instrument util pentru profesioniștii care lucrează cu copii și adolescenți cu risc de a dezvolta comportamente deviante. Acesta include patru programe care abordează diferite aspecte ale prevenirii și reducerii delincvenței juvenile, cum ar fi: dezvoltarea abilităților socioemoționale, promovarea egalității de gen, implicarea băieților și bărbaților în rolul de părinți responsabili și sensibili la nevoile copiilor. Fiecare program are o componentă teoretică și una practică, cu exemple de activități și exerciții adaptate la vârsta și nevoile grupului țintă. Colecția este rezultatul experienței acumulate de Terre des hommes Moldova în domeniul prevenirii delincvenței juvenile și a fost elaborată în 2016.

Un alt program de informare juridică pentru copii a fost realizat în cadrul proiectului „Educație juridică”, implementat de Centrul de Inovare și Politici din Republica Moldova, Centrul de Resurse

Juridice din Republica Moldova și Asociația „Voci pentru Democrație și Justiție” din România. Proiectul prevede o abordare pe termen lung a prevenirii timpurii a delincvenței juvenile, promovând respectul față de lege, integritatea și atitudinea civică în rândul tinerelor generații prin crearea unei Rețele Naționale de Educație Juridică formată din judecători, procurori și avocați. Membrii Rețelei Naționale de Educație Juridică au ținut lecții de educație juridică în școli și licee și au explicat aspecte legate de delincvența juvenilă, precum și în ceea ce privește infracțiunile de corupție etc.¹³³.

5.6. Capacitatea resurselor umane care furnizează serviciile

Formarea ofițerilor de poliție este pusă în aplicare prin intermediul Academiei de Poliție. Specialiștii intervievați au remarcat că sunt disponibile programe de formare inițială și continuă în domeniul prevenirii pentru ofițerii de poliție. Specialiștii din domeniul asistenței sociale nu au posibilitatea de formare obligatorie și periodică prevăzută de lege. În plus, nu există nicio instituție de formare certificată care ar putea dezvolta și pune în aplicare programe de formare în domeniul prevenirii și intervenției timpurii în cazul copiilor sub vârsta minimă de răspundere penală care riscă să intre în conflict cu legea sau care se află deja în conflict cu legea. Agenția Națională de Asistență Socială, care a implementat unele cursuri de formare pentru asistenții sociali, urmează să fie închisă odată cu implementarea reformei RESTART, la moment fiind o incertitudine în partea ce privește furnizarea de servicii de instruire continuă pentru profesioniștii din domeniul asistenței sociale. Lipsa de cunoștințe, în special a lucrătorilor sociali din regiuni, a fost reiterată de diverși participanți la interviuri. Cele mai problematice domenii au fost identificarea copiilor și a familiilor aflate în situație de risc; lipsa lucrului cu copiii aflați în situație de risc/abordarea centrată pe copil, bazată pe standardele internaționale și ale Consiliului Europei; înțelegerea profilului copiilor sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în conflict cu legea a fost învechită și nu a fost în conformitate cu standardele internaționale și ale Consiliului Europei.

Interviurile au arătat că și membrii echipelor multidisciplinare au nevoie de formare, mai ales că o formare multisectorială nu a fost organizată de mult timp și ar fi importantă pentru activitatea profesioniștilor.

Cursurile de formare implementate până în prezent au fost organizate și furnizate în principal de organizații internaționale și ONG-uri, cum ar fi, de exemplu, în 2019, cu sprijinul Asociației pentru Reabilitarea Copilului și Familiei „AVE Copii”. Responsabilii din domeniul muncii cu copiii cu comportament deviant și angajații Serviciului de Asistență Stradală au beneficiat de un program de formare de 10 zile (64 de ore), în calitate de formatori experți din România și Belgia. La fel, organizația neguvernamentală „New Hope Moldova” a diseminat experiența Marii Britanii în domeniul dat. Reprezentanta Terre des hommes Moldova, care a participat la interviuri, a relatat că un curs video privind protecția copilului în contact cu sistemul de justiție a fost elaborat de organizația Terre des hommes Moldova, cu scopul de a oferi informații și recomandări practice pentru specialiștii care lucrează în acest domeniu, dar și pentru publicul larg. Cursul cuprinde 10 lecții video care abordează aspecte esențiale precum: particularitățile vârstei și nevoile copilului, profilul copilului aflat în conflict cu legea (victimă, martor, infractor), politica de protecție a copilului, prevenirea torturii și a arestării

ilegale, protecția imaginii copilului în mass-media, comunicarea și interviuarea copilului, intervenția specialiștilor în cazurile de abuz sau delincvență juvenilă. Cursul se adresează în special asistenților sociali, ofițerilor de poliție, psihologilor, medicilor de familie, profesorilor, dar poate fi util și pentru părinți, îngrijitori, asistenți parentali profesioniști sau alte persoane interesate.

6. DISCUȚII

Standardele internaționale și regionale prevăd elaborarea de programe de prevenție pentru copiii care prezintă risc de infracțiune, precum și de programe pentru copiii în conflict cu legea. Aceste standarde obligă statele să dezvolte programe la nivel individual, care să vizeze copiii, la nivel de familie, și care să vizeze copiii și părinții sau doar părinții și la nivel de comunitate. Standardele prevăd ca la aceste programe să lucreze profesioniști calificați și să se aplice o abordare multisectorială. În toate acțiunile întreprinse de profesioniști, interesul superior al copilului trebuie să fie principala preocupare.

O problemă foarte practică cu care se confruntă majoritatea statelor este cum să gestioneze infraționalitatea copiilor, în special a celor sub vârsta minimă de răspundere penală, ca factor de predicție a infraționalității copiilor peste vârsta minimă de răspundere penală și a infraționalității ulterioare la vârsta adultă, prin elaborarea, revizuirea sau regândirea sistemului de protecție socială, inclusiv a legislației și a politicilor. Prin urmare, examinarea experiențelor din diferite jurisdicții permite identificarea problemelor și temelor comune și contribuie la înțelegerea punctelor tari și a punctelor slabe ale unui anumit sistem de protecție socială. Cu toate acestea, realizarea de comparații internaționale ridică provocări considerabile, mai ales dacă se urmărește explorarea celor mai avantajoase componente ale sistemului social. Experiența arată că conceptele nu se traduc întotdeauna bine dincolo de frontierele naționale, dar ele dau naștere unor idei și oferă o imagine a unor practici promițătoare.

În prezent, Republica Moldova este în proces de îmbunătățire a sistemului de protecție a copilului în ceea ce privește prevenirea infraționalității copiilor, iar aspecte problematice au fost deja identificate. Participanții la interviuri au fost de acord că, în prezent, un obiectiv important care trebuie atins, în domeniul protecției copilului, este prevenirea delincvenței juvenile și acordarea de asistență și protecție copiilor care au comis infracțiuni și care nu au atins vârsta răspunderii penale. Pentru a atinge acest obiectiv, este necesară o colaborare eficientă între diferite instituții publice, cum ar fi școala, asistenții sociali, autoritățile locale etc. Participanții la interviuri au declarat că în ultimii ani s-au consolidat relațiile dintre actorii implicați în acest domeniu, prin participarea la proiecte și comisii specializate, cum ar fi echipele multidisciplinare.

Cu toate acestea, există, de asemenea, dificultăți în realizarea prevenției și asistenței pentru copiii care se află în conflict cu legea, dar care nu au vârsta răspunderii penale. Unul dintre acestea este lipsa unor servicii adecvate la nivel local care să ofere sprijin și consiliere copiilor și familiilor acestora, în special în cazul copiilor cu probleme de sănătate mintală, probleme de dependență și comportament antisocial. O altă dificultate este lipsa de devotament din partea primarilor și a consiliilor locale pentru a alocă resurse financiare în dezvoltarea strategiilor, serviciilor și programelor de combatere a infraționalității copiilor sub vârsta minimă de răspundere penală, care încă nu este considerată o prioritate pentru dezvoltarea locală.

Un alt aspect menționat de profesioniștii intervievați se referă la lipsa de claritate și ineficiența procedurilor de lucru cu copiii care comit infracțiuni și nu au vârsta de condamnare penală, lipsa centrelor specializate, insuficiența serviciilor și programelor de prevenție adaptate nevoilor acestora, lipsa specialiștilor calificați și în lipsa unui mecanism clar de intervenție, precum și a programelor și serviciilor la nivel de familie care să vizeze părinții și comunitățile.

În cele din urmă, în absența unei dezvoltări standardizate și continue a capacităților profesioniștilor, este foarte dificil să se realizeze servicii prietenoase pentru copiii aflați în dificultate, deoarece profesioniștii nu sunt pregătiți să abordeze în mod corespunzător complexitatea problemei infracționalității copiilor.

Aceste aspecte conduc la o problemă generală, și anume lipsa unei baze/unui context strategic național care să dea tonul, să stabilească calendarul, să recunoască nevoile și să ofere activități care să răspundă la aceste nevoi, precum și să asigure stabilirea costurilor acestor servicii. Privind retrospectiv, Planul național de acțiune pentru drepturile omului este în curs de elaborare, ceea ce reprezintă o oportunitate pentru abordarea problemei prevenirii infracționalității copiilor la nivel de politici (planuri de acțiune/strategii similare au fost adoptate în Regatul Unit și în Republica Macedonia de Nord).

Statele care au fost vizate de această cercetare oferă o perspectivă asupra practicilor, măsurilor, programelor care ar putea fi considerate drept practici promițătoare pentru funcționarii din Republica Moldova. Țările diferă, dispunând de la sisteme de prevenție și protecție mai centralizate sau semicentralizate (Republica Macedonia de Nord, Țările de Jos, Italia și Scoția) la sisteme de prevenție și protecție complet localizate (Suedia, Germania și Regatul Unit). Astfel, în țările cu sisteme mai centralizate, finanțarea și dezvoltarea serviciilor se află în jurisdicția autorităților centrale, care oferă o abordare standardizată cu o supraveghere puternică a serviciilor și a implementării acestora în regiuni, permițând astfel regiunilor să își administreze și să își dezvolte propriile programe. Sistemele descentralizate, cum ar fi cel suedez, deși avansate, nu oferă servicii standardizate în toate regiunile, unele regiuni fiind bine dezvoltate, iar altele mai puțin dezvoltate în ceea ce privește prevenirea infracționalității copiilor, ceea ce ar putea reprezenta o problemă în ceea ce privește supravegherea calității serviciilor și asigurarea accesului egal al copiilor și familiilor pe întreg teritoriul țării. Cu toate acestea, toate țările menționate în acest raport prezintă programe de prevenție și intervenție timpurie bine dezvoltate la toate nivelurile, individual, familial și comunitar. Suedia, Germania, Regatul Unit și Macedonia de Nord prezintă practici promițătoare în ceea ce privește dezvoltarea de programe de prevenție și/sau de lucru cu copiii cu comportament antisocial și cu copiii care au probleme de neurodezvoltare, de sănătate mintală sau de dependență, în timp ce Italia și Scoția oferă o perspectivă asupra unor programe comunitare bine dezvoltate. De asemenea, majoritatea țărilor menționate mizează mai degrabă pe programe preventive decât pe măsuri reactive, cum ar fi instituționalizarea copiilor. Acestea acordă prioritate plasamentelor alternative, cum ar fi micile centre de plasament de grup, ca în Republica Macedonia de Nord, sau familiile de plasament special pregătite, ca în Țările de Jos.

În general, așa cum reiese din experiența țărilor prezentate în acest raport, este important să existe un sistem bine dezvoltat, o bună cooperare multisectorială, o abordare la nivelul întregii societăți și un cadru strategic și de finanțare adecvat, bazat pe date, la nivel central și local, pentru a dezvolta și implementa programe pe termen lung la toate nivelurile. Principiul primordial al tuturor acțiunilor profesioniștilor atunci când dezvoltă servicii și măsuri trebuie să fie interesul superior al copilului.

7. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Acest studiu urmărește să ofere o înțelegere cuprinzătoare a caracteristicilor cheie ale „aspectelor funcționale” în ceea ce privește prevenția și intervențiile timpurii pentru a preveni sau reduce infraționalitatea sau comportamentul antisocial al copiilor. Pe baza dovezilor din literatura de specialitate internațională și a interviurilor cu specialiști, suntem în măsură să oferim o imagine de ansamblu critică a standardelor internaționale și ale Consiliului Europei, precum și a intervențiilor în materie de infraționalitate a copiilor în anumite țări. Această colaționare a practicilor promițătoare și a opiniilor experților poate sprijini dezvoltarea celor mai puternice și mai promițătoare abordări în Republica Moldova. În același timp, identificăm lacunele din sistemul de prevenție și intervenție timpurie din Republica Moldova și formulăm recomandări pentru acțiuni ulterioare.

Cele șase state, Germania, Țările de Jos, Suedia, Italia, Regatul Unit și Macedonia de Nord, au fost selectate datorită comparabilității cu Republica Moldova în ceea ce privește sistemele juridice; existenței unor bune practici foarte bine stabilite și consolidate la nivel sistemic - în ceea ce privește specializarea și organizarea generală a sistemelor de justiție juvenilă și a sistemelor de protecție socială -, și la nivel operațional - în ceea ce privește practicile și metodele în vigoare privind prevenția și intervenția timpurie; existenței unor practici promițătoare, în special în ceea ce privește răspunsurile specializate pentru tratarea copiilor sub vârsta minimă de răspundere penală aflați în conflict cu legea, prevenția și intervenția timpurie.

Punctul de plecare al acestui studiu l-au reprezentat standardele internaționale și ale Consiliului Europei referitoare la prevenția și intervenția timpurie în ceea ce privește infraționalitatea copiilor, care au solicitat aplicarea interesului superior al copilului în toate măsurile și serviciile aplicate copiilor, dezvoltarea unui sistem social puternic, capabil să răspundă nevoilor copiilor și părinților aflați în situații de risc, precum și a comunităților afectate de comportamentul antisocial și de infraționalitatea copiilor, în vederea unei responsabilități colective față de copii, o abordare care implică întreaga societate.

Experiența statelor implicate în acest studiu arată că existența unor servicii sociale puternic dezvoltate este un precursor important pentru o programare eficientă și pentru dezvoltarea și furnizarea de servicii copiilor și familiilor afectate. Toate țările au dezvoltat programe și servicii care au vizat copiii aflați în situații de risc, părinții/familiile și comunitățile, abordând problema din toate punctele de vedere. Aceste servicii și programe au fost finanțate de către administrațiile centrale ale municipalităților locale. Cooperarea profesioniștilor și a instituțiilor s-a dovedit a fi esențială pentru punerea în aplicare a acestor programe, iar specializarea profesioniștilor care lucrează cu copiii aflați în situații de risc și cu cei aflați în conflict cu legea care nu au împlinit vârsta minimă de răspundere penală a fost aplicată pe scară largă, sub forma unui departament specializat în cadrul serviciilor sociale, a unor grupuri de lucru sau a unor profesioniști cu pregătire specială. În plus, majoritatea țărilor analizate au programe care vizează copiii cu probleme de sănătate mintală/probleme de dezvoltare neurologică și probleme legate de adicții.

Republica Moldova încă nu a abordat problema prevenției și intervenției timpurii la un nivel sistematic, deși a depus eforturi intense pentru a-și reforma sistemul social în conformitate cu standardele internaționale și cu cele ale Consiliului Europei în ceea ce privește protecția copilului. În unele districte

există servicii, dar în majoritatea dintre acestea nu. Activitățile de prevenție depind de finanțări externe, programele dezvoltate sunt în mare parte cu sprijinul organizațiilor internaționale și al ONG-urilor locale pe bază de proiect, astfel încât nu există sustenabilitate. În unele districte există o fragmentare a sistemului, cu o cooperare încă în evoluție a tuturor sectoarelor importante. Capacitățile profesioniștilor nu sunt la un nivel suficient pentru a răspunde la complexitatea problemei în cauză, lipsind serviciile pentru copiii aflați în situații de risc, în special pentru copiii cu probleme de neurodezvoltare/sănătate mintală/dependență, pentru părinți/familii și pentru comunități.

Recomandări:

- să se creeze o foaie de parcurs pentru dezvoltarea și implementarea serviciilor și programelor dedicate copiilor sub vârsta minimă de răspundere penală, aflați în situații de risc și celor aflați în conflict cu legea, precum și familiilor și comunității;
- de asemenea, să se ia în considerare inserarea activităților de prevenție și intervenție timpurie în ceea ce privește infracționalitatea copiilor în cadrul Planului de acțiune privind drepturile omului, cu ajutorul căruia se vor crea perspective de finanțare și politici;
- să se efectueze o vizită de studiu în țara selectată care se potrivește cel mai bine cu sistemul social și practicile din Republica Moldova și să se strângă experiență;
- să se elaboreze directive pentru specialiștii care lucrează cu copiii care riscă să intre în conflict cu legea sau care se află în conflict cu legea, pe baza standardelor internaționale și a standardelor Consiliului Europei;
- să se efectueze o evaluare rapidă a nevoilor, cu implicarea specialiștilor/părinților/comunităților/copiilor, pentru a crea o bază fundamentată pe dovezi pentru dezvoltarea serviciilor:
 - să se identifice problema și să se descrie amploarea acesteia;
 - să se utilizeze informațiile deja colectate cu privire la factorii de risc și de protecție, la traseele cauzale și la programele de prevenție existente;
 - să se utilizeze practicile promițătoare din alte țări ca orientare;
- pe baza evaluării nevoilor pe termen scurt, să se dezvolte cel puțin trei programe la nivel individual, familial și comunitar, care vor fi pilotate/implementate pentru o perioadă de un an în toate districtele și vor fi finanțate de guvern și municipalități, să se folosească experiența existentă a birourilor de probațiune și a mecanismului deja stabilit:
 - Programe care vizează copiii aflați în situații de risc, copiii cu probleme de sănătate mintală/adicții, părinții și familiile, precum și comunitățile.
- Pe baza evaluării programelor puse în aplicare, să se planifice dezvoltarea serviciilor pe termen lung;
- să se acționeze în direcția dezinstituționalizării, prin crearea unui sistem eficient de plasament familial sau a unor mici centre de plasament specializate pentru copiii aflați în situații de risc;
- să se elaboreze programe de formare și să se pună în aplicare cursurile de formare pentru asistenții sociali, ofițerii de poliție și echipele multisectoriale – crearea unui sistem de sprijinire a activității de prevenție atât prin consolidarea capacităților și a competențelor generale, cât și prin furnizarea de sprijin pentru punerea în aplicare a programelor specifice:

- aceste programe trebuie să includă standarde internaționale și ale Consiliului Europei, metode de abordare a factorilor de risc pentru infracționalitatea copiilor, consolidarea factorilor de protecție, identificarea copiilor și a familiilor aflate în situații de risc și metode de lucru adaptate copiilor;
- este important ca aceste programe de studii să fie acreditate și obligatorii pentru profesioniștii care lucrează cu copiii.

ANEXA 1: Note de final

¹Vârsta minimă de răspundere penală.

² Convenția cu privire la drepturile copilului (1989), Tratatul nr. 27531. Seria de tratate ale Națiunilor Unite, 1577.

³ CoE, Intervenția timpurie destinată tinerilor aflați în situații de risc și orașele europene, 2010.

⁴ <https://www.lawinsider.com/dictionary/child-friendly#:~:text=child%20friendly%20means%20any%20behaviour,1Sample%20Sample%203>
⁵ Copiii aflați în conflict cu legea, https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/325_390_EN_original.pdf

⁶ Comentariul general 24 (2019) privind drepturile copiilor în sistemul de justiție pentru copii, CRC/C/GC/24.

⁷ UNICEF <https://www.unicef.org/moldova/en/child-protection/justice-children>

⁸ Terre des homes, „Prevenirea delincvenței juvenile în Republica Moldova”, de Liliana Astrahan, 2018.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem, a se vedea, de asemenea, Recomandarea nr. R (87) 20 privind reacțiile sociale la delincvența juvenilă.

¹² Studiu - Drumul unui copil prin sistemul de justiție penală din Republica Moldova, Terre des hommes, 2017.

¹³ Codul penal, persoanele fizice responsabile care, în momentul săvârșirii infracțiunii, au împlinit vârsta de 16 ani sunt pasibile de răspundere penală. Articolul 21: „(2) Persoanele fizice care au vârsta între 14 și 16 ani sunt pasibile de răspundere penală numai pentru săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art. 145, 147, 151, 152 alin. (2), art. 164, 166 alin. (2) și (3), art. 171, 172, 175, 186-188, 189 alin. (2)-(6), art. 190 alin. (2)-(5), art. 192 alin. (2)-(4), art. 192¹ alin. (2) și (3), 196 alin. (4), art. 197 alin. (2), art. 212 alin. (3), art. 217 alin. (4) lit. b), art. 217¹ alin (3) și alin. (4) lit. b) și d), art. 217³ alin. (3) lit. a) și b), art. 217⁴, art. 217⁶ alin. (2), art. 260, 268, 270, 271, art. 275, 280, 281, 283-286, 287 alin. (2) și (3), art. 288 alin. (2), art. 290 alin. (2), art. 290 alin. (2), art. 292 alin. (2), art. 317 alin. (2), art. 342.”

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ https://statistica.gov.md/ro/situatia-copii-in-republica-moldova-in-anul-2022-9578_60434.html

¹⁶ https://politia.md/sites/default/files/nota_informativa_pe_domeniul_siguranta_copii_6_luni_2023.pdf

¹⁷ https://statistica.gov.md/ro/situatia-copii-in-republica-moldova-in-anul-2022-9578_60434.html

¹⁸ https://politia.md/sites/default/files/nota_informativa_pe_domeniul_siguranta_copii_6_luni_2023.pdf

¹⁹ <https://www.unicef.org/moldova/rapoarte/evaluarea-intermediar%C4%83-implement%C4%83rii-strategiei-pentru-protect%C8%9Bia-copilului-pe-anii-2014>

²⁰ STUDIU TEMATIC ANALIZA SISTEMULUI DE PROTECȚIE A COPILULUI, Avocatul Poporului, Ombudsman, Republica Moldova, 2022. Disponibil online: <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/04/Studiu-tematic-privind-analiza-sistemului-de-protect%C8%9Bie-a-copilului.docx-Final-1.pdf>

²¹ „Copii cu comportament deviant” este un termen care contravine standardelor internaționale. Astfel, „folosim acest termen între ghilimele ori de câte ori a fost folosit în documente și rapoarte oficiale.

²² Disponibil online: <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=UNMYPUZnGmU%3d&tabid=289&language=ro-RO>.

²³ UNICEF, 2015, Raport privind evaluarea necesităților pentru serviciile primare, secundare și terțiare de prevenție pentru copiii aflați în conflict cu legea din Republica Moldova.

²⁴ STUDIU TEMATIC ANALIZA SISTEMULUI DE PROTECȚIE A COPILULUI, Avocatul Poporului, Ombudsman, Republica Moldova, 2022. Disponibil online: <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/04/Studiu-tematic-privind-analiza-sistemului-de-protect%C8%9Bie-a-copilului.docx-Final-1.pdf>

²⁵ LEGEA nr. PL299/2018 din 30.11.2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant.

²⁶ Convenția ONU privind drepturile copilului, New York, 20 noiembrie 1989, intrarea în vigoare la 2 septembrie 1990, în conformitate cu articolul 49 alineatul (1).

²⁷ UNICEF, <https://www.unicef.org/eca/reports/systematic-responses-children-under-minimum-age-criminal-responsibility>

²⁸ Ibidem.

²⁹ Convenția cu privire la drepturile copilului (1989), Tratatul nr. 27531. Seria de tratate ale Națiunilor Unite, 1577.

³⁰ Observația generală nr. 24 (2019) privind drepturile copilului în sistemul de justiție pentru copii, publicată la 18 septembrie 2019, CRC/C/GC/24.

³¹ Convenția cu privire la drepturile copilului (1989), Tratatul nr. 27531. Seria de tratate ale Națiunilor Unite, 1577, a se vedea, de asemenea, Comentariul general 14 privind dreptul copilului ca interesul său superior să fie principalul considerent, 2013, CRC/C/CG/14.

³² Recomandarea Consiliului Europei (2000) 20 privind intervenția psihosocială timpurie în prevenirea infracționalității.

³³ Recomandarea Rec (87) 20 a Consiliului Europei privind reacția socială la delincvența juvenilă.

- ³⁴ Recomandarea Rec (2003)20 privind noi modalități de abordare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile
- ³⁵ Recomandarea CM/Rec (2011)12.
- ³⁶ Recomandarea CM/Rec (2009) 10 privind orientările politice referitoare la strategiile naționale integrate de protecție a copiilor împotriva violenței.
- ³⁷ Systematic Responses to Children under the Minimum Age of Criminal Responsibility who have been (Allegedly) Involved in Offending Behaviour in Europe and Central Asia [Răspunsuri sistematice la copiii care nu au împlinit vârsta minimă de răspundere penală și care au fost (presupus) implicați în comportamente infracționale în Europa și Asia Centrală]. 2022.
- ³⁸ An overview of policies, structures and provisions concerning children and young people living in the Netherlands, Netherlands Youth Institute [O privire de ansamblu asupra politicilor, structurilor și condițiilor referitoare la copiii și tinerii din Țările de Jos, Institutul pentru Tineret din Țările de Jos].
- ³⁹ Ibidem.
- ⁴⁰ Keeping Youth Away from Crime: Searching for Best European Practices, 2015, International Juvenile Justice Observatory and EU [Să ținem tinerii departe de infracțiuni: În căutarea celor mai bune practici europene, 2015, Observatorul Internațional pentru Justiție Juvenilă și UE].
- ⁴¹ Vârsta răspunderii penale, Țările de Jos, 2019.
https://assets.budh.nl/tijdschriften/elr/Leenknecht_Put_Veeckmans_Tabel_age_limits_ELR.pdf
- ⁴² Guvernul neerlandez va lua în considerare creșterea vârstei de răspundere penală la „cel puțin” 14 ani, <https://www.togetherscotland.org.uk/news-and-events/news/2018/03/dutch-government-to-consider-raising-age-of-criminal-responsibility-to-at-least-14/> a se vedea, de asemenea, <https://www.kinderrechten.nl/assets/2022/03/UPR-NL-Joint-submission-NGO-Coalition-Childrens-Rights-2022-.pdf>
- ⁴³ Netherlands Youth Institute, Reform of the Dutch system for child and youth care 4 years later [Institutul pentru Tineret din Țările de Jos, Reforma sistemului neerlandez de asistență pentru copii și tineri, patru ani mai târziu].
- ⁴⁴ Legea privind sprijinul social din 2015 (OMM 2015).
- ⁴⁵ Ibidem.
- ⁴⁶ Ibidem.
- ⁴⁷ Legea privind copiii și tinerii a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2015.
- ⁴⁸ „Keeping Youth Away from Crime: Searching for Best European Practices” National Report, The Netherlands, 2015, International Juvenile Justice Observatory and EU [„Să ținem tinerii departe de infracțiuni: În căutarea celor mai bune practici europene” – Raport național, Țările de Jos, 2015, Observatorul Internațional de Justiție Juvenilă și UE].
- ⁴⁹ Ibidem.
- ⁵⁰ Ibidem.
- ⁵¹ Cross-sectoral collaboration: comparing complex child service delivery systems [Colaborarea intersectorială: compararea sistemelor complexe de furnizare a serviciilor pentru copii], Mariëlle Blanken, Jolanda Mathijssen și Chijs van Nieuwenhuizen Tranzo, Centrul Științific pentru Îngrijire și Bunăstare, Universitatea Tilburg, Tilburg, Țările de Jos
Jörg Raab, Departamentul de Studii de Organizare, Școala de Științe Sociale și Comportamentale, Universitatea Tilburg, Tilburg, Țările de Jos, și Hans van Oers Tranzo, Centrul Științific pentru Îngrijire și Bunăstare, Universitatea Tilburg, Tilburg, Țările de Jos, se găsește la adresa: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JHOM-07-2021-0281/full/pdf>
A se vedea și: <https://www.jeugdzorgnederland.nl/jeugdhelp/actieplan-best-passende-zorg-voor-kwetsbare-jongeren/>
- ⁵² Despre Consiliul pentru îngrijirea și protecția copilului, Ministerul Securității și Justiției, <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadFile?gld=34380>
- ⁵³ Youth work and “youth at risk” in the Netherlands [Lucrul cu tinerii și „tinerii aflați în situații de risc” în Țările de Jos], Evelyn Baillergeau și Marc Hoijsink, Societe et Jeunesses en difficulté, 2010.
- ⁵⁴ The Long-Term Effects of the Youth Crime Prevention Program “New Perspectives” on Delinquency and Recidivism [Efectele pe termen lung ale programului de prevenire a infracționalității în rândul tinerilor „New Perspectives” asupra delincvenței și recidivei], Sanne L. A. de Vries L.A.devries@uu.nl, Machteld Hoeve, [...], și Geert Jan J. M. Stams+1Vezi toți autorii și afilierea. Volumul 62, Numărul 12 <https://doi.org/10.1177/0306624X17751161>
- ⁵⁵ Intervenții judiciare – Institutul Trimbos: descriere a Tools4U. Utrecht: Institutul pentru Tineret din Țările de Jos, Movisie și Institutul Trimbos. <https://www.nji.nl/system/files/2021-04/Uitgebreide-beschrijving-%21Tools4u.pdf>
- ⁵⁶ „Keeping Youth Away from Crime: Searching for Best European Practices” National Report, The Netherlands, 2015, International Juvenile Justice Observatory and EU [„Să ținem tinerii departe de infracțiuni: În căutarea celor mai bune practici europene” – Raport național, Țările de Jos, 2015, Observatorul Internațional de Justiție Juvenilă și UE].
- ⁵⁷ THE EFFECTIVENESS OF YOUTH CARE NETWORKS IN DUTCH MUNICIPALITIES [EFICACITATEA REȚELELOR DE ÎNGRIJIRE A TINERILOR ÎN MUNICIPIILE OLANDEZE], Roozenbeek, T.P. (2018) The effectiveness of youth care networks in Dutch municipalities [Eficacitatea rețelelor de îngrijire a tinerilor din municipalitățile olandeze].
- ⁵⁸ The Dutch Solid Start program: describing the implementation and experiences of the program's first thousand days [Programul neerlandez Solid Start: descrierea implementării și a experiențelor din primele o mie de zile ale programului] Joyce M. Molenaar, Inge C. Boesveld, Jeroen N. Struijs & Jessica C. Kieft- de Jong BMC, Health Services Research, volumul 23, articolul nr.: 926 (2023).
- ⁵⁹ Codul penal german, (Strafgesetzbuch - StGB), secțiunea 19.
- ⁶⁰ Codul securității sociale (SGB) – Cartea a opta (VIII) – Asistență pentru copii și tineri – (articolul 1 din Legea din 26 iunie 1990, BGBl. I S. 1163).
- ⁶¹ Ibidem.

- ⁶² Bernd Holthusen / Heiner Schäfer, Strategii și organizarea prevenirii infracționalității în rândul tinerilor în Germania – importanța abordării educaționale, Centrul pentru prevenirea infracționalității în rândul tinerilor este subvenționat de Ministerul Federal al Familiei, Persoanelor în Vârstă, Femeilor și Tinerilor, Deutsches Jugendinstitut e.V.
- ⁶³ Arbeitsstelle Kinder- und Jugendkriminalitätsprävention, volumul 8, Prevenirea infracționalității juvenile în Germania: Strategii, tendințe, experiențe și abordări educaționale pentru prevenirea infracționalității în rândul tinerilor (ed.) 2004.
- ⁶⁴ (<https://communities-that-care.de/>)
- ⁶⁵ Centrul pentru prevenirea infracționalității juvenile (ed.) 2004. Prevention of Youth Crime in Germany: Educational Strategies Trends, Experiences and Approaches [Prevenirea infracționalității juvenile în Germania: Strategii educaționale – Tendințe, experiențe și abordări], Christian Lüders Where does crime prevention start? Some remarks from the point of child and youth services [De unde începe prevenirea infracționalității? Unele observații din punctul de vedere al serviciilor pentru copii și tineri], a se vedea și Heiner Schäfer, Combating criminal behaviour among children under 14 year of age – the responsibility of the educational system [Combaterea comportamentului infracțional în rândul copiilor sub 14 ani - responsabilitatea sistemului educațional].
- ⁶⁶ Child and Juvenile Delinquency, strategies of Prevention and Intervention in Germany and the Netherlands [Delicvență infantilă și juvenilă, strategii de prevenție și integrare în Germania și țările de Jos], editat de René Bendit/Wolfgang Erler Sima Nieborg/Heiner Schäfer, 2000.
- ⁶⁷ Sweden / Criminal responsibility of minors [Suedia / Răspunderea penală a minorilor], Nils Jareborg, Dans Revue internationale de droit pénal 2004/1-2 (Vol. 75), de la pagina 511 până la 525.
- ⁶⁸ Chapter 10 The Elusive Best Interest of the Child and the Swedish Constitution [Capitolul 10, Interesul superior al copilului și Constituția suedeză], în: Children's Constitutional Rights in the Nordic Countries [Drepturile constituționale ale copiilor în țările nordice], Autor: Johanna Schiratzki, Pagini: 185-198, DOI: https://doi.org/10.1163/9789004382817_011
- ⁶⁹ Legea privind serviciile sociale (2001:453).
- ⁷⁰ Ibidem.
- ⁷¹ ALTERNATIVES TO CUSTODY FOR YOUNG OFFENDERS NATIONAL REPORT ON JUVENILE JUSTICE TRENDS Sweden [ALTERNATIVE LA CUSTODIE PENTRU TINERII DELICVENȚI – RAPORT NAȚIONAL PRIVIND TENDINȚELE JUSTIȚIEI JUVENILE - Suedia], Sophie Andersson.
- ⁷² Ibidem.
- ⁷³ Cross-national comparison of youth justice [Comparație a sistemelor de justiție infantilă din mai multe țări], Neal Hazel, The University of Salford, YJB 2008.
- ⁷⁴ Compulsory care of individuals with severe substance use disorders and alcohol- and drug-related mortality: A Swedish registry study [Îngrijirea obligatorie a persoanelor cu tulburări grave de consum de substanțe și mortalitatea legată de alcool și droguri: Un studiu de registru suedez].
- ⁷⁵ Ibidem și, de asemenea, a se vedea Legea privind serviciile sociale (2001:453).
- ⁷⁶ National Board of Health and Welfare (Socialstyrelsen) [Consiliul național pentru sănătate și bunăstare], <https://www.government.se/government-agencies/national-board-of-health-and-welfare--socialstyrelsen/>
- ⁷⁷ Ibidem.
- ⁷⁸ A se vedea, <https://www.informationsverige.se/en/om-sverige/att-bilda-familj-och-leva-med-barn-i-sverige/om-familjen-behover-stod.html>
- ⁷⁹ ALTERNATIVES TO CUSTODY FOR YOUNG OFFENDERS NATIONAL REPORT ON JUVENILE JUSTICE TRENDS Sweden [ALTERNATIVE LA CUSTODIE PENTRU TINERII DELICVENȚI – RAPORT NAȚIONAL PRIVIND TENDINȚELE JUSTIȚIEI JUVENILE - Suedia], Sophie Andersson.
- ⁸⁰ Ibidem.
- ⁸¹ Ibidem.
- ⁸² Ibidem.
- ⁸³ Ibidem.
- ⁸⁴ Ibidem.
- ⁸⁵ Comunitățile Europene 2006, Revizuirea bunelor practici de prevenire a infracționalității juvenile în Uniunea Europeană.
- ⁸⁶ Review of Good Practices in Preventing Juvenile Crime in the European Union European Communities [Analiza bunelor practici de prevenire a infracționalității juvenile în Uniunea Europeană Comunitățile Europene], 2006
- ⁸⁷ Community Parent Education Program (COPE) [Programul comunitar de educație parentală (COPE)], 23 noiembrie 2022, <https://mfof.se/foraldraskapsstod/program-och-metoder-for-foraldraskapsstod---soksida/fss-program/2022-11-23-community-parent-education-program-cope.html>
- ⁸⁸ Comisia Europeană, [https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1251&langId=en&reviewId=192#:~:text=Comet%20\(COMMunication%20METHod%3B%20Komet%20in,Oppositional%20Defiant%20Disorder%20\(ODD\)\)](https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1251&langId=en&reviewId=192#:~:text=Comet%20(COMMunication%20METHod%3B%20Komet%20in,Oppositional%20Defiant%20Disorder%20(ODD))).
- ⁸⁹ Studier om sociala insatsgrupper Resultatuppföljning av ungdomar i SIG och utveckling av lovande arbetsformer, 2020, <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2020-3-6691.pdf>

- ⁹⁰ Keeping Youth Away from Crime: Searching for Best European Practices [Să ținem tinerii departe de infracțiuni: În căutarea celor mai bune practici europene]. Proiect implementat cu sprijinul financiar al Programului „Drepturi fundamentale și cetățenie” al Uniunii Europene și cu sprijinul financiar al Programului bugetului de stat 2013. A se vedea, de asemenea, ALTERNATIVES TO CUSTODY FOR YOUNG OFFENDERS NATIONAL REPORT ON JUVENILE JUSTICE TRENDS Sweden [ALTERNATIVE LA CUSTODIA PENTRU TINERII DELICVENȚI RAPORT NAȚIONAL PRIVIND TENDINȚELE JUSTIȚIEI JUVENILE Suedia], Sophie Andersson.
- ⁹¹ Ministerul Justiției publică un raport de consultare privind vârsta minimă de răspundere penală, <https://www.justice-ni.gov.uk/news/department-justice-publishes-consultation-report-minimum-age-criminal-responsibility#:~:text=Northern%20Ireland%2C%20England%20and%20Wales,should%20be%20be%20held%20criminally%20liable>.
- ⁹² Social Services Structure and Function [Structura și funcția serviciilor sociale], <https://www.ukessays.com/essays/social-work/social-services-structure-and-function-social-work-essay.php>
- ⁹³ Guvernul Majestății Sale, Plan de acțiune cu privire la comportamentele antisociale, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1157028/Anti-social_Behaviour_Action_Plan_March_2023.pdf
- ⁹⁴ Child protection system in Northern Ireland and Scotland [Sistemul de protecție a copilului în Irlanda de Nord și Scoția], <https://learning.nspcc.org.uk/child-protection-system>.
- ⁹⁵ Child protection system in England [Sistemul de protecție a copilului în Anglia], <https://learning.nspcc.org.uk/child-protection-system/england>
- ⁹⁶ Youth offending teams [Echipele de combatere a infracțiunilor juvenile], <https://www.gov.uk/youth-offending-team>
- ⁹⁷ Youth offending teams [Echipele de combatere a infracțiunilor juvenile], <https://www.gov.uk/youth-offending-team>
- ⁹⁸ Social Services Structure and Function [Structura și funcția serviciilor sociale], <https://www.ukessays.com/essays/social-work/social-services-structure-and-function-social-work-essay.php>
- ⁹⁹ <https://www.gov.uk/guidance/turnaround-programme#:~:text=Programul%20este%20programul%20care%20oferă%20e,intrarea%20în%20sistemul%20de%20justitie%20a%20tinerilor>.
- ¹⁰⁰ Coventry and Warwickshire: A CAMHS-led Youth Justice Programme [Coventry și Warwickshire: Un program de justiție pentru tineret condus de CAMHS], <https://www.local.gov.uk/case-studies/coventry-and-warwickshire-camhs-led-youth-justice-programme>
- ¹⁰¹ Functional Family Therapy [Terapia familială funcțională], <https://www.cps.gov.uk/crime-info/youth-crime>
- ¹⁰² Intensive Foster Placements [Plasament familial intensiv], <https://www.brightonandhovefosteringhandbook.org.uk/Support-and-training/intensive-foster-placements.html>
- ¹⁰³ Fostering Handbook [Manual de adopție], <https://www.fosteringhandbook.com/achievingforchildren/>
- ¹⁰⁴ [https://www.college.police.uk/support-forces/practices/smarter-practice/clear-hold-build-west-yorkshire-police-and-merseyside-police#:~:text=Clear%2C%20hold%2C%20build%20\(CHB,organised%20crime%20and%20related%20crime](https://www.college.police.uk/support-forces/practices/smarter-practice/clear-hold-build-west-yorkshire-police-and-merseyside-police#:~:text=Clear%2C%20hold%2C%20build%20(CHB,organised%20crime%20and%20related%20crime)
- ¹⁰⁵ <https://mmuperu.co.uk/bjci/articles/building-resilience-and-addressing-vulnerabilities-to-serious-and-organised-crime-the-case-of-community-coordinators/>
- ¹⁰⁶ Safer Schools Partnerships, Jon Burgess, a police inspector seconded as a policy advisor at the Youth Justice Board, reflects on the merits of police work in schools [Parteneriate pentru școli mai sigure, Jon Burgess, un inspector de poliție detașat în calitate de consilier politic la Youth Justice Board (Consiliul pentru justiție pentru tineret) reflectă asupra meritelor activității poliției în școli], <https://www.crimeandjustice.org.uk/sites/crimeandjustice.org.uk/files/09627250608553113.pdf>
- ¹⁰⁷ Youth Inclusion and Support Panels: Preventing Crime and Antisocial Behaviour? [Comisii de incluziune și sprijin pentru tineri: Prevenirea infracționalității și a comportamentului antisocial?] Janet Walker, Christine Thompson, Karen Laing, Simon Raybould, Mike Coombes, Stephen Procter și Colin Wren, University of Newcastle Upon Tyne Newcastle, Centre for Family Studies. <https://www.scie-socialcareonline.org.uk/youth-inclusion-and-support-panels-preventing-crime-and-antisocial-behaviour/r/a11G00000017xjwIAA>
- ¹⁰⁸ Getting it right for every child Policy Statement („Corectitudine pentru fiecare copil” – Declarația de politică) – 2022, <https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/advice-and-guidance/2022/09/getting-right-child-girfec-policy-statement/documents/getting-right-child-policy-statement-2022/getting-right-child-policy-statement-2022/govscot%3Adocument/getting-right-child-policy-statement-2022.pdf>
- ¹⁰⁹ The Early Years Framework [Cadru pentru primii ani], <https://www.gov.scot/publications/early-years-framework/>
- ¹¹⁰ Youth Offending 2013 Edinburgh's Pre-Referral Screening – Annual Summary April 2012 to March 2013 [Infracțiuni comise de către tineri – Screening pentru trimeri preliminar Edinburgh 2013 - Rezumat anual aprilie 2012-martie 2013]. Consiliul orașului Edinburgh. A se vedea și guvernul scoțian. (2008). Prevenirea infracțiunilor comise de tineri: Un cadru de acțiune. Edinburgh: guvernul scoțian.
- ¹¹¹ <https://www.london.gov.uk/who-we-are/what-london-assembly-does/questions-mayor/find-an-answer/clear-hold-build#:~:text=The%20tactic%20comprises%20of%20three,draw%20of%20organised%20crime%20groups>.
- ¹¹² Guidance for the Delivery of Restorative Justice in Scotland [Orientări pentru aplicarea justiției reparatorii în Scoția], <https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/advice-and-guidance/2017/10/guidance-delivery-restorative-justice-scotland/documents/00526079-pdf/00526079-pdf/govscot%3Adocument/00526079.pdf>

¹¹³ Ibidem.

¹¹⁴ Legea privind justiția pentru copii 2020.

¹¹⁵ Legea privind protecția socială, „Monitorul Oficial al RM” nr. 79/2009 (copie fidelă) 148/2013.

¹¹⁶ Natasha Bogoevska, Vladimir Ilievski, Suncica Dimitrijoska, Protection of Children at Risk in the System of Justice for Children in the Republic of Macedonia, European Journal of Social Sciences, Education and Research [Protecția copiilor aflați în situații de risc în sistemul de justiție pentru copii din Republica Macedoniei, Jurnalul European de Științe Sociale, Educație și Cercetare], septembrie-decembrie 2015, volumul 2, ediția 4.

¹¹⁷ UNICEF Macedonia, For every child justice, programmes for children at risk [Pentru fiecare copil, programe pentru copiii aflați în situații de risc].

¹¹⁸ Comparative analysis of programmes for prevention of child offending, 2021, Macedonian Penal Society [Analiza comparativă a programelor de prevenire a infracțiunilor comise de copii, 2021, Societatea Penală Macedoneană], Dr. Nevenka Petrovska.

¹¹⁹ UNICEF Macedonia, For every child justice, programmes for children at risk [Pentru justiția fiecărui copil, programe pentru copiii aflați în situații de risc].

¹²⁰ Institutul de Asistență Socială, Nevenka Petrovska și Snezana Miseva, 2023.

¹²¹ Transformation of Out-of-Home Services for Children in North Macedonia: Towards Individualized and Child Tailored Care [Transformarea serviciilor pentru copii în afara casei în Macedonia de Nord: Spre asistență individualizată și axată pe copil], Bogoevska et al. Jurnalul European de Științe Sociale, ianuarie-iunie 2023, volumul 6, ediția.

¹²² The juvenile justice in Italy, DEPARTMENT OF JUVENILE JUSTICE, GENERAL DIRECTORATE FOR THE IMPLEMENTATION OF JUDICIAL MEASURES [Justiția juvenilă în Italia, DEPARTAMENTUL DE JUSTIȚIE JUVENILĂ, DIRECȚIA GENERALĂ PENTRU IMPLEMENTAREA MĂSURILOR JUDICIARE], https://www.giustizia.it/giustizia/it/contentview.page?contentId=ART1123482&previousPage=mg_1_12_1#

¹²³ The juvenile justice in Italy, DEPARTMENT OF JUVENILE JUSTICE, GENERAL DIRECTORATE FOR THE IMPLEMENTATION OF JUDICIAL MEASURES [Justiția juvenilă în Italia, DEPARTAMENTUL DE JUSTIȚIE JUVENILĂ, DIRECȚIA GENERALĂ PENTRU IMPLEMENTAREA MĂSURILOR JUDICIARE], https://www.giustizia.it/giustizia/it/contentview.page?contentId=ART1123482&previousPage=mg_1_12_1#

¹²⁴ DPR 616/1977, art.23.

¹²⁵ Codul penal, Codice Penale, https://www.imolin.org/doc/amlid/Italy/penal_code.pdf

¹²⁶ Loi no 285 du 28 août 1997 portant dispositions pour la promotion des droits et des opportunités pour l'enfance et l'adolescence. Gazzetta Ufficiale, 1997-09-05, nr. 207.

¹²⁷ Section I – Setting the context, The Italian systems from the perspective of juvenile delinquency prevention [Secțiunea I - Stabilirea contextului, Sistemele italiene din perspectiva prevenirii delincvenței juvenile], Silvia Randazzo, https://providus.lv/article_files/2907/original/italy_early_prevention_report.pdf?1428500849

¹²⁸ Mapping child protection systems in the EU [Cartografierea sistemelor de protecție a copilului în UE], <https://fra.europa.eu/en/publication/2016/mapping-child-protection-systems-eu>.

¹²⁹ Cross-national comparison of youth justice [Comparație transnațională a justiției pentru tineri], Autor: Neal Hazel, The University of Salford 2008 www.yjb.gov.uk; FROM THE VICTIMIZATION TO THE MEDIATION OF PEER CONFLICTS: EXPERIENCE IN AN ITALIAN SCHOOL [DE LA VICTIMIZAREA LA MEDIAREA CONFLICTELOR DE PERSOANE: O EXPERIENȚĂ ÎNTR-O ȘCOALĂ ITALIANĂ], Antonio Iudicia*, Gianluca Rumib, Elena Faccioc, Annunciata, Maiocchid, Silvia de Aloe, Jurnalul European de Științe Sociale și Comportamentale EJSBS, volumul V, ediția II (e-ISSN: 2301-2218).

¹³⁰ EU, KEEPING YOUTH AWAY FROM CRIME: SEARCHING FOR BEST EUROPEAN PRACTICES, A COMPARATIVE STUDY [UE, Să ținem tinerii departe de infracțiuni: În căutarea celor mai bune practici europene, Un studiu comparativ], a se vedea și <https://fondazioneici.wixsite.com/lacittainvisibile>

¹³¹ FROM THE VICTIMIZATION TO THE MEDIATION OF PEER CONFLICTS: EXPERIENCE IN AN ITALIAN SCHOOL [DE LA VICTIMIZAREA LA MEDIAREA CONFLICTELOR DE PERSOANE: O EXPERIENȚĂ ÎNTR-O ȘCOALĂ ITALIANĂ], Antonio Iudicia*, Gianluca Rumib, Elena Faccioc, Annunciata, Maiocchid, Silvia de Aloe, Jurnalul European de Științe Sociale și Comportamentale EJSBS, volumul V, ediția II (e-ISSN: 2301-2218).

¹³² Anti-bullying intervention mapping [Cartografiere a intervențiilor împotriva hărțuirii], proiect de raport, mai 2017, Istituto degli Innocenti, https://www.istitutodegliinnocenti.it/sites/default/files/anti-bullying_interventions_mapping_italy_0_0.pdf

¹³³ <https://educatiejuridica.ro/edjurmoldova/>